

KULTTUURITULKKI?

Yhteiskuntaetnologinen kulttuurianalyysi tulkkitöimijöiden ammattiryhmistä

Liisa Seilonen

Pro gradu -tutkielma

Filosofian maisteri, etnologia

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos

Humanistinen tiedekunta

Turun yliopisto

Toukokuu 2026

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu
Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

Pro gradu -tutkielma

Filosofian maisteri, etnologia

Liisa Seilonen

KULTTUURITULKKI? Yhteiskuntaetnologinen kulttuurianalyysi tulkkitoimijoiden ammattiryhmistä

Sivumäärät: 80

Tiivistelmä

Lähihistoriassa nopeasti kiihtyneen ja kansallisvaltioiden rajoja ylittäneen globaalien muuttoliikkeen seurauksena yhteiskuntien rakenteisiin on kohdistunut laaja-alaisia murroksia ja muutoksia. Muuttajat tuovat tullessaan uusia sosiokulttuurisia tapoja, tuntemattomia, harvinaisia kieliä ja kulttuureita sekä niihin liittyviä ilmiöitä mikä johtaa yllättäviin muutosten ilmiöihin ja haasteisiin. Globaalitasolla aiemmin samat kieli- ja kulttuuriyhteisöt ja jopa perheet ja suvut ovat joutuneet maantieteellisesti eri alueille ja joutuneet kontaktiin erilaisten tapojen kanssa. Näin väestöjen kulttuurinen ja kielellinen moninaisuus on muuttunut yhä kompleksisemmäksi saadessaan vaikutteita uusissa sosiaalisissa kontakteissa. On ymmärrettävää, että näitä ilmiöitä ei voida enää ymmärtää ja tutkia vanhentuneilla käsitteillä. Tässä pro gradu -tutkielmassa tarkastelin muutosten ilmiötä kulttuuritulkin kautta, joka – ainakin suomalaisessa kontekstissa – on uusi ammattiryhmä. Superdiversseissä yhteiskunnissa on tarvittu kielellisessä ja kulttuurisessa murros- ja muutosvaiheissa sekä kieli- että kulttuurisen viestinnän asiantuntemusta. Tutkielmassani päätehtävänä ei kuitenkaan ollut kulttuurien eikä kielten keskiössä olevien ilmiöiden tutkimus sinänsä, vaan tunnistaa, kuvailla ja määrittää kulttuuritulkin uusi ammattiryhmä. Tehtävän toteuttamiseksi vertailin heitä suomalaisessa kontekstissa tutumpaan asioimistulkin toimijuusrooliin. Tutkimus osoitti historian toistavan itseään, sillä jo satoja vuosia sitten – ainakin varhain 1600-luvulta alkaen 1800-luvulle saakka – kolonialistisessa Amerikassa käytettiin kulttuuristen konfliktien murtajia ja välitys- sekä sovittelutoimintaa alkuperäisväestön ja kolonialistien välillä, joita *Cultural Brokers – Between Whites and Indians* artikkelikokoelma esittelee. Alkuperäisväestöön kuulunut kulttuuritulkki ymmärsi ja puhui molempia kieliä ja kulttuureja, toimi kulttuurien välittäjänä, sovittelijana, tunteiden ja affektien tulkkinä eli kulttuuri- ja kielisiltojen rakentajana.

Tutkimukseni löytö oli, että toisin kuin, muualla Euroopan Unionissa ja Euroopan talousalueella(ETA) käytetään ja koulutetaan kielitulkin ohella kulttuuritulkkeja, virkakoneistossa Suomessa käytetään ja koulutetaan ainoastaan asioimistulkkeja. Yhdysvalloissa ja Venäjällä kulttuuritulkki toimii kulttuurien välisillä ja interpersonallisilla eli keskinäisviestinnällisillä työkaluilla. Kulttuuritulkit ja vapaaehtoiset tulkkitoimijat ja ad-hoc-perhetulkit, voi tunnistaa heidän autonomisesta, kulttuurisilta rakentavasta toimijuudestaan. Kulttuuritulkki sovittelee ristiriitoja, konflikteja ja tulkitsee kielen ohella kulttuurisia merkityksen antoja ja affektiivisia tunnereaktioita. Ammatillisen toimijuusroolin analyysillä onnistuivat paljastamaan kulttuuritulkin ammattiryhmän analysoimalla ja vertailemalla eri projekteja, hankkeita, vaikuttavuusarviointiraportteja ja julkaisuja 'Asioimistulkin ammattieettiseen säännöstyön'; 'Asioimistulkin ammattitutkinon kuvaukseen' 'Asioimistulkkkaus Monikielisen yhteiskunnan arkea' -artikkelikokoelmaan. Aineistoni analyysin perusteella Suomessa tutkimuksellinen mielenkiinto on kiinnittynyt vain kielitulkkeihin huolimatta EU:n Ministerineuvoston uudesta CEFR-suosituksesta ja kotouttamis-, työllistämisen-, ja sosiaalityön sektoreilla pioneeri-hankkeissa saaduista hyvistä tuloksista ja että kulttuuritulkin tarve on tiedostettu. Pelkän kielitulkin käyttö näyttäisi olevan muuttumassa Slovenian ja Irlannin ohella ainakin Norjan ja Ruotsin konteksteissa. Kulttuurianalyttisten työkalujen avulla onnistuivat osoittamaan, että tulkkitoimijoista voidaan erottaa kahden eri ammattiryhmän ohella ainakin kaksi kulttuuritulkin toimijuusmallia: kaksoistoimijuuden ja yhteistoimijuuden jäsenkategoriat. Kansainvälisesti tärkeäksi tunnustettu kulttuuritulkin ammattiryhmä on akateemisen tutkimuksen marginaalissa, jota tutkimusaukkoa tutkielma pyrkii osaltaan, innostamalla jatkotutkijoita täyttämään.

Avainsanat: ammatillinen toimijuus, ammattiryhmä, antisemitismi, asioimistulkki, autonominen ammatti-identiteetti, brobyggare, Cultural Broker, Cultural Mediator, kategoria-analyttinen vastakohtaparivertailu, kodintuntu, kollektiivinen ammatti-identiteetti, kulttuuri, kulttuurianalyttinen kontrasti-teoria, kulttuuritulkki, kulturtolk, rasismi, superdiversifikaatio, superdiverssi kieleily, yhteiskuntaetnologia

Sisällysluettelo

1	Johdattelua tulkkitoimijoiden tutkimukseen	6
1.1	Tehtävänä kulttuuritulkki	8
1.2	Tutkimuksen eteneminen	9
2	Keskeisiä käsitteitä ja aiempaa tutkimusta	11
2.1	Kulttuuritulkki vai asioimistulkki, yhteistoimija vai kaksoistoimija?	12
2.2	Yhteiskuntaetnologisen tutkimuksen yhteiskunnallinen tehtävä	13
2.3	Kontrasti-teoria etnografisessa tutkimuksessa	15
2.4	Kulttuuri: Kotoutua, kotiutua kodintuntua?	16
3	Aineisto	18
3.1	Alkuperäiset kulttuuritulkit kolonialistisessa Amerikassa	18
3.2	Cultural Mediators, Cultural Brokers, and Medical Interpreters	18
3.3	Pioneerihankkeita: kulttuuritulkki-tapauksia Suomessa	19
3.4	Doula-kulttuuritulkki	21
3.4.1	Doula-Kulttuuritulkit sillanrakentajina ruotsalaisessa kontekstissa	21
3.4.2	Doula-kulttuuritulkkihanke Oslossa	22
4	Metodologia	23
4.1	Vastakohtaparivertailu analyysimenetelmänä	23
4.2	Ammatillinen toimijuus	24
4.2.1	Teesi 1: Kollektiivinen vertaisryhmä määrittää toimijan identiteetin	25
4.2.2	Teesi 2: Autonominen toimijuus määrittää identiteetin ja toimijuuden	26
4.2.3	Teesi 3: Kontrastiteoria: vastakohtaparivertailu tuottaa jäsenkategorioita	28
4.2.4	Teesi 4: Ammattieettinen säännöstö haastaa autonomisen toimijuuden	29
4.3	Kategoria-analyysi ja kategorisoimisen kompleksisuus	30
4.4	Antisemitistinen- ja kategorisoiva rasismi kotoutumisen haasteina	32
5	Kulttuuri ja kaksisuuntainen kotoutumisprosessi?	35
5.1.1	Etnologinen ja antropologinen kulttuurientutkimus kulttuuria selittämässä	35
5.1.2	Kulttuurisesta murroksesta yhteiskunnalliseen muutokseen	36
5.2	Käsityksiä kulttuurista ja kotoutumisesta	37
5.3	Kaksisuuntaisen kotoutumisen dynamiikka – autettu kotoutuminen?	38
5.3.1	Vastakohtaparivertailu-metodilla piirtyy kaksi eri ammattiryhmää	39

5.4	Kulttuuri käsitteenä	40
5.5	Tulkatut tunteet – käännetyt käsitykset	42
5.6	Valikoituja kulttuuritulkkitapauksia analyysissa	44
5.6.1	Kulttuurisia kohtaamisia arviointihankkeessa: <i>Brobyggare – Kulturtolkare</i>	44
5.6.2	Amerikkalainen kolonialistinen kulttuurikielitulkki	Error! Bookmark not defined.
5.6.3	Pohjoismaalaisia ja irlantilaisia lääketieteen tulkkitoimijoita vertailussa	45
5.6.4	Irlantilainen ja suomalainen kulttuuritulkki	46
5.6.5	Pohjoismaisia doula-kulttuuritulkkeja	48
5.6.6	Ruotsissa Suomikodissa osaston esimies kulttuuritulkkina	50
5.7	Tulevaisuuden tulkkitoimijoita demografisessa murroksessa	51
6	Tulkkitoimijat vastakohtaparivertailussa	52
6.1	Vastakohtaparivertailu: kaksoistoimijoita vai yhteistoimijoita	52
6.2	Kulttuuritulkki ei ole asioimistulkki	54
6.3	Yhteiskuntaetnologinen tutkimusperspektiivi	55
6.4	Kulttuuritulkki kaksoistoimijana	56
6.5	Miksi asioimistulkki ei saa toimia kulttuuritulkkina?	57
6.6	Miten Superdiverssi kieleily muuttaa tulkkitoimijoiden rooleja	58
6.6.1	Kriittistä tarkastelua kulttuuritulkin ja asioimistulkin välisistä eroista	59
6.6.2	Kilpailevia vai täydentäviä rooleja?	62
7	Kulttuuritulkin ammattiryhmä tulkkaa tunteita kääntää käsityksiä	65
	Lähteet	71

1 Johdattelua tulkkitoimijoiden tutkimukseen

Yhä nopeammin kiihtyvä globaali kansallisvaltioiden rajoja ylittävä muuttoliike, siirtolaisuus, maasta- ja maahanmuutto on johtanut yhteiskunnat kompleksiseen (Pitkänen 2011, 7; Vertovec 2007, 1025; 2019, 125, 136; 2023, 1) sosiokulttuuriseen murrostilaan ja muutos-ilmiöihin, joita ei enää voi tutkia vanhoilla käsitteillä, vaan nyt niitä analysoidaan ja kuvataan Superdiverssin -käsitteellä (ks. myös Martikainen & Pöyhönen 2023). Yhteiskunnissa globaalin murroksen seurauksena lisääntyvissä kulttuurisissa kohtaamisissa syntyy uusia sosiokulttuurisia haasteita, joiden ratkaisemiseen ei riitä enää vain kielisiltojen rakentaminen. (ks. myös Hammar-Suutari ym. 2011, 32–33).

Tässä pro gradu -tutkielmassa päätehtävänä on kulttuuritulkin ammattiryhmän eksplisiittinen määrittelemineen (Martin & Phelan 2009, 11–17; vrt. North & Piccardo 2016, 5–11, 29–38.). Ruotsissa ja Norjassa yhteiskuntien moninaistuminen ja superdiverssi ilmiö on johtanut uusien ammattiryhmien syntymiseen. Äitiyshuollossa ja naistenklinikoilla toimivia uusia kulttuurienvälisiä kieli- ja kulttuurisiltojen rakentajina toimivia työntekijöitä kutsutaan *doula-kulturtolk* -nimikkeellä, eli doula-kulttuuritulkeiksi (Akhavan 2009; Haugaard 2020; Kielland 2020). Suomalaisessa kontekstissa kulttuuritulkkeja ei kouluteta ja siksi virallisella tasolla on käytetty vain kielipainotteisesti toimivia asioimistulkkeja (Koskinen ym. 2018). Epävirallisia kulttuuritulkkeja tavataan kirjallisessa keskustelussa silloin tällöin (ks. esim. Lappi 2017, 124; ks. myös Ruotsala 2017, 285) ja jopa yhdessä väitöskirjassa (Korpilähde 2015, 3–4, 31–318) on nimetty kulttuuritulkeiksi sellaisia toimijoita, joita muualla on nimetty Ad-hoc-perhetulkeiksi (ks. esim. Meyer 2010). Kulttuuritulkit tunnetaan Suomessa vain muutamista pioneerihankkeista (Baana-hanke 2019; Heino ym. 2014; Kamila 2018.)

Mediation-käsite kuvataan irlantilaisessa tutkimusartikkelissa osana kulttuuritulkkia vastaavaa *Cultural Mediator* -tulkkitoimijaa (Martin & Phelan 2009, 11–17) ja *Cultural Broker* (Szasz 2001, 1–20) asioimistulkkia vastaavaa tulkkkaus-toimijuutta. Tässä pro gradu-tutkielmassa tarkoituksena on kuvailla kulttuuritulkit, mutta ensin heidät tulee tunnistaa, eli kyse on myös toimijoiden tulkkitoimijoiden tunnistamistehtävästä. Jotta uusi toimija tai ammattiryhmä voidaan tunnistaa, tulee olla laajasti tunnettu (Kurki & Tomperi 2011, 63) vertailu kohde (Koskinen ym. 2018), johon tuntemattomampia tulkkitoimijoita voi verrata. Tarvitaan riittävästi tunnistettuja tapauksia, jotta voidaan tehdä vastakohtaparivertailua (Kajander & Tuovinen 2022, 356), työkaluksi tarvitaan ammatillista toimijuuskäsitettä (Eteläpelto ym. 2014). Tutkimustehtävän toteutan analysoimalla ainakin seuraaviin kysymyksiin: ”Kuka on

kulttuuritulkki?” Miten erilaiset ulkomailla toimivat tulkkitoimijat erottuvat suomalaisesta asioimistulkista, johon kulttuuritulkkia verrataan? Tarkastelen sitä pääkysymystä ja analysoin loppuluvussa 7, että onko kulttuuritulkki asioimistulkin roolista erilaistunut toimija (vrt. Vuori 2018, 312–314, 330), vai onko niissä kyse täysin eri ammattiryhmistä ja jos on, niin miten kulttuuritulkit voi tunnistaa? Jos kyse on eri ammattiryhmistä, ja toisaalta jos voidaan todeta, että englanninkieliset toimijat voivat olla kulttuuritulkkeja ja ruotsalaisessa ja norjalaisessa kontekstissa vastaavia kulturtolk-toimijoita, niin tutkielmassani muodostuu kulttuuritulkin narratiivinen kuvaus.

Vastatakseni näihin kysymyksiin nojaan Billy Ehnin ja Orvar Löfgreniltä (1982; 2007; 2015) lainaamaani *kulttuurianalyttiseen kontrasti-teoriaan* eli vastakohtaparien vertailuun. Tämän teen nostamalla työkalupakista kategoria-analyttisen vastakohtaparivertailun (Kajander & Tuovinen 2022, 356) ja ammatillisen toimijuus- (Eteläpelto ym. 2014) ja ”mediation”- (North & Piccardo 2016, 6–16) -käsitteet. Työkalujen avulla teen eksplisiittistä kulttuurianalyttistä vertailua ja tulkintaa analysoimalla tulkkitoimijoita käsitteleviä lähdeaineistojani. Kurki ja Tomperi (2011, 63) huomauttavat, että jotta vertailua voi tehdä, tulee vastakohtana käyttää tunnetumpaa toimijaa, johon uudempaa ja tuntemattomampaa vertaillaan. Kulttuuritulkkia vertaan Suomessa tunnetumpaan asioimistulkkiin (*ammattitutkinnon e-perusteet 2018* (2018; Koskinen ym. 2018).

Etsin tutkimustehtävän kannalta relevantteja lähdeaineistoja kulttuuritulkin tunnistamiseen ja vertaan asioimistulkkauksta koskevaa lähdeaineistoa ruotsalaisiin, norjalaisiin kulturtolk-nimellä toimiviin kulturtolk-toimijoihin ja irlantilaisiin kulttuuritulkkeja ja asioimistulkkeja muistuttaviin tulkkitoimijoihin. Olen löytänyt hankkeita, projekteja, raportteja ja julkaisuja, joiden avulla määritän eron tekemisellä tulkkitoimijat ja kategorisoin (Kajander & Tuovinen 2022) ne joko kulttuuritulkeiksi, asioimistulkeiksi tai vastaaviksi jos ne eivät kuulu mihinkään ryhmään, lähtökohtaisesti heidän ammatillisen toimijuusrooliensa kautta.

Tutkimus on kiinnostava ja tarpeellinen, sillä kulttuuritulkin tarve on havaittu myös Suomessa (ks. esim. Anis ym. 2018, 20; Choroszewicz 2018, 267; vrt. Vuori 2018, 312–314, 330).

Kulttuuritulkki on virallistettu ammattiryhmä ruotsalaisessa (Akhavan 2009); norjalaisessa (Haugaard 2020; Kielland 2020; Saehle 2022); slovenialaisessa (Lipovec, & Škraban) että myös irlantilaisessa (Martin & Phelan 2009, 1–4, 11–17) kontekstissa, joissa heidät on otettu virallisesti (Intercultural Health Strategy 2012) käyttöön. Suomenkieliselle tutkimukselle on tarvetta, koska heitä ei tunneta ja koska tutkimusta ei juuri löydy. Tarvetta perustelee, myös se

että, koska heitä ei olla tutkittu eikä määritelty suomalaisessa kontekstissa virallisesti (vrt. esim. Asioimistulkin ammattitutkinnon e-Perusteet 2018), joten virallista (; vrt. Heino & Kärmeniemi 2013, 53; vrt. myös Kumpulainen (TSL:1-33) koulutusta voida yrittää tuottaa (ks. esim. Asioimistulkin ammattitutkinto TAKK; Asioimistulkin ammattitutkinnon e-Perusteet 2018) Tunnistaminen on tärkeää myös siksi, että heidät voidaan määrittää asioimistulkista (Choroszewicz 2018; Koskinen ym. 2018; Mäntyranta 2018; Vuori 2018; Zandkarimi 2019) erilliseksi autonomiseksi omaksi ammattiryhmäkseen ja tarjota koulutusta. Koulutettuja kulttuuritulkkieja toimii Ruotsissa (Akhavan 2009); Norjassa: (Haugaard 2020; Kielland); Irlannissa (Martin & Phelan 2009, 11–17); Venäjällä (Atabekova 2019); Amerikassa (Szasz 2001, 1–19) ja Sloveniassa (Lipovec & Škraban 2022) ja lukuisissa muissa maissa ja epävirallisissa yhteyksissä (ks. Korpilähde 2015, 3–4, 312–318; ks. myös Lappi 217; 124; ks. myös Meyer et al. 2010).

Tutkimus on tarpeellinen myös siksi että kulttuuritulkit ovat jo virallistettu ammattiryhmä ruotsalaisessa (Akhavan 2009); norjalaisessa (Haugaard 2020; Kielland 2020; Saehle 2022); slovenialaisessa (Lipovec, & Škraban) että myös irlantilaisessa (Martin & Phelan 2009, 1–4, 11–17) kontekstissa, joissa heidät on otettu virallisesti (Intercultural Health Strategy 2012) käyttöön. Lisäksi Euroopan komissiolle annetussa CEFR -raportin analyysissä Brian North ja Enrica Piccardo (2016) esittävät *mediator*-käsitteen sekä osana asioimistulkin roolia että kulttuurisesti orientoituvan kulttuuritulkin toimijuusroolia (ks. myös Intercultural Health Strategy 2012; ks. Martin & Phelan 2009). Suomenkieliselle tutkimukselle on tarvetta, jotta heidät voidaan määrittää autonomiseksi asioimistulkista erottuvaksi ammattiryhmäksi ja tarjota koulutusta.

Tämän yhteiskuntaetnologisen (Fingerroos ym. 2017) -tutkielmani aihe on ajankohtainen (Finlex 681/2023, 1§, 1–9) ja merkityksellinen myös täyttäessään yliopistoille annettua ydintehtävää tuottamalla uutta yleishyödyllistä tietoa. (Yliopistolaki 558/2009, 1 luku 2§.).

1.1 Tehtävänä kulttuuritulkki

Tässä tutkielmassa tarkastelen eri maiden tulkkitoimijoita (Akhavan 2009; Atabekova 2019; Baanalla-hanke 2019; Bing & al. 2020; Choroszewicz 2018; Haugaard 2020; Heino ym. 2018; Kamila 2018; Kielland 2020; Martin & Phelan 2009, 1–19; Szasz 2001, 1–20; Vuori 2018 312–314, 330) käsitteleviä lähdeaineistoja, koska kulttuuritulkkieista löytyy vain vähän suomenkielisiä julkaisuja ja tietoa. Kyse on suomalaisessa kontekstissa ammattiryhmä-tutkimuksesta, joka sivuaa yksilön ja ryhmän kotoutumisen edistämistä (Heino 2018, 25–27).

Tutkimus pohtii kotoutumista yksilön perspektiivistä *kodintuntu*-käsitteen avulla. Kodintuntu voidaan ymmärtää topofilia- (Tuan 1974) ja affektiivikäsitteiden avulla silloin, kun affektiivitulkitaan merkitykseltään voimakkaaksi tunnetilaksi. (Haanpää ym. /Ethnos-toimite 22: 8)

1.2 Tutkimuksen eteneminen

Tämä tutkimus on saanut alkunsa kiinnostuksesta, joka heräsi jo vuonna 2019 kirjoittaessani esseetä kotoutumisen hyvistä käytänteistä. Löysin tässä tutkielmassa käyttämäni yhden primäriaineistoni (Kamila 2018) mainitun kurssin aikana. Säilytin aineiston, joka osoittautui viisaaksi ratkaisuksi sillä Web-sivustot, Face Book sivustot ovat jo pyyhkiytyneet pois. Minulla on jäljellä tätä tutkielmaa varten myös ”Juuret Moreenissa teos” ja muutamia muita omaan esseen kirjoittamiseen käyttämiäni lehtiartikkeleita. Tutustuin kulttuuritulkkiin kurssilla ja se alkoi kiinnostaa minua graduaiheena jo vuonna 2021. Halusin selvittää, onko kyse uudesta ammattiryhmästä, mikä on tämän tutkimukseni alkuoletus, koska siitä ei löydy suomalaista akateemista tutkimusta. Samasta syystä ammattiryhmää ei ole voitu virallisesti määrittää uudeksi ammattiryhmäksi, vaikka heistä on kyllä tehty muutamia pioneerihankkeita Kokkotyö-Säätiön Integra-hankkeen (ibid) ohella Suomessa (ks. esim. Heino ym. 2014; Heino & Kärmeniemi 2013a; Heino & Kärmeniemi 2013b).

Tutkimuksen puuttumisella on myös seurauksia sille se aiheuttaa ristiriitoja viranomaisten kanssa toimiessa, sillä asioimistulkit kieltäytyvät jyrkästi (ks. Choroszewicz 2018, 267; ks. myös Zandkarimi 2019) kulttuuritulkille itsestään selvästi kuuluvista tehtävistä. (SKTL 2013). Doula-kulttuuritulkki on tunnettu jo kymmeniä vuosia ruotsalaisessa ja irlantilaisessa kontekstissa, mutta suomalaisessa kontekstissa kulttuuritulkkeja ei ainakaan kouluteta eikä käytetä samalla tavalla kuin muissa Pohjoismaissa (Akhavan 2009; Haugaard 2020; Kielland 2020; Saehle 2025). Kiinnostus aiheeseen syntyi myös oma kokemukseni vaimomuuttajana Ruotsissa, en kuitenkaan käsittele omaa osuuttani, mutta se tulee mainita tutkimuseettisistä syistä eli tutkijan asemoituminen tutkittaviin ilmiöihin ja tulkintoihin voi nousta omista kokemuksista ja hiljaisesta tiedosta. En kuitenkaan ota autoetnografista otetta tähän pro gradu-tutkielmaan, sillä se ei sovellu nähdäkseni ammattiryhmätutkimuksen peruluonteeseen. En välttämättä saisi tutkimusta pysymään kasassa ja se rönsyilisi liikaa, sillä käytetyt työkalut olisivat erilaisia.

Olen löytänyt useita kymmeniä vertailuun soveltuvia artikkeleita, julkaisuja, hankeraportteja ja tutkimuksia muualta kuin Suomesta, mutta kuten edellä kerroin, en yhtään akateemista väitöskirjatutkimusta. Useita mielenkiintoisia tulkkitoimijoita käsitteleviä ilmiöitä on täytynyt

hylätä, jotta tutkimus pysyisi tiiviimpänä. Ad hoc-tulkki (ks. Meyer 2010) voi olla joko asioimistulkkia tai kulttuuritulkkia muistuttava toimija, mutta niin erilainen, että sen analyysistä syntyisi pääkategoria ja lukuisia rönsyjä. Kulttuurianalyttisestä työkalupakista löysin kontrastiteorian (Ehn & Löfgren 1982; 2007; 2015) johon nojaten teen erottelevaa kategoria-analyyttistä vastakohtaparivertailua (Kajander & Tuovinen 2022, 356) löytämistäni hankkeista, raporteista, ja julkaisuista toimijuuskäsitteen (Eteläpelto ym. 2014) avulla.

Vastakohtaparivertailuun käytän teosta: *Asioimistulkkaus: Monikielisen yhteiskunnan arkea* (Koskinen ym. 2018), jonka löysin Helsingistä antikvariaattisesta tiedekirjoihin keskittyneestä kirjakaupasta. Tutkielman tekemistä on haastanut se, että ensimmäisen hankeraportin jälkeen tutkimuksia, raportteja, julkaisuja tai hankkeita kulttuuritulkeista ei löytynyt kuin kolme. Tosin, kulttuuritulkeista on mainintoja eri yhteyksissä (esim. Korpilähde 2015, Lappi 2017, 124; Ruotsala 2017, 385.) Yritin löytää kulttuuritulkeista teoksia kirjakaupoista, kirjastoista, internetistä, mutta en löytänyt yhtään suomenkielistä edellä mainittujen hankkeiden ohella. Sen sijaan asioimistulkausta eli asioimistulkin toimijuusroolia kattavasti kuvailevan teoksen löysin jokseenkin sattumalta. Sitä ei ollut mainittu missään lähdeaineistossani, enkä tiennyt sen olemassaolosta, sillä Kamila (2018) käyttää omakielentulkki -nimekettä *Integra* - hankkeessa toimivan kulttuuritulkin työparista. Irlantilainen lähde käyttää *Medical Interpreter*-nimekettä (Martin & Phelan 2009) asioimistulkkia muistuttavasta kulttuuritulkin englannin kielisestä vastineesta, eli *Cultural Interpreter*-tulkkitoimijasta (ks. myös Intercultural Health Strategy 2012.)

Suomessa ei ole tutkittu eikä analysoitu *kulturtoolk*-sanan merkitystä, eikä *doula-kulturtoolk* -toimijaa (ks. Wikman 2019) niin, että suomennettuna kulttuuritulkeiksi kääntyvää nimekettä voisi hyödyntää ilman riittävän eksplisiittistä tutkimusta. Suomesta puuttuu systemaattinen ja akateeminen tutkimus, josta voi löytää kulttuuritulkeille kuuluvia piirteitä ja havaita, millä perusteella eri nimisen ammatin voi määrittää samaksi toimijaksi (vrt. Heino & Kärmeniemi 2013a, 53; Heino ym. 2014, 9, 27–31). Tässä tutkielmassa olen pakotettu improvisoimaan, koska ei ole tuotettu mitään yleispäteviä perusteita kuten kulttuuritulkin näyttötutkintoa tai ammattieettistä säännöstöä (SKTL 2013). Asioimistulkit sopivat vastakohtapariksi, koska heillä on näyttötutkinto, koulutus ja roolia määrittävä kollektiivisesti tuotettu eettinen säännöstö (SKTL 2013).

2 Keskeisiä käsitteitä ja aiempaa tutkimusta

Suomessa kulttuuritulkkeja ei kouluteta, toisin kuin asioimistulkkeja (Asioimistulkkauksen ammattitutkinto TAKK). Asioimistulkkien toimijuusrooli on eksplikoitu ammattieettisen säännösten (SKTL 2013) ja edellä mainittujen koulutusten ja tutkintojen avulla (ks. myös Asioimistulkkauksen ammattitutkinnon e-Perusteet). Tämän takia asioimistulkki soveltuu käytettäväksi kategoria-analyttisessä vastakohtaparivertailuun (Kajander & Tuovinen 2022, 356) ja kulttuurianalyttisen ajattelun avulla tuotetuksi vastakohtapariksi (Ehn & Löfgren 1982; 2007; 2015; Ehn 2018). Asioimistulkin roolia eksplikoi myös (Choroszewicz 2018, 267; Koskinen ym. 2018; Zandkarimi 2019). Tämän pro gradu -tutkielman yksi tarkoitus on paikata tutkimusaukkoa ja käyttää kulttuuritulkin kuvailemiseksi ruotsalaisia, norjalaisia, suomalaisia sekä yhtä irlantilaista ja yhtä amerikkalaista ja yhtä slovenialaista tapausta. Vastakohtaparivertailun avulla kulttuuritulista ja asioimistulkista (Koskinen ym. 2018) tuotetaan eron tekemisen avulla eksplisiittinen kulttuuritulkin kuvaus ja jaetaan ammatillisen toimijuusroolin perusteella eri kategorioihin.

Itä-Suomalaisessa kontekstissa on tuotettu kulttuuritulkin toimijuutta kuvaileva käsikirja. (Heino ym. 2018). Toimintatutkimuksen analyysilla tuotetussa raportissa ei ole vertailevia esimerkkejä, joten se on suuntaa antava kuvaus ja sopii täydentämään muita käyttämiäni tuotoksia. (Heino ym. 2014.) Kulttuuritulkin metodikäsikirjassa (Bing ym. 2020) on suuntaa antava selkokielinen kuvaus siitä, mitä ruotsalainen kulttuuritulkki ruotsalaisessa kontekstissa tekee. Metodikäsikirja on julkaistu vuonna 2009.

Ensimmäisen *doula-kulturtolk*, eli doula-kulttuuritulkin vaikuttavuusarviointi-tehtävän Länsi-Götanmaan *VGR Folkhälsokommittén* eli Kansanterveyskomitea oli antanut Skövden yliopistossa toimivalle tutkija Sharareh Akhavanille (2009). Kyse oli merkittävästä hankkeesta, sillä sen tulos ratkaisi sen, että doula-kulttuuritulkkeja koulutetaan ja rekrytoidaan laajasti Ruotsissa synnytysairaaloissa. Hankkeessa kyse oli Länsi-Götanmaan alueen Kansanterveyskomitean ja *Närsjukhusetin* vuonna 2008 pioneeri-hankkeena käynnistämä yhteistyö. (Ibid.). Hankkeesta saatiin merkittävät positiiviset tulokset ja sen innoittamana VGRn Kansanterveyskomitea on levittänyt raporttia (Akhavan 2009) muiden muassa Etelä-Götanmaan alueen keskeisille toimijoille ja valtakunnallisesti Kansanterveyslaitokselle. Skövden yliopiston kautta raportti jaetaan muille korkeakouluille ja yliopistoille alueellisesti, kansallisesti ja kansainvälisesti rajojen ulkopuolelle, esimerkiksi Norjaan. (Akhavan 2009)

Hankkeesta saadut tulokset johtivat siihen, että doula-kulttuuritulkkeja alettiin käyttämään laajasti Ruotsin alueella (ibid.) Ensimmäisenä hankemalli otettiin käyttöön Ruotsissa Tukholman ja Hallandin läänissä, josta sen käyttö laajeni Ruotsin eri lääneihin. Hanke otettiin kokeiluun myös Norjassa Oslon yliopistollisessa Sairaalassa (Oslo Universitet Sykehus), jossa mallin innoittamana alettiin kouluttaa Doulia kulttuuritulkkeiksi (Haugaard 2020; Kielland 2020; Sæhle 2022). Angereds Närsjukhus (ANS) on kouluttanut, rekrytoinut ja tarjonnut doula-kulttuuritulkkaus tukea naisille Koillis-Göteborgissa, vuodesta 2010 (Näsfeldt 2016, 7). Vuonna 2016 vaikuttavuusarvioinnin *Doula-kulturtolk*-toimijasta julkaistiin opinnäytetyönä (Näsfeldt 2016).

2.1 Kulttuuritulkki vai asioimistulkki, yhteistoimija vai kaksoistoimija?

Kulttuuritulkin erottaa asioimistulkista ainakin siten, että ensin mainittu toimii autonomisesti (Kurki & Tomperi 2011, 63) ja erottuu ammatillisen toimijuutensa (Eteläpelto ym. 2014) perusteella asioimistulkin tiukasti kollektiivisin säännöin (SKTL 2013) rajoitetusta toimijuusroolista (Choroszewicz 2018, 267.) Ammatillisen toimijuutensa autonomisesti itse määrittävä kulttuuritulkki kategorisoituu eri ammattiryhmään eli pääkategoriaan (Kajander & Tuovinen 2022, 356) kuin asioimistulkki (Koskinen ym. 2018.) Analyysini perusteella kulttuuritulkista paljastuu kaksi jäsenkategoriaa (ks. Välimaa 2021) ja määritän tutkielmassa heidät yhteistoimijoiksi ja kaksoistoimijoiksi. Yhteistoimijuuskategoriassa hän toimii yhdessä kielitulkin eli kielen tulkkaukseen keskittyvän tulkin eli Suomessa asioimistulkin kanssa (vrt. Martin & Phelan 2009, 1–4, 11–17). Kaksoistoimijana kulttuuritulkki toimii (Baana-Hanke 2019; Heino ym. 2014, Heino & Kärmeniemi 2013a; 2013b; Kamila 2019, 34–36) eli sekä *kulturtolk* -nimekkeellä Ruotsissa (Akhavan 2009; Bing ym. 2020) ja Norjassa (Haugaard ym. 2020; Sæhle 2022). Kulttuuritulkki toimii selvästi asioimistulkista toimiessaan autonomisesti ja yksin murtaen konflikteja, sovittelun ja välittäen (ks. North & Piccardo 2016, 29–38) ristiriitoja eli samassa toimeksiannossa kulttuuri- ja kielitulkkina. (ks. Abrahamsson 2007; Akhavan 2009; Atabekova 2019; Baana-hanke 2019; Haugaard 2020; Heino & Kärmeniemi 2013, 53; vrt. Intercultural Health Strategy 2012; Kielland 2020; Szasz 2001; Sæhle 2022)

Asioimistulkit toimivat tiukasti vertaisryhmänsä määräämän roolin mukaan (Choroszewicz 2018, 267; Zandkarimi 2019). Kollektiivinen identiteetti (SKTL 2013) erottaa rooliinsa sidotut asioimistulkit autonomisesti toimijuuttaan, tapojaan ja rajojaan säätelevästä kulttuuritulkista. Kulttuuritulkki voi halutessaan toimia omakielen tulkkina tai käyttää ulkomailla syntyneen henkilön kanssa jotain yhteistä kieltä (Hammar-Suutari ym. 2011, 42–

43) eli *Lingua francaa*; lisäksi hän selittää tunteita; kääntää käsityksiä; tulkkaa kulttuurisista tavoista johtuvia affektiivisiä tunneperäisiä (esim. Haanpää: Ethnos-toimite 22) ristiriitoja ja toimii ikään kuin asianajajan roolissa ja sovittelee konflikteja. (ks. Heino ym. 2014; ks. myös Martin & Phelan 2009, 1–4; ks. myös Szasz 2001). Kaksoistoimijan käsitteen lainaan George E. Marcusilta (2018, 40), jonka olen soveltanut tässä analyysissäni. Kaksoistoimijan eli monialaisen toimijan autonominen rooli on sallittu vain kulttuuritulkkille, joka toimii joustavammin ja määrittää autonomisesti toimijuutensa (ks. Eteläpelto ym. 2014). Vaikka kummankin toimijan tulee noudattaa 'Code of Conduct' eli eettistä säännöstöä, Irlannissa kulttuuritulkki toimii vapaammin (Intercultural Health Strategy 2012; Martin & Phelan 2009.) Irlannissa kulttuuritulkki toimii yhteistoimijana lääketieteen tulkin kanssa, pyrkii tunnistamaan ja tulkkaa tunteita sekä kääntää kulttuurisidonnaisia käsityksiä.

Roolien samankaltaisuus ja toisaalta pohjoismainen erilaisuus, on herättänyt kiinnostukseni tutkia, onko kyse samasta vai kahdesta eri ammattiryhmästä. Jaana Vuori 2018, 312–314, 330 on ehdottanut, että kaikki tulkkitoimijat lienevät alun perin olleet asioimistulkkkeja, mikä tulkinta johtuneen hänen erilaisesta tutkimusasetelmastansa, kuten tutkimuskysymyksistensä. Lähdeaineistoni analyysi ei kuitenkaan puolla sitä ajatusta, että kulttuuritulkkien tausta olisi asioimistulkkauksessa. (ks. Akhavan 2009; ks. Anis ym. 2018, 20; ks. Baanalla-hanke 2019; ks. Haugaard 2020; ks. Heino ym. 2014; ks. Kamila 2018; ks. Kielland 2020; ks. Szasz 2001; ks. Zandkarimi 2019). Käsillä olevaa tutkimusta on haastanut erityisesti suomalaisessa kontekstissa se, että kulttuuri- ja asioimistulkkkeihin on kohdistunut vain marginaalisesti aitoa mielenkiintoa. Tämä voi johtua toisaalta siitä, että heitä ei tunneta. Ja se puolestaan voi johtua siitä, että heitä ei kouluteta, ja hermeneuttinen kehä alkaa tästä, joten tällä tutkimuksella on paikkansa.

2.2 Yhteiskuntaetnologisen tutkimuksen yhteiskunnallinen tehtävä

Tutkielma on yhteiskunnallisesti merkityksellinen vastatessaan yliopistoja velvoittavaan vaatimukseen: ”*kunkin tieteenalan tulee tuottaa yhteiskunnallisesti merkityksellistä, uutta, kehittävää ja vaikuttavaa tutkimusta.*” (Yliopistolaki 558/2009 1 luku 2§.)

Tämä tutkimus ei käsittele kotoutumista eikä sitä koskevaa lakia sinänsä, mutta on syntynyt samoihin aikoihin, kun on annettu uusi laki kotoutumisen edistämisestä 681/2023. Käsillä oleva tutkielma pyrkii täyttämään yhteiskunnallista velvoitetta ajankohtaisuudessaan sekä tuottamalla uutta tietoa suomalaisessa kontekstissa uudesta ammattiryhmästä. (Fingerroos ym. 2017). Yhteiskuntaetnologinen (Fingerroos ym. 2017) tutkimus tarkastelee jokapäiväisen

arjen tutkimuksen ohella: murroksen, muutoksen, työn, ammattiryhmän, ihmisten globaaleja rajoja ylittävää liikkumista ja kotoutumista koskevia ilmiöitä ja monialaisesti kulttuurien tutkimuksen keskiössä. (Heino ym. 2018; Hänninen ym. 2022; Martikainen & Pöyhönen 2023; Pitkänen 2011, 41–45; Saukkonen 2013, 81–97; Vertovec 2007, 1025). Kulttuuritulkin ammattiryhmän tunnettuutta lisäävä tutkimus on ajankohtaisuudessaan (ks. Finlex 681/2023) merkityksellinen ja tarpeellinen. Eräässä suomalaisessa pioneerihankkeessa (Heino ym. 2014) tutkittiin mahdollisuutta laukaista pattitilanteita ja ehkäistä kulttuuritulkin avulla kulttuurisista tavoista johtuvia konflikteja. (vrt. Martin & Phelan 2009, 11–17) Kulttuuritulkin palveluja tarvitaan Suomessa viranomaistyön konteksteissa. Tämä näyttäytyy siten, että Suomessa asioimistulkilta on joskus vaadittu sitä, että hän toimii kulttuuritulkin tavoin kahdessa eri ammatillisessa roolissa kaksoistoimijana. (Anis ym. 2018, 20). Kulttuuritulkin rooliin kuuluu aina – myös yksin toimiessaan – havainnoida kielen tulkkauksen ohella affektiivisia tunnekokemuksia (Haanpää ym. Ethnos-toimite 22: 7–9) toimien tulkkina, käsitysten kääntäjänä, konflikteja sovittelun (Anis ym. 2018, 20; ks. Vuori 2018, 312–314, 330.)

Kaksisuuntaisuus kotoutumisen (Hammar-Suutari 2011, 18; Heino 2018, 27) näkökulmasta tarkoittaa sitä, että kotoutumista ei tapahdu yksin vaan keskinäisessä sosiaalisessa suhteessa vaikutetaan toistensa ’kodintunnun’ henkilökohtaisiin kokemuksiin. (Heino 2018, 22–27.) Eveliina Heino (2018) kirjoittaa että ”kaksisuuntaisuus tarkoittaa sitä, että valtaväestön on oletettu sopeutuvan moninaisuuteen” (ks. myös Saukkonen 2013, 92), ja maahan muuttaneilla on oikeus etnisen identiteetin säilyttämiseen.

Tutkielmassani kyse on ammattiryhmästä, joka työskentelee monialaisesti kulttuurisen kohtaamisen areenoilla (Pitkänen 2011, 41–45) *Doula-kulturtolk* ei vastaa suomalaista asioimistulkkia (Akhavan 2009) vaan kulttuuritulkkia, ja hänellä on samankaltaisia piirteitä kuin irlantilaisella kaksoistoimijalla *Cultural Mediator*- eli kulttuurivälittäjällä eli kulttuuritulkillä (Martin & Phelan 2009) tai suomalaisella sosiaalialalla toimivalla kulttuuritulkillä (Heino ym. 2014; Heino & Kärmeniemi 2013a; 2013b) Kulttuuritulkin toimijuutta kuvaa seuraava määritelmä: ”arjen kohtaamistilanteita tutkitaan samoissa toimintaympäristöissä sekä maahan muuttaneiden että kantaväestöön kuuluvien näkökulmista.” (Hammar-Suutari 2011, 19).

Aineistoanalyysini perusteella voidaan nähdäkseni ajatella, että asioimistulkin rooli ja kulttuuritulkin toimijuus eroavat toisistaan eri ammattiryhmiksi ja niiden kuvailemiseksi tässä tutkielmassa eksplisiittisesti tarvitsen teoreettisia vertailevia työkaluja. Kurki ja Tomperi

(2011, 63) huomauttavat, että vertailun tekemiseen tulee käyttää vakiintunutta ja laajasti tunnettua toimijaa. Suomessa kulttuuritulkkiä tunnetumpi on – kuten edellä olen esittänyt – koulutettu (ks. myös SKTL 2013) virallistettu asioimistulkki, joten käytän suomalaista asioimistulkkiä vastakohtaparina kaikille tulkkitoimijoille. Vertailun jälkeen määritän heidät joko kulttuuritulkiksi tai asioimistulkiksi. Tutkimuksessani asioimistulkki on toissijainen siksi että hänet jo tunnetaan, joten keskityn vertailuissakin kulttuuritulkkiin. Työkaluina käytän ammatillisen toimijuuden käsitettä; kategoria-analyttistä vastakohtaparivertailua ja nojaan kontrastiteoriaan, joita käsitellen seuraavaksi (Akhavan 2009; Ehn & Löfgren 2015; Martin & Phelan 2009, 1–19)

2.3 Kontrasti-teoria etnografisessa tutkimuksessa

Kulttuurianalyttisestä työkalupakistani nostan kontrastiteorian, jonka avulla jaan tulkkitoimijat pääkategorioiden ohella eri jäsenkategorioihin (Välimaa 2019.) Kurki ja Tomperi (2011, 63) esittävät, että vertailuun tulee käyttää laajasti tunnettua vakiintunutta toimijaa, (ks. Martin & Phelan 2009, 1–4; ks. Akhavan 2009), jonka avulla erot saa näkyviin (ks. myös Ehn & al. 2016, 5–7.) Kirjallisuus- ja primäärilähdeaineiston analyysi osoittaa, että Suomessa asioimistulkki (Asioimistulkin ammattitutkinnon e-perusteet 2018; SKTL 2013) on tulkkitoimijoista tunnetumpi, mutta muualla kulttuuritulkki tunnetaan paremmin (ks. Akhavan 2009; ks. Haugaard ym. 2020; ks. Kielland 2020). Kontekstualisoin tutkimusta vertaillen eri maissa eri tavalla toimivia tulkkitoimijoita asioimistulkin rooliin (Choroszewicz 2018, 267). Käytän vertailuun kategoria-analyttistä vastakohtaparivertailua (Kajander & Tuovinen 2022, 356) ja toimijuuskäsitettä (Eteläpelto ym. 2014). Paljastan kohteesta kaksi eri pääammattiryhmäkategoriaa ja muutamia jäsenkategorioita (Välimaa 2021).

Tuotan primääriaineistosta keskeisten metodien ja ammatillisen toimijuuskäsitteen ja roolin avulla ammatillista toimijuutta ja roolia kuvailevat teesit (Eteläpelto 2014). Seuraavaksi tarkastelen kulttuuri -termiä ja annan sille merkityksiä tämän tutkielman kontekstissa. Kulttuurin määrittäminen käsitteenä on tässäkin etnologisessa tutkielmassa (ks. Hänninen ym. 2022) välttämätöntä, sillä kulttuurianalyttisesti ajatellen voidaan nähdäkseni tulkita, että kulttuuritulkin -nimessä sana kulttuuri paljastaa sen, että tätä uutta ammattiryhmää määrittää kulttuuri ja myös se, mitä sillä tarkoitetaan tämän ja kulloisenkin tutkimuksen kontekstissa. (Hänninen ym. 2022, 45–48).

2.4 Kulttuuri: Kotoutua, kotiutua kodintuntua?

Hänninen ym. (2022, 45–48) esittävät, että etnologiassa kulttuurilla tarkoitetaan laaja-alaisesti kaikkea ihmiseen liittyvää. Kulttuurilla tässä tutkielmassa ei ajatella tarkoittavan ihmisryhmää vaan ennemminkin yksilöä, joka sosiaalistuu kulttuuriinsa. Ihmisen kulttuuriset tavat perustuu opittuihin tapoihin, joten niitä voidaan hylätä tai niitä voi neuvotella lisää, kohdattaessa uusia kulttuureja. Ihminen muuttuu ajassa ja paikassa sekä sosiaalisissa suhteissa. En siis ajattele, että kulttuuri olisi ikuinen, muuttumaton entiteetti vaan, että sosiaalisessa vuorovaikutuksessa ajassa ja paikassa vaikutuksia ottava jatkuvassa muutoksessa oleva ilmiö. Ajattelen, että kulttuuriin kasvetaan eli sosiaalistutaan koko elinkaaren ajan, syntymästä kuolemaan. Näin ajateltuna kulttuuritulkillla on tällaista kokemusperäistä kumuloitunutta, ja elämäkokemuksen lisääntyessä, sosiaalista pääomaa eli hiljaista tietoa. Siksi kulttuuritulkkeja on voitu käyttää ulkomailta syntyneiden naisten henkilökohtaisena hoivatukena, tulkkina ja heidät on voitu kokea ikään kuin äidiksi tai sisareksi (Haugaard 2020; Kielland 2020) ja siksi hän voi toimia interpersonaalisissa ja interkulturaalisissa (ks. Intercultural Health Strategy 2012) eli keskinäisviestinnällisissä kulttuurienvälisissä viestintätilanteissa kahden erilaisen kulttuurin välisenä sovittelijana ja välittäjänä (ks. myös North & Piccardo 2016).

Kotoutuminen kuten kulttuurikin on haastava käsite nykyisessä globaalissa maailmassa. Saukkonen (2013, 91, 138–139) toteaa, että kotoutuminen sisältää ajatuksen valtaväestöön sulautumisesta (Heino 2018, 27), mikä voi pitää paikkansa ja siksi käytän synonyymina kotoutumista tarkoittavan sanan käsitteellä kodintunnon syntyminen. Katson että kodintuntu sisältää tunnekokemuksia, jotka liitän affektiivisiin tuntemuksiin, joilla on kokonaisvaltaista kehollista ja tunneperäistä kokemuksellista vaikutusta ihmiseen. (ks. Haanpää ym. Ethnos-toimite 22). Billy Ehn & al. (2016, 5) esittävät, että kulttuurit eivät synny sosiaalisessa tyhjiössä, vaan ihminen itse luo ne sekä autonomisesti että kollektiivisesti sosiaalisissa suhteissa. Tästä aspektista voi ymmärtää, että kulttuuriset tavat ovat kollektiivisesti määriteltyjä, opittuja ja harjoiteltuja sopimuksia.

Koska kulttuuriset tavat ja käsitykset perustuvat sopimuksiin, niitä voi muuttaa (ks. Bauman 2020, 177–182). Tässä tutkielmassa kulttuuritulkin nimeke liittyy siihen, että kulttuurilla tarkoitetaan ilmiöitä, jotka koostuvat henkisistä arvoista, sellaisesta aineettomasta pääomasta, jota voi opettaa ja harjoitella. Kulttuurisia ilmiöitä koetaan ja opitaan sosiaalisissa suhteissa ja kanssakäymisessä ja vaikka ihminen ei ole olio, joka kuljettaa kokonaista kulttuuripakettia mukanaan hän on eräällä tavalla kumuloitunut kulttuurinsa tuote. Tämä ajatus ei sulje pois

sitä, että kulttuuriset ilmiöt syntyvät ja muuttuvat ihmisten eläessä jokapäiväistä arkeaan ja kehittäessä elämäänsä helpottavia ratkaisuja. (Ehn & al. 2016, 5). Kulttuurisia tapoja voi oppia, niihin voi tutustua, mutta mihin kotoudutaan silloin kun halutaan kotoutua tai edistää sitä. Kun analysoidaan 'kotoutumisen edistämistä' (Finlex 681/2023) ei ilmiö olekaan enää yksiselitteinen ja ongelmaton. Kotoutumisen edistämällä käsitätän, että se on tutkimuksellinen käsite, jonka avulla ilmiöstä voi keskustella, mutta se herättää kuitenkin kysymyksiä muun muassa sellaisia, että mihin kotoudutaan, kuka edistää kotoutumista, kenen kotoutumista omaa vai toisen. Katson että tämä ajattelutapa on absurdi ja kysymykseen on hankala löytää yleispätevää, kaikkia tyydyttävää vastausta. Absurdiksi kysymyksen tekee erityisesti se, jos käsitettä tarkastellaan superdiverssin (Vertovec 2007, 2019) kompleksisen yhteiskunnan ja sen monikerroksisen muutoksen näkökulmasta. Miten voidaan tarkastella kotoutumista yhteiskuntiin niiden superdiversifioituessa yhä nopeammin, ja kun samanaikaisesti yritetään selittää ja ymmärtää yhteiskunnallisia muutosilmiöitä uusilla käsitteillä (ks. Lehtonen 2013; Vertovec 2007, 1025; 2019).

Superdiverseistä yhteiskunnista puhuttaessa tulee kysyä, mihin kotoudutaan silloin, kun kotoudutaan ja ketkä kotoutuvat, mikä se kokonaisuus on, johon ulkomailla syntyneiden siirtolaisten oletetaan kotoutuvan (Heino 2018, 26.) Kiinnostavaa on kysyä, mitä oikeastaan tarkoitetaan poliittisella käsitteellä *kotoutumisen edistäminen*. (Finlex 681/2023) Liittykö kotoutumisen edistämiseen *kodintunnun* affektiivinen tunnekokemus (Haanpää ym. Ethnos-toimite 22: 5–11). Onko kyse kotoutumisen avustamisesta, jos on niin kuka auttaa, avustaa, edistää, mitä ja ketä? Nähdäkseni, kotoutumisen edistämistä tulisi ajatella prosessina, joka kohdistuu ja vaikuttaa koko väestöön, kaikkiin sosiaalisiin suhteisiin ja rakenteisiin. (ks. Atabekova 2017; vrt. Bauman 2020, 86–87; Heino 2018, 26–27; Hammarr-Suutari ym. 2011, 18–19; ks. myös Martikainen & Pöyhönen 2023). Kotoutumis-prosessiin osallistuvat sosiaaliset suhteet ja yhteiskunnalliset kerrokset kuten kulloinenkin hallitseva puolue, yhteiskunnan vastaanottavuus (media-keskustelut), kohtaamiset julkisessa liikenteessä, palveluissa, julkisissa tiloissa, kaupoissa, elokuvissa, ravintoloissa, harrastuspaikoissa eli siellä, missä ihmiset kohtaavat. (ks. Anis ym. 2018; Saukkonen 2013, 90–93).

3 Aineisto

Lähdeaineistoni koostuu kahdeksasta raportista ja kymmenestä julkaisusta, jotka käsittelevät yhteensä viittä hanketta. Näistä hankkeista neljä on toteutettu Suomessa, viisi Ruotsissa ja kolme Norjassa ja neljä muissa maissa. Analyysivaiheessa viitataan myös joihinkin sellaisiin ulkomailla tuotettuihin aineistoihin, jotka osoittavat kulttuuritulkin yleisyyttä. Sitä vastoin suomalaisessa kontekstissa kulttuuritulkki on uusi ja tutkimuksen marginaalissa. Olen muodostanut lähdeaineistoni käyttämällä kaikkia keskeisiä hankeraportteja ja julkaisuja, joissa kulttuuritulkin toimenkuvaa on käsitelty. Tämän aineiston esittelen seuraavissa alaluvuissa.

3.1 Alkuperäiset kulttuuritulkit kolonialistisessa Amerikassa

Tässä artikkelikokoelmassa kuvaillaan alkuperäisväestön ja valkoisten kolonialistien eli maan valloittajien välisten tulkkitoimijoiden rooleja. Kyse lienee alkuperäisistä eli ensimmäisistä tulkkitoimijoista, jotka rakensivat sekä kieli- että kulttuurisilta kulttuuri- ja kielitulkkeina, kulttuurivälittäjinä ja kulttuuristen konfliktien sovittelijoina eli kaksoistoimijuusroolissa. Päätoimittaja Margaret Connell Szasz (2001)¹ esittää artikkelissaan kulttuuritulkki-termin, antaen äänen tulkkitoimijoille. Szasz kuvailee muista lähdeaineistoistani poiketen monipuolisia toimijoita, joilla on joko niin kutsuttu ad hoc-perhetulkin tai yhteisön määrittämä tehtävä. Szasz käyttää kulttuuritulkin synonyymeinä muun muassa seuraavia toimijuutta kuvailevia nimekkeitä: Cultural Intermediator', Cultural Broker', Cultural Interpreter'. (Szasz 2001).

3.2 Cultural Mediators, Cultural Brokers, and Medical Interpreters

Mayté Martin ja Mary Phelan (2009, 11–17), keskustellessaan esseessään irlantilaisesta asianajajan kaltaisesta kulttuurivälittäjästä ja onnistuvat tuottamaan sopivan kuvauksen suomalaisista kulttuuritulkeista, ruotsalaisista ja norjalaisista *kulturtolk*- tulkkitoimijoista. Irlantilaisessa kontekstissa (Martin & Phelan 2009) on todettu, että lääkärin vastaanotolla on välttämättä oltava kulttuurista kompetenssin hallitseva kulttuuritulkki sekä lääketieteellistä sanastoa hallitseva ammattitulkki. Artikkelissa pohditaan sitä, miten toteutetaan kansallisen kulttuurienvälisen terveysstrategian (2012) vaatimusta aloittaa uudenlainen lääkäri-

¹ Lähde: Szasz, M., C. 2001: Introduction in Margaret Connell Szasz. (ed.) *Between Indian and White World: The Cultural Broker*. (pp. 3-20) Red River Books edition. University of Oklahoma press: Norman. (386 pages)

potilassuhde. Hankkeessa ehdotetaan, että kulttuuritulkkia käytetään aluksi ja niin pitkään kunnes voidaan todeta, että lääkäri ja ulkomailla syntynyt potilas voivat selviytyä asioimistulkin kaltaisen toimijan jäädessä tilaan avustamaan. Irlannissa luodun lain nojalla vaaditaan (Martin & Phelan 2009, 1–17), että kaikille on turvattava yhdenmukaiset mahdollisuudet saada terveydenhuoltopalveluja omalla äidinkielellään ja kulttuuriset tarpeet huomioiden. (vrt. Paananen 2018, 29–63) ja *Cultural Mediator* (ks. North & Piccardo 2016, 6-9) -kulttuuritulkin rooliin osallistuvat toimivat eri rooleissa ja toistensa tehtäviä täydentäen. Essee pohtii tulkkitoimijoiden rooleja, nimekkeitä, eroja, käsitteitä (ibid. 2016, 6–9, 29–38) kulttuuritulkin, asioimistulkin ja kulttuurien välisen toimijan mahdollisuuksia ja rajoituksia.

3.3 Pioneerihankkeita: kulttuuritulkki-tapauksia Suomessa

Kokkotyö-säätiön johtama kolmevuotinen Integra-hanke oli työllistymistä ja alueellista sekä yhteiskunnallista osallisuutta edistävä pioneerihanke. Hankkeessa haluttiin tavoittaa erityisesti keskustasta kaukana ruraali-alueilla asuneita kotiaitejä, jotka kulttuurisista syistä eivät saaneet osallistua kodin ulkopuolisiin harrastuksiin yksin, maassa asumisaika ei nostanut kieli- ja kulttuurisen pääoman resursseja. Koska nämä olivat ylittäneet alkupalveluihin oikeuttavan aikarajan, eli heille ei enää osoitettu kotoutumispalveluja. (vrt. Nurmi 2018). Hankkeeseen osallistuminen oli vapaaehtoista eikä osallistujille maksettu kulukorvauksia. Tavoitteena oli lisätä hyvinvointia, edistää suomen ja ruotsin kielten oppimista työ- tai opiskelupaikan saamista. Tavoitteena oli myös osallisuuden lisääntyminen, voimaantuminen, maksuttomien vapaa-ajan harrastusten löytäminen ja suomen kielen oppiminen työelämässä työkokeilun kautta. Kunkin osallistujan tuli suorittaa 12 kuukauden työkokeilujakso ainakin kahdessa eri Kokko-työsäätiön työpisteissä. Hanke oli yksi seitsemästä Baltian alueella samaan aikaan käynnistyneistä kolmevuotisista Euroopan Sosiaalirahaston (ESR) rahoittamasta Baltian alueen 'Intereg' SEMPRES-hankeesta. Suomessa hankkeen tieteellisestä asiantuntijuudesta vastasi Jyväskylän Yliopistokeskus Chydeniuksen monikulttuurisuus-tutkijat. Integra-hanke sai rahoitusta Euroopan Sosiaalirahaston (ESR) ohella Kokkolan kaupungilta ja TE-keskukselta.

ESR-rahoitteisessa kolmevuotisessa työllistyminen edellä toteutetussa Baana-hankkeessa oli luotu ulkomailla syntyneille ihmisille konkreettisia väyliä tarjoamalla mahdollisuutta osallistua työelämään sekä yrittäjyyteen. Hankkeessa oli purettu työllistymisen esteitä ja vahvistettu mahdollisuuksia työllistymiseen kielikoulutuksen avulla. (Baana-Hanke 2019). Kolmen vuoden aikana Baana-hankkeen avulla työllistyi noin 300 ulkomailla syntynyttä

Suomeen asettunutta ihmistä. Hanke teki yhteistyötä lähes 70 yrityksen kanssa. Baana-hankkeessa kulttuuritulkki toimi kulttuuri- ja kielisiltojen rakentajana ja häntä kutsuttiin nimekkeellä Baana-kymppi. Baana-kymppi nimeke tuli siitä, että opittuaan työhön kuuluvat tehtävät hän ohjasi kymmenen työllistymisohjelmaan osallistunutta henkilöä. Baana-kymppi kulttuuritulkki puhui suomea, ryhmän kieltä, opetti yrityskulttuuria- ja työtehtävät työharjoitteluun tulleille. Baana-kymppi toimi henkilökunnan, työnantajan ja työharjoittelijoiden yhteyshenkilönä. Osa osallistujista työllistyi hankkeen kuluessa harjoittelupaikkoihinsa. (Baana-hanke 2019).

Kolmas suomalaista kulttuuritulkkia tutkiva Empowerment-pioneerihanke toteutettiin Kaakkois-Suomessa kahdessa kunnassa. Hankkeesta luotiin raportti, johon haastateltiin työntekijöitä, asiakkaita ja kulttuuritulkin kokemuksia sekä kulttuuritulkin käsikirja. (Heino ym. 2014; Heino & Kärmeniemi 2013, 55– 61) Kulttuuritulkki nimimerkki kirjoittaa:

’En ole suurten salaisuuksien paljastaja tai taikatemppujen tekijä. Olen eri osapuolten välisten ennakko-oletusten purkaja, arvoihin, arkipäivään, perhe-elämään ja sosiaalityöhön liittyvien asioiden selventäjä sekä tiedon välittäjä. Työni yksinkertaisena ja monimutkaisena tavoitteena on se, että perheet ja työntekijät voisivat luottaa toisiinsa ja tehdä yhteistyötä (Kulttuuritulkki)’ (Heino & Kärmeniemi 2013, 53)

Tämän pioneerihanke-tutkimuksen tarkoituksena oli pohtia sitä, voiko kulttuuritulkin avulla purkaa pattitilaan ajautuneita suhteita lastensuojelutyöntekijän ja Venäjällä syntyneiden äitien välillä. Toiseksi tavoitteena oli luoda kulttuuritulkin käsikirja venäläistaustaisten perheiden kanssa työskenteleville suomen kielisille lastensuojelutyöntekijöille. Hankkeessa toimi kulttuuritulkkina venäläistaustainen psykologian koulutuksen Karjalan Tasavallassa hankkinut ja sittemmin Suomeen jatko-opiskelijaksi tullut Nadezda Kärmeniemi (Heino ym. 2014; Heino & Kärmeniemi 2013a; 2013b). Hanketta rahoitti Euroopan Sosiaalirahasto (ESR) ja tutkimus tehtiin Helsingin yliopiston alaisuudessa toimivalle Palmialle. (Heino ym. 2014). Seuraavassa luvussa esittelen näiden suomalaisten hankkeiden jälkeen löytämiäni ulkomaisia hankkeita, joista ensimmäisenä nostan kulttuuritulkin kaksoistoimijuuskategoriaan kuuluvan ruotsalaisen hankkeen.

3.4 Doula-kulttuuritulkki

3.4.1 Doula-Kulttuuritulkit sillanrakentajina ruotsalaisessa kontekstissa

Agneta Abrahamsson (2007) on kirjoittanut arviointiraportin maahanmuuttajien, pakolaisten ja ruotsalaisen yhteiskunnan keskinäisestä toimijuudesta. Raportissa tarkastellaan haasteita ja ongelmia kulttuurisissa kohtaamisissa, fokuksessa BroByggare, eli kulttuurisillan rakentaja, joka on synonyymi kulttuuritulkkaustoimijalle. Hankkeessa arvioitiin sitä, miten kulttuurista kohtamista voidaan edistää näiden toimijoiden avulla sekä ulkomailla syntyneiden äskettäin maahan muuttaneiden naisten terveydenhuoltoon pääsyn mahdollisuuksia.² Abrahamsson tuotti arviointiraportin ruotsalaisen yhteiskunnan ja maahan muuttaneiden välistä yhteistyötä käsittelevästä työskentelymallista. Uudentyyppisen työskentelymallin kehittivät yhdessä työntekijät, maahanmuuttajat ja pakolaiset kahdessa eri vaiheessa. Hankkeen ensimmäisessä vaiheessa oli kartoitettu maahan muuttaneiden, pakolaisten ja työntekijä-ryhmien tapaamisiin liittyviä haasteita ja ongelmia. Hankkeen toisessa vaiheessa testattiin uutta kulttuurisen kohtaamisen työskentelymallia. Maahanmuuttaja- tai pakolaistaustaisia ihmisiä hankkeessa edusti kokemusasiantuntijana toiminut *BroByggare*, eli sillanrakentaja-koulutuksen saanut henkilö. BroByggare oli itse asunut pitkään Ruotsissa, tunsu ruotsin kielen ohella edustamansa ryhmän kielen ja molempien ryhmien keskeiset sosiokulttuuriset tavat. Työntekijöitä edusti *Grind-Öppnare*, eli portinavaaja ja muut ulkomaalaistaustaisten kanssa jokapäiväisessä arjessa työskentelevät. (Abrahamsson 2007)

Toisessa hankkeessa Folkhälsokommitté antoi Sharareh Akhavanille (2009) toimeksiannon, jossa tavoitteena oli tuottaa arviointiraportti doula-kulttuuritulkin mahdollisuuksista vaikuttaa maahan äskettäin muuttaneiden ensimmäistä lastaan synnyttävien äitien ja vauvojen terveyteen. Vaikuttavuusarviointi (ibid) on ruotsalaisessa kontekstissa ensimmäinen (Akhavan 2009.) Akhavanin (2009) toimeksiantoon kuului tuottaa hankkeesta vaikuttavuusarviointi ja antaa toimintasuosituksia. Lisäksi hankkeessa oli tarkoitus ehkäistä lukuisia komplikaatioita, jotka olivat tyypillisiä juuri tälle synnyttävien naisten ryhmälle. Hankkeessa oli koulutettu 11 doula-kulttuuritulkkia, joista haastatteluun soveltui yhdeksän. Akhavan (2009) esittää, että doula-kulttuuritulkit koulutettiin Koillis-Götalandissa ja siihen kuului 56 tunnin ja kahdeksan päivän mittainen koulutus. Doula-kulttuuritulkit saivat tietopaketin, voidakseen tarjota hoivaa

² Abrahamsson Agneta 2007: Brobyggare – Kulturtolkare mellan invandrare/flyktingar och det svenska samhället – en utvärdering. Collaborative and Integrated approaches to health 2007:3. HKR. Högskolan Kristianstad Institutionen för hälsovetenskap.

ja henkistä tukea lastaan odottaville äidille ennen, aikana ja jälkeen synnytyksen. Hankkeessa edistettiin äidin kykyä imettää, hoitaa vauvaa ja hakeutua neuvolan piiriin heti synnytyksen jälkeen. Oman tutkimusaiheeni näkökulmasta kiinnostavaa on, että doula ei ole asioimis- eli kielitulkki (Akhavan 2009, 15–25) vaan toimii kulttuuritulkkina.

3.4.2 Doula-kulttuuritulkkihanke Oslossa

Maja Garnaas Kiellandin (2020) tutkimusraportti perustuu kahdeksan naisen haastatteluihin. Haastatteluun osallistuneet naiset ovat käyttäneet doula-kulttuuritulkin palvelua. Kielland (2020, 1–19) analysoi raportissaan hanketta, joka toteutui Norjassa Oslon yliopistollisessa sairaalassa synnytysosastolla. Hankkeessa tutkittiin naisten kokemuksia doulan kanssa, ennen synnytystä, synnytyksen aikana sekä jälkeen synnytyksen. Projekti alkoi 1.1.2020 ja kesti kaksi vuotta päättyen vuonna 2022. Projektin alkuvaiheessa joka toimipisteessä pidettiin hankekokous, johon osallistuivat Haukelandin sairaalan naistenklinikka, paikallinen lääkäriyhdistys ja kunnallisen terveydenhuollon edustus. Hankekoordinaattoriksi rekrytoitiin kättilöksi koulutettu henkilö 20 prosentin palkalla sekä monikulttuurisiksi mainittuja doula-kulttuuritulkkeja. Hankkeessa vaadittiin, että doulaksi pyrkivän tulee ymmärtää kielitulkin ja monikulttuurisen doulan toimijuusroolien väliset erot, eikä niitä tule sekoittaa toisiinsa vaan tiedostaa että ne ovat eri ammattiryhmiä. (Kielland 2020, 1–19).

4 Metodologia

Etnologisilla tutkimusmetodeilla voidaan paljastaa sellaisia ilmiöitä, jotka eivät näy heti ensisilmäyksellä. (Ehn 2018; Ehn & Löfgren 1982; 2007; 2015; Hämeenaho & Koskinen-Koivisto 2022). Tämän tutkielman päätarkoitus on tarkastella suomalaisessa kontekstissa tulkkitoimijoiden ammatillista toimijuutta ja määrittää kulttuuritulkin tuntemattomaksi jäänyt ammattiryhmä. Kulttuuritulkki on Suomea lukuun ottamatta muualla Euroopassa ja Pohjoismaissa asioimistulkkia huomattavasti laajemmin käytetty ammattiryhmä. Kulttuuritulkkeja on tutkittu, koulutettu ja osattu hyödyntää vuosisatojen ajan. Suomalaisessa kontekstissa on kulttuuritulkin toimijuutta kuvaavista hankkeista saatu lupaavia tuloksia. Tutkimushankkeet näyttävät kuitenkin hautautuneen sitten, kun niiden rahoituskausi on päättynyt. Kriittisestä perspektiivistä tämä on osaamis- ja taloudellisen pääoman surutonta tuhlausta. Tämän tutkimuksen yksi tarkoitus on kerätä suomalaisia ja muualla toteutettuja kulttuuritulkkia tutkineita raportteja, artikkeleita ja hankkeita tarkastelun kohteeksi, jotta ne tulisivat nähdyiksi ja tunnetuksi paljastamalla niiden yhteiskunnallisia merkityksiä uudesta perspektiivistä.

4.1 Vastakohtaparivertailu analyysimenetelmänä

Tutkielmassa käytän kulttuuritulkkien tunnistamiseksi suomalaisessa kontekstissa, niitä paremmin tunnettuja asioimistulkkeja. Tutkimuksen tarkoituksen toteuttamiseksi eli kulttuuritulkkien määrittämiseksi, tunnistamiseksi ja kuvailemiseksi soveltuu nähdäkseni parhaiten kategoria-analyttinen vastakohtaparivertailu (Kajander & Tuovinen 2022) ja ammatillinen toimijuuskäsite (Eteläpelto ym. 2014). Nojaan myös kulttuurianalyttiseen kontrastiteoriaan (Ehn & Löfgren 1982; 2007; 2015), jonka mukaan uusia ilmiöitä voidaan tunnistaa ja kuvailla eksplisiittisesti ja ymmärrettävästi vastakkaisten ilmiöiden avulla (vrt. Bauman 2020, 177–181.) Tutkielmassa on havaittu, että on tarkoituksenmukaista tarkastella uusia ilmiöitä niitä läheisesti muistuttavaan tutumpaan ja tutkittuun ilmiöön vertailemalla.

Tutkielmassa vertailukohteeksi valikoitui asioimistulkit siksi, että löysin tutkielman edessä irlantilaisen artikkelin (Martin & Phelan 2009), joka kuvailee pohjoismaisia ja suomalaisia kulttuuritulkkeja ja kielitulkkeja muistuttavien ammattiryhmien rooleja. Artikkelin (ibid. 2019) on tutkielmani perspektiivistä mielenkiintoinen siksi, että se toteaa tulkkitoimijoiden toimivan erilaisissa toisiaan täydentävissä rooleissa. Tämän jälkeen löysin suomalaisia asioimistulkkeja eksplisiittisesti käsittelevän artikkelikokoelman *Asioimistulkkkaus: Monikielisen yhteiskunnan*

arkea (Koskinen ym. 2018), jossa Jaana Vuori (2018, 312–330) keskustelee eri tavoin toimivista tulkeista -myös kulttuuritulkeista. Vuori näkee kulttuuri- ja asioimistulkin roolien erot, mutta kytkee kaikki tulkit asioimistulkin ammattiryhmään. Tässä tutkielmassa tehtävänä on tunnistaa kulttuuri- ja asioimistulkit – seuraavassa luvussa pohdin ammatillisen toimijuuden käsitettä, jonka avulla tulkkitoimijat määrittyvät joko samaksi tai eri toimijoiksi.

4.2 Ammatillinen toimijuus

Olen hyödyntänyt aineistoni analyysissä kolmea eri teesiä, jotka olen ideoinut ja rakentanut muun muassa Eteläpellon ym. (2014) seitsemästä ammatillisen toimijuuden teesistä. En käytä kaikkia teesejä ja lisäksi yhdistelen niitä soveltuvien osien seuraavilla tavoilla. Teesissä yksi lainaan Eteläpellon ym. (2013, 16) kollektiivisesti määrittämiä ammatillisen toimijuuden teesiä ja sosiologi Zygmunt Baumanin (2020, 99, 104) *Sosiologinen ajattelu* -teoksesta näytelmä- ja performatiivisuustermeistä roolin kuvausta. Suomen Kääntäjien ja Tulkkien Liitto (SKTL 2013) on määrittänyt kollektiivisesti asioimistulkin ammattieettisen säännösten sisällöt ja valvoo, että sen jäsenet noudattavat niitä. Teesissä kaksi kulttuuritulkit noudattavat omaa autonomista itsemääräämisoikeuttansa (Eteläpelto ym. 2014, 15–17.)

Teesi kaksi selvittää, miksi ammatillisen toimijan tulee voida itse määrittää toimijuutensa, identiteettinsä ja kehittää työolojansa (Eteläpelto ym. 2014, 15–17), sillä näin saadaan parhaat tulokset. Näitä esitetään Eteläpelto ym. (2014) seitsemän teesin luettelossa, joita muotoilen vapaasti esimerkiksi seuraavasti: *Autonominen toimijuus määrittää itse oman ammatillisen toimijuutensa, identiteettinsä ja toimijaroolinsa.* (ibid). Kulttuuritulkillä on vapaus toimia autonomisesti haluamallaan tavalla. Autonominen toimijuus määrittää kulttuuritulkin ja asioimistulkin ammattiryhmät erilaisiksi mutta toisiaan täydentäviksi rooleiksi (ks. myös Martin & Phelan 2009, 1–19).

Teesissä kolme ”*Kontrastiteoria: vastakohtaparivertailulla syntyy jäsenkategorioita*” lainaan etnologeilta Billy Ehniltä ja Orvar Löfgreniltä (2015) kulttuurianalyttistä kontrastiteoriaa (ks. myös Ehn & Löfgren 1982; 2015.) Teesissä kolme soveltaa useampaa teoreettista ajatusta määrittäessäni kulttuuritulkkia vastakohtaparivertailun (Kajander & Tuovinen 2022, 356; Ehn & Löfgren 1982; 20107; 2015) avulla. Kolmannessa teesissä käytän myös Ehn & al. (2016, 6) kuvailemaa historiallista otetta tulkitessani nykyhetkeä. Margaret Szasz (2001) avulla osoitan historiallisessa kontekstissa suhteessa nykyhetkeen, että kulttuuritulkin palveluja on käytetty kolonialistisessa kontekstissa silloin, kun on tarvittu konfliktien sovittelua. Kaksoistoimijuus -käsitteen lainaan George E. Marcusilta (2018, 40) jolla hän tarkoittaa nähdäkseni sitä, että kun

tutkija tekee tutkimustaan, hän on suhteessa tutkijakollegoihinsa, mahdollisiin rahoittajiinsa ja tutkimusta lukevaan yleisöönsä. Tässä tutkielmassa tarkoita sitä, että kulttuuritulkki on itsenäinen toimija, joka toimii suhteessa kaikkiin läsnäolijoihin, ja määrittää yhteistyössä sekä työsuorituksensa maksajan, että asiakkaan kanssa toimijuutensa tavat, paikat, ajat ja rajat. Osoitan teesien avulla kahdenlaisia asioita: kyse on kahdesta eri ammattiryhmästä ja kulttuuritulkeista erottuu kaksi eri tavalla toimivaa mutta samaa ammatillista yhteistoimijuus- ja kaksoistoimijuusmallia (Marcus 2018, 40; ks. myös Martin & Phelan 2009, 1–19).

4.2.1 Teesi 1: Kollektiivinen vertaisryhmä määrittää toimijan identiteetin

Asioimistulkin toimijuusroolin määrittää kollektiivisesti ammattieettiseen säännöstyön sitoutuneiden toimijoiden eturyhmäksi järjestäytynyt vertaisryhmä Suomen Kääntäjien ja Tulkkien Liiton (SKTL 2013; 2021) johdolla. Eturyhmän tarkoituksena olisi yhteisten etujen ajaminen ja valvonta. Toisaalta valvonta ja liian tiukaksi määritely säännöstö saattaa ajaa jäsenet vaikeaan ristiriitaan joustamattomaksi muodostuvan roolijaon takia (vrt. Anis ym. 2018, 20.) Toisin sanoen säännöstöä noudattaessaan asioimistulkit pakotetaan sahaamaan sitä oksaa, jolla istuvat. (Choroszewicz 2018, 267)

Sosiologi Zygmunt Bauman (2020, 99, 104) on kritisoinut weberiläistä byrokratian mallia, joka muistuttaa asioimistulkin performatiivista roolia. Asioimistulkin eli kielitulkkitoimijan kollektiivinen ja kulttuuritulkin autonominen toimijuusmalli tukevat erilaisuudessaan sitä ajattelua, että kyse on kahdesta erilaisesta ammattiryhmästä. (ks. myös esim. Martin & Phelan 2009, 1–19). Kulttuuritulkin toimijuus on autonomista (Eteläpelto ym. 2014, 15–17) ja hänellä on myös historiallinen tausta (Ehn & al. 2016, 6), joka palaa kolonialistisen Amerikan malliin (Szasz 2001, 1–19.) Sitä vastoin, asioimistulkin roolia ei voi jäljittää kolonialistiseen malliin siksi, että hänen toimijuutensa on tiukasti rajoitettu kollektiivisilla säännöksillä. Weberiläistä byrokratia-mallia noudattava asioimistulkki ei voi toimia autonomisesti, sillä hänen on noudatettava eksplisiittisesti sitä toimijuuden mallia, joka on luotu SKTL:n säännöstöjen avulla. (vrt. myös Bauman 2020, 99–107). T

Tarkoitan, että sitoutuessaan kollektiivisesti sovittuihin (Eteläpelto ym. 2013, 16) toimijuutensa tiukasti rajoittavaan ammattieettiseen säännöstyön, asioimistulkki ei voi vaikuttaa siihen, miten hän tekee työtään. (ks. esim. Bauman 2020, 104, 106, 136). Asioimistulkit joutuvat kieltäytymään sosiaalityöntekijän (Anis ym. 2018, 20) vaatimuksesta toteuttaa samanaikaisesti sekä kieli- että kulttuuritulkin palveluja. Asioimistulkin ei ole mahdollista toimia kaksoistoimijana (Choroszewicz 2018, 267), sillä hän ei voi sekä tulkata

kieltä että tarjota kulttuurista sovittelua ja antaa tietoa kulttuurisesti määrittyneistä tavoista. (vrt. Bauman 2020, 181–185).

Tästä seuraa esimerkiksi se, että asioimistulkki voi ajautua konflikteihin byrokraattien kanssa (Anis ym. 2018, 20; ks. myös Koskinen ym. 2018, 172.) Toteuttaakseen virkavelvoitteensa byrokraatin on hankittava palvelut aina kilpailuttamalla kriteereinään tarkoituksenmukaisuus ja edullisuus. Tämä tarkoittaa sitä, että viranomaisella on velvollisuus valvoa, että hän ostaa parhaan palvelun. Kilpailutuksessa tarkoituksenmukaisuuden kriteerin täyttää se, joka tarjoaa laadukkainta ja kustannustehokkainta palvelua (Bauman 2020, 100–107.) Zygmunt Bauman (2020, 101–104) kirjoittaa *weberiläisestä rationaalisen toiminnan* mallista, jossa kuvailee byrokraattia, jolla on sekä oikeus että myös velvollisuus käyttää valtaa. Vallankäytön oikeuteen, velvollisuuteen ja toimijuuden onnistumiseen liittyy Eteläpelto ym. (2014, 15, 17) ajatus siitä, että ammatillisen toimijan tulee voida itse määrittää toimijuutensa, identiteettinsä ja kehittää työolojansa. (ks. esim. Eteläpelto 2014, 15–17.)

Asioimistulkin velvollisuuteen katsotaan kuuluvan kyvyn ottaa etäisyyttä roolistaan, hallita minättömyyttään sekä omia että toisten tunteita ja varmistaa myös oma turvallisuutensa tulkkaustilanteissa. Onnistuminen näissä pyrkimyksissä voi antaa virheellisesti kuvan asioimistulkin välinpitämättömydestä. (Koskinen 2018, 172–184). Ajattelu ei toteudu kollektiivisesti (SKTL 2013) määritetyn asioimistulkin toimijuudessa, mutta kulttuuritulkin autonominen toimijuus voi tarjota mahdollisuuksia edistää kaikkien toimijoiden hyvinvointia. (Eteläpelto ym. 2014, 15–17).

4.2.2 Teesi 2: Autonominen toimijuus määrittää identiteetin ja toimijuuden

Eteläpelto ym. (2014, 15–17) esittävät, että ammatillisen toimijan tulee voida itse määrittää oma toimijuutensa, identiteettinsä ja kehittää työolojansa. Näin voidaan välttää ristiriitoja, tuottaa parasta palvelua ja edistää kaikkien toimijoiden hyvinvointia. (vrt. Anis 2018, 20) Toimijuuden onnistuminen edellyttää mahdollisuutta vaikuttaa ammatilliseen toimijuuteen ja identiteettiin. Suomalaisten ja pohjoismaalaisten kulttuuritulkkien toimijuutta eivät säännöt määrää eikä rajoita. Autonominen kulttuuritulkki toimii joustavasti muuttuvissa olosuhteissa kaksoistoimijuusroolissa (esim. Heino ym. 2014; Szasz 2001, 3–20) tai yhteistoimijana (Martin & Phelan 2009, 1–19) asioimistulkin kanssa. Nähdäkseni tämän mallin perusteella voidaan ajatella, että myös asioimistulkin roolin vapauttaminen voisi ehkäistä vahingollisia konflikteja byrokraattisesti toimivien viranhaltijoiden kanssa (Anis 2018, 20.) Autonomista toimijuusmallia voi puolustaa sen perusteella, että pakotettu toimijuus tuottaa heikkoutta, ja

mahdollistaa totalitaariseen instituutiomalliin eli pakkovaltaan ajautumisen. (vrt. Bauman 2020, 136–143).

Toimijuusroolien erojen pohdiskelu mahdollistaa tutkielman tarkoituksen toteutumisen. Kontrastina tälle, asioimistulkkia sitoo toimijuutta estävät ja kahlitsevat säännöstöt. Kulttuuritulkin toimijuus ei ole sidottu missään olosuhteissa ja hänellä on ideaalisesti autonomia, itsemääräämisoikeus ja täysi valta säädellä itse omaa toimijuuttansa. Toisin kuin asioimistulkki, kulttuuritulkin saa määrittää itse oman toimijuusidentiteettinsä, siellä missä tätä sääntöä noudatetaan. Kulttuuritulkin toimii kaksoistoimijana kieli- ja kulttuurisiltojen rakentajina. Kulttuuritulkin ei ole suomalaisessa kontekstissa koulutettu eikä heidän rooliaan määritetty, joten heillä on vapaus määrittää itse toimijuutensa rajat. Asiantila ei ole mielekäs asioimistulkeille, sillä heidän ammatillinen identiteettinsä tulee haavoittuvaksi silloin, kun kuka tahansa saa toimia kielitulkkina. Koulutetut asioimistulkki katsovat, että jos kentällä toimii kouluttamattomia asioimistulkin he vaarantavat asioimistulkin maineen ja aseman. (Choroszewicz ym. 2018, 257–261, 264)

Koska asioimistulkin koulutuksessa on kielletty kulttuuritulkin toimijuuteen kuuluvat tehtävät (Choroszewicz ym. 2018, 267) ei se ole aina viranomaisille mieleen (Anis ym. 2018, 20). Eksplisiittinen eronteko kulttuuritulkin koulutuksen ja asioimistulkin koulutuksen välillä on ilmaistu kouluttajien (ibid. 2018, 267) toimesta esimerkiksi seuraavin sanoin:

Harjoitusten kautta tulkkiopiskelijat tulevat tietoisiksi heihin kohdistuvista odotuksista. Realistisia odotuksia ovat muun muassa tarkka ja kattava tulkkaus sekä omien virheiden korjaaminen. Epärealistisesti ja ylimitoitettuja odotuksia ovat puolestaan esimerkiksi oletus maahanmuuttaja-asiakkaiden asioiden hoitamisesta ja asiakkaiden avustajana toimimisesta tulkkaustilanteissa. (Choroszewicz ym. 2018, 267)

Historiallinen näkökulma antaa kuitenkin uutta perspektiiviä kulttuuritulkin autonomiaan ja siihen, miten voidaan ajatella kulttuuritulkin alkuperäistä tehtävänsä. Kulttuuritulkin kaksoistoimijana, on jo satoja vuosia sitten tunnettu asioimistulkin vanhempi ammattiryhmä (Szasz 2001). Kulttuuritulkin toimii kaksoistoimijana myös nykyään Ruotsissa, Norjassa ja Suomessa. Irlantilainen artikkeli (Martin & Phelan 2009, 1–19) tarkastelee kulttuuri- ja asioimistulkin toisiaan täydentävissä rooleissa yhteistoimijoina vastakohtapareina. (ks. Kurki & Tomperi 2011, 63). Poikkeuksena tähän on Slovenialainen kulttuuritulkin muistuttava toimija, joka laaja-alaisen toimijuutensa perusteella ei ole asioimistulkin.

4.2.3 Teesi 3: Kontrastiteoria: vastakohtaparivertailu tuottaa jäsenkategorioita

Kurki ja Tomperi (2011, 63) esittävät että, jotta kategorisointi tai vertailu olisi mahdollista tarvitaan yleisesti tunnettu kohde vastakohdaksi eli vertailupariksi. Suomessa tunnetumpi on asioimistulkki (Koskinen ym. 2018). Historiallista perspektiiviä (Ehn & al. 2016, 6) tulee kolonialistisen kulttuuritulkin (Szasz 2001) tarkastelusta, jossa käytän kulttuurianalyttistä strategiaa: ”hyvin perusteltua etnografista lähestymistapaa”. Kulttuurianalyttinen strategia mahdollistaa useiden metodien käytön paljastaessaan piilotettuja kulttuurisia tapoja. Eräs strategia on käyttää historiallista näkökulmaa, jossa vertaillaan nyt hetkessä havaittuja ilmiöitä historiallisiin, eli kyse on kontrastiteorian käytöstä. (Ehn & al. 2016, 6)

One strategy is the use of a historical perspective as a way of problematizing the present. -this approach may start by simply describing a contemporary phenomenon in the past tense, for example... [--]...”or using contrasting materials from other historical periods. (Ehn & al. 2016, 6)

Kontrastiteoria on yksi käyttämäni kulttuurianalyttinen strategia (ibid.), jonka avulla luon erilaiset toimijuuskategoriat. Kontrastien tuottamiseksi käytän hankkeita ja arviointiraportteja, joita vertailen toisiinsa. Kontrastien avulla erottuu erilaiset ammattiryhmät sekä ammatillinen kaksois- ja yhteistoimijuus. Lisäksi vertailun avulla eri jäsenkategoriaksi erottuu irlantilainen artikkeli (Martin & Phelan 2009.) Irlantilainen yhteistoimijuusmalli erottuu pohjoismaisista, amerikkalaisista ja venäläisistä tulkkitoimijoista. Kontrastiteoriaan kietoutuu myös kategoriat, toimijuus-käsitteen avulla erottuu eri kategoriat. Vastakohtaparivertailun avulla erottelen kulttuuri- ja kielitulkit erilaisen ammatillisen toimijuuden perusteella eri ammattiryhmiin tai jäsenkategorioihin. (Kurki & Tomperi 2011, 58–63.)

Kulttuurianalyttisessä kontrastiteoriassa (Ehn & Löfgren 1982; 2007; 2015; Ehn & al. 2016, 5–7) käytetään vastakohtapareja, joiden avulla vertaillaan tutumpaa tuntemattomampaan ilmiöön, kontrastien eli eron tekemisen avulla. Kulttuurianalyysin avulla tuntemattomia tai jopa rutinoituneita (Ehn & al. 2016, 6) ilmiöitä voi tunnistaa uusilla tavoilla ja havaita aktiivisuutta siellä, missä mitään ei näyttäisi ensisilmäyksellä tapahtuvan (Ehn & Löfgren 2007.) Näin kulttuurianalyysi soveltuu erinomaisesti uuden ammattiryhmätutkimuksen tekemiseen. Vastakohtaparivertailun (Kajander & Tuovinen 2022, 356; ks. Kurki & Tomperi 2011, 62–63) ja ammatillisen toimijuus- (Eteläpelto ym. 2013, 14) käsitteen avulla kategorisoin kulttuuri- ja asioimistulkit eri kategorioihin. Tulkkitoimijat jakautuvat joko sisäryhmään tai ulossuljetuiksi, tai omaan uuteen kategoriaansa. (ks. Vertovec 2014, 12.)

4.2.4 Teesi 4: Ammattieettinen säännöstö haastaa autonomisen toimijuuden

Kulttuuritulkki ei kuulu toimijuutta rajoittaviin ammattiliittoihin³, he toimivat autonomisesti määrittäen itse toimijuutensa ja sen rajat. (ks. esim. Heino ym. 2014). Zygmunt Bauman (2020, 99–111) määrittää roolin käsitteen performatiivisuuden kautta samalla tavalla kuin SKTL (2013) luoden asioimistulkille toimijuusroolin ja sen rajat ammattieettisen säännöstön avulla. Asioimistulkit kuvailevat toimijuuttansa siten, että lähdeaineiston perusteella on todettavissa, että eettinen säännöstö ja asioimistulkin koulutus estää heitä määrittämästä oman ammatti-identiteettinsä autonomisesti. Suomen Kääntäjien ja Tulkkien Liitto (SKTL 2013) määrittää kollektiivisesti säätelemänsä määräysten avulla asioimistulkkien toimijuuden, roolin ja tavan toimia. On perusteltua väittää, että asioimistulkki ei saa määrittää omaa ammatillista identiteettiänsä eikä toimijuuttansa vaan sitoutuu kollektiivisesti määritettyihin rooleihin.

Kun ammattiroolit eivät ole autonomisesti toimijuutensa kuluessa määriteltävissä voidaan olettaa, että syntyy konflikteja. (Anis ym. 2018, 20). Tutkielmassa vastakohtaparit voidaan tunnistaa siksi, että kulttuuritulkin toimijuutta ei voida kollektiivisesti rajoittaa. Mayté Martin ja Mary Phelan (2009) esittävät kulttuuritulkin yhteistoimijana asioimistulkin kanssa. Irlantilaisessa kontekstissa kulttuuritulkki toimii eri tavalla asioimistulkkia täydentävässä roolissa. Irlantilainen artikkeli ei näe kulttuuritulkkia kaksoistoimijana siten, kuin muut löytämäni lähdeaineistot. Asioimistulkin tiukasti määritellyn roolin (Bauman 2020, 100–104) voi tunnistaa irlantilaisessa yhteistoimijuus-mallissa. Kokkotyö-säätiössä omakielentulkki- ja kulttuuritulkki toimivat yhteistoimijoina (Kamila 2018) eikä asioimistulkin tiukasti säädeltyä roolia raporteissa näkynyt. Bauman (2020, 102) huomauttaa, että ketään ei saa estää toimimasta autonomisesti oman ammatillisen toimijuusroolinsa mukaan.

Kulttuuritulkki autonomisena kaksoistoimijana voi tulkata sekä kieltä että tunteita ja kääntää käsityksiä. (Martin & Phelan 2009). Kulttuuritulkkia on kuvattu termeillä kulttuuritulkki, omakielentulkki, kulturtolk, Cultural Mediator, kulttuurikielitulkki, lingua-cultural-interpreter, Cultural Broker ja Doula-kulttuuritulkki, kulttuurinen välittäjä.⁴

Zygmunt Bauman (ks. 2020, 104) esittää, että inhimilliselle sosiaaliselle toiminnalle on luonnotonta asettaa liian tiukkoja rooleja. Bauman (2020, 144–145) huomauttaa, että niiden

³ SKTL Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto (2013) Asioimistulkin ammattisäännöstö.
https://sktl.fi/@Bin/280271/Asioimistulkin_ammattiss%C3%A4%C3%A4nn%C3%B6st%C3%B6.pdf

⁴ Kamila Mikko teoksessa Kotouttavat kontaktit (2018); Vuori (2018, 314, 330) teoksessa Asioimistulkkiaus Monikielisen yhteiskunnan arkea.

säännösten avulla, joilla rajataan tiukasti toimijuutta ja vaaditaan kurinalaisuutta, käytetään valtaa, onnistutaan ennakoimaan ja säätelemään toimintaa, mutta ei tuoteta yksilöllistä eikä kollektiivista hyvinvointia (Bauman 2020, 99–103). Esimerkiksi sopii Suomen Kääntäjien ja Tulkkien Liitto, (SKTL 2013), joka on määrittänyt kollektiivisesti sopien asioimistulkkien ammattieettisen säännösten ja on valvova elin. Se valvoo, että jäsenistöön kuuluvat koulutetut asioimistulkit sitoutuvat toimeksiantojaan suorittaessaan säännöstöön. Säännöstö määrää siitä, millä tavalla asioimistulkki saa suorittaa ammatillista toimijuuttaan. Asioimistulkkien ammatillinen toimijuusrooli tuottaa eräänlaisen performatiivisen näytelmän (Bauman 2020, 99–111), jonka avulla hän voi suoriutua affektiivisesti ja emotionaalisesti kuormittavista tehtävistään. Irlantilaisessa kontekstissa Code of Conduct määrittää myös sekä kulttuuri- että asioimistulkien ammatillisen toimijuuden rajat (Martin & Phelan 2009) Kulttuuritulkillla on kuitenkin toimintaansa liittyvä laaja vapaus ja oma harkintavalta. Suomalaisessa kontekstissa kulttuuritulkin toimijuutta ei ole rajoitettu, koska heille ei ole järjestetty koulutusta, eivätkä he toimi asioimistulkien kanssavigilanssista yhteistoimijoina vaan yleensä yksin kaksoistoimijoina.

4.3 Kategoria-analyysi ja kategorisoimisen kompleksisuus

Outi Välimaa (2019) pohtii sosiaalisen jäsenkategorian perspektiivistä sitä, että luokittelu voi auttaa puhumaan ennestään tuntemattomasta ilmiöstä, sillä tutkimusta ei voida tehdä ilman metodeja ja niitä tukevia käsitteitä. (vrt. Kurki & Tomperi 2011, 48–63) Ruotsalaiset etnologit Billy Ehn ja Orvar Löfgren (1982; 2007; 2015) tekevät tutkimustaan vastakohtaparien avulla, joka perustuu kulttuurianalyttiseen ajattelutapaan. (Ibid.; ks. Ehn 2018; Ruotsala 2022). Zygmunt Bauman (2020, 177–199) kuvailee ”luonto ja kulttuuri” -metaforan avulla vakavia vaaroja, joita kategorisoiminen voi aiheuttaa. Steven Vertovec (2014, 12) kritisoi ihmisten sosiaalista jakamista kategorioihin. Mazzucato ja Schapendonk (2025, 5–6) ehdottavat, että ihmisten segmentoimista ja jakamista analyttisiin kategorioihin tulisi välttää eli ihmisiä ei tulisi lokeroida erilaisiin liikkuvuusluokkiin rajoja ylittävän muuton tai siirtolaisuuden perusteella. (Martikainen & Pöyhönen 2022; Saukkonen 2022; Vertovec 2023).

Kategorioihin jakaminen määrittää ihmisiä esimerkiksi seuraavilla käsitteillä: identiteetti, maahanmuuttaja, *migration*, *integraatio* (kotoutuja), kompleksinen liikkuvuus. Jos ihmisiä ei kategorisoidaisi, voitaisiin todennäköisesti välttää ainakin, suvaitsemattomuutta, rasismia ja antisemitismia (vrt. myös Bauman 2020, 177–184; Lindqvist 1996; Mazzucato & Schapendonk 2025, 5–6; Steinbacher 2008; Torvinen 1998). Suomalaisuuden kategoria on syytä mieltää myytiksi, ainakin siinä mielessä, että kieli, syntyperä ja ulkonäkö ei määritä

suomalaisuutta. Ihmisiä ei tule jakaa kategorioihin, sillä se johtaa perusteettomiin stereotypioihin. Ihmisten kategorisoiminen on absurdia myös siksi, että ihminen muuttuu ja kehittyy ajan kuluessa, kuten kulttuuritkin, joita ihmiset itse luovat (Bauman 2020; Laura Huttunen 2012). Sitä vastoin tapahtumia, sekä musiikki-, kuva-, kirjallisuustaidetta (genre, laji) että erilaista toimijuutta, kuten ammatillista, (Eteläpelto ym 2014) ja tieteitä (etnologia, yhteiskuntatieteet, tai matemaattis-luonnontieteet) kategorisoidaan, jotta niistä voidaan ylipäätään puhua. Jokin jäsenkategoria voisi kuitenkin rakentua esimerkiksi siten, että tiettyyn ryhmään sijoitettu jäsen voi omaksua jonkin muita ryhmäläisiä jossain määrin yhdistävän yhteisen filosofisen tai poliittisen aatteen. Mikään aate ei kuitenkaan määritä kokonaisia väestöryhmiä, joten kaikkia ihmisiä ei voi kategorisoida mihinkään yhteiseen poliittiseen luokkaan. Joidenkin ihmisten oletetaan muodostavan niin kutsutun kantaväestön – mitä se sitten tarkoittaakaan – erotukseksi maahan muuttaneista ja heidän jälkeläisistään.

Suomessa syntyy ihmisiä, joiden ulkonäkö viittaa Lähi-Itään tai Afrikkaan, mutta jo vanhempansa – jopa isovanhempansa – ovat syntyneet Suomessa, joten he ovat ainakin kolmannen polven suomalaisia. Tämä ei tarkoita sitä, etteivät he olisi täysin suomalaisia. Tässä uudessa ammattiryhmätutkimuksessa ei voi välttää jakamista ammatillisia toimijoita eri kategorioihin, sillä tutkimuksen tehtävä ei voi toteutua, jos tulkkitoimijoita ei voi jakaa eri ammattiryhmiin ammatillisen toimijuutensa tai roolinsa perusteella. Suoritan kategorioihin jakamisen analysoimalla keräämiäni hankkeita, raportteja ja julkaisuja ja jäsenkategoria -teorian avulla jaan kulttuuritulkit eri jäsenkategorioihin. Aluksi jaan kaikki tulkkitoimijat eri kategoriin ammattiryhmiin, eli pääkategorioihin ammatillisen toimijuuden tai roolin perusteella.

Pääkategoriat eli ammattiryhmät ovat asioimistulkkeja tai kulttuuritulkkeja. Kulttuuritulkkien ammattiryhmästä tuotan aineistoanalyysin perusteella pääkategorian lisäksi kaksi eri tavalla toimivaa kulttuuritulkin jäsenkategoriaa (Välimaa 2019). Ammattiryhmien erottelu on välttämätöntä, sillä vain eron tekojen avulla ja etsimällä yhtäläisyyksiä voidaan muodostaa selkeä käsitys siitä, miten ammattiryhmät on mahdollista tunnistaa samoiksi tai erilaisiksi (vrt. Martin & Phelan 2010, 1–19.) Jotta uuden ammattiryhmän määrittelyn voi tehdä, tarvitaan jokin yleisesti tunnettu vertailukohde vastakohtapariksi (ks. esim. Kurki & Tomperi 2011, 48–63). Tutkielmassani kulttuuritulkin vastakohtadaksi määritetty asioimistulkki. (esim. Koskinen ym. 2018). Suomalaisessa kontekstissa kulttuuritulkeille – toisin kuin asioimistulkeille – ei ole määritetty ammattitutkintoa; ammatillista koulutusta tai ammattieettistä säännöstöä. Tällä on ainakin kahdenlaisia vaikutuksia kulttuuritulkin

toimijuuden näkökulmasta. Ensinnäkin kulttuuritulkki autonomisena toimijana taipuu asioimistulkkia joustavammin moneen rooliin. Toisaalta tästä seuraa se, että suomalaisessa kontekstissa kulttuuritulkkeja ei tunnisteta ja siksi heidän ammatillisen toimijuutensa määrittäminen on haasteellista. Kun toimijaa ei tunneta häntä voi verrata tunnetumpaan toimijaan ja luoda toimijuusprofiili. (ks. esim. Kurki & Tomperi 2011, 48–63).

Kulttuuritulkin palvelua on tarvittu Suomessa, mutta ei ole voitu käyttää, sillä hänet on sekoitettu asioimistulkkiin, jolta on vaadittu kulttuuritulkkausta. (Anis ym. 2018, 20). Asioimistulkkeja koulutetaan ja heillä on ammattieettisen säännösten (SKTL 2013; 2021) ja ammattitutkinnon (Choroszewicz ym. 2018, 267) avulla tiukkarajainen ja kollektiivisesti määritetty rooli. Kulttuuritulkillä roolia ei ole, vaan hän toimii autonomisesti, joten voi niin halutessaan ottaa asioimistulkin toimijuusroolin joiltain osin, mutta asioimistulkki ei voi toimia autonomisesti kulttuuritulkin tavoin. Viranomaisen ei tunnista asioimistulkin ja kulttuuritulkin eroa (Anis 2018, 20.) Tilatessaan asioimistulkin palveluja viranomaiset saattavat olettaa, että ovat hankkimassa sekä kieli- että kulttuuritulkkauspalveluja. (vrt. Vuori 2018, 312–314, 330).

4.4 Antisemitistinen- ja kategorisoiva rasismi kotoutumisen haasteina

Lähdeaineistossani nousee kysymyksiä rakenteellisesta syrjinnästä Ruotsissa, josta on ollut vakavia seurauksia odottaville äideille, kun syrjintä on kohdistunut ulkomailla syntyneisiin naisiin. (Akhavan 2009; ks. myös Lipovec & Škraban 2022, 12–14) Naiset eivät ole saaneet tarvitsemaansa hoitoa ja ovat joutuneet kokemaan vakavia komplikaatioita. Akhavan (2009) mainitsee, että Ruotsissa kulttuuritulkki-doulan läsnäolo on voinut ehkäistä naisten kokemaa syrjintää. Syrjinnällä, rasismilla ja antisemitismillä on monenlaisia esiintymismuotoja, ja ne ovat usein rakenteiden kätköissä, kuten slovenialainen tutkimusartikkeli osoittaa (Lipovec & Škraban 2022, 12–14.) Vieläkin 2000-luvulla maahan muuttaneisiin kohdistuu monenlaisia negatiivisia asenteita (Bauman 2020, 51–54, 177–182; Tuan 1974, 30–34; Lindqvist 1998; Steinbacher 2008; Torvinen 1988), joista osa voi johtua tahattomista väärinymmärryksistä (ks. Vasenkari 2026.) Saksalaisena holokaustina (EU-Strategia 2021) tunnettu viharikos johti tuhoamis- ja keskitysleirien rakentamiseen, joiden ainoa tarkoitus oli luoda kidutuskammioita ja hävittää julmasti –joidenkin mielestä muita alemmaksi määritellyt – ihmiset (ks. myös Lindqvist 1998; Torvinen 1984.) tiettyjen ominaisuuksien tai syntymän perusteella ihmisten julmaan kohteluun (ks. Bauman 2020, 51–54, 177–199)

Tämä on äärimmäinen esimerkki ihmisen julmuudesta, joka kohdistui vain tiettyihin ihmisiin ja perustui heidän syntymässään tulleeeseen perimäänsä. Hitler toimi julmalla tavalla, koska hän tavoitteli mielestään ideaalia arjalaista puhdasverisyyttä, mikä osoittaa, että hänellä ei ollut mitään ymmärrystä siitä, miten ihmiset ovat vuosituhansien ajan sekoittuneet toisiinsa. Hitler lienee ollut niiltä osin oppimaton, sillä on absurdi ajatus, että jossain olisi jokin ihmisten ryhmä, joka olisi vuosituhansien ajan elänyt niin eristyksissä, että heillä olisi, jokin tietty ainutlaatuinen, kuten arjalainen perimä. Nykyään ymmärretään, että mitään niin kutsuttua puhdasverisyyttä ei voi olla olemassa. On itsestään selvää, että sodat ja ihmisten tappaminen on aina epärationaalinen teko, jota ei voi perustella millään logiikalla ja on aina tuomittava kollektiivisesti (EU-strategia 2021) Euroopan Komissio on antanut strategisen julkilausuman asiassa: ”*Combating Antisemitism and fostering Jewish Life (2021-2030)*”.

Ihmisten arvottaminen etnisten, tai joidenkin, millaisten tahansa esimerkiksi biologisten piirteiden perusteella, kuvaa ainoastaan luokittelijan ylimielistä (Tuan 1974, 30–34) asennetta. Nähdäkseni on selvää, että ihmisten määrittely parempiin ja huonompiin ei perustu mihinkään tosiasiaan, sitä vastoin sellainen teko ensisijaisesti kyseenalaistaa luokittelijan psyykkisen mielentilan. (ks. Bauman 2020, 51–54, 177–182; Lindqvist 1998; Steinbacher 2008; Tuan 1974, 30–34). Ruotsalaisessa kontekstissa on todettu, että rasismiin viittaavat asenteet rakenteissa, joissa kohdataan äskettäin maahan muuttaneita äitejä ovat ehtineet aiheuttaa henkeen kohdistuvia vaaratilanteita. (Akhavan 2009) Tietyistä Euroopan ulkopuolisista maista tulleita odottavia äitejä ei olla hoidettu yhdenmukaisesti verrattuna Ruotsissa syntyneisiin. Tämän yhteiskunnallisen syrjivän käytänteen korjaamiseksi Ruotsissa alettiin kouluttaa ulkomailta syntyneitä naisia (suurimmista kieliryhmistä) doula-kulttuuritulkeiksi, jotka toimivat äitien vertaistukihenkilöinä ja kättilöihin nähden välittäjinä. Doula-kulttuuritulkillla on kaksoisrooli sekä kulttuuritulkkina että kielisillan rakentajina.

Ihmisellä tulee olla teoriassa vapaus valita, minkä kulttuurin omaksuu, eikä esimerkiksi rasistinen antisemitismi tai joidenkin ylimielisyys saa tulla autonomisen valinnan esteeksi. (vrt. Bauman 2020, 177–181). Yi-Fu Tuan (1974, 30–34) huomauttaa, että kulttuurinen taustamme voi määrittää, ajattelemmeko kansallisen ja kollektiivisen ylemmyyden tunteen vaikuttamana erilaisista kulttuureista etnosentrisesti. (ks. myös Vasankari 2026.) Tuan (ibid) pohtii yksilön egosentrisyyttä, eli ylimielisyyttä suhteessa toisiin kulttuureihin. Egosentrisyys voi myös määrittää henkilön suhtautumisen heitä kohtaan, jotka nähdään toisina. Historia on osoittanut, että egosentrinen itsekeskeinen ja etnosentrinen ryhmäajattelu voi johtaa sellaiseen

väkivaltaiseen asenteeseen, joka riistää maahanmuuttajaksi oletetulta yksilöltä autonomian, eli oikeuden määrittää itse identiteettinsä.

Ihmistä koskevat kategorisoimispyrkimykset ovat absurdeja: kun ihmisiä kategorisoidaan autoritaarisesti ulkoapäin ja merkitään samalla hänet stigmalla tietynlaisiksi tyypeiksi, toimintaa säätelee epärealistiset ja stereotypioihin perustuvat arvot. Taustalla vaikuttaa negatiiviset, ylimieliset asenteet. Egosentrismi ja etnosentrismiä löytää uutiskeskusteluista, joissa muualla syntyneistä löytyy vain negatiivista kerrottavaa. (Tuan 1974, 30).

Kotoutumisessa kyse on kokonaisvaltaisesta prosessista, jossa egosentrismi ja etnosentrismi estävät rakenteellisen eli kaksisuuntaisen kotoutumisen tai yksilössä tapahtuvan kodin tunnun syntymisen. (Tuan 1974, 30–34). Valentina Mazzucato ja Joris Shapendonk (1–5) lähestyvät rasistista kategorisointia kiinnostavalla tavalla ja ehdottavat ratkaisuksi uudenlaista asennetta liikkumistermin kautta. Mazzucato & Shapendonk ehdottavat, että stigmasta tulee pysyvä tai on ainakin vaikea poistaa. Sen, että liikkuko vai onko ihminen paikoillaan, tulisi olla hänen yksityisasiansa. Mazzucato ja Schapendonk (2025, 8) kuvailevat liikkumista kuvailevia termejä kategorisoinniksi ja voidaan nähdä eräästä perspektiivistä rasistiseksi ja ehdottavat, että asenteen korjaamiseksi tulisi pohtia uudelleen liikkuvuutta ja paikallaan pysymistä. He argumentoivat, että ihmiset ovat aina liikkuneet, tehneet lomamatkoja, asettautuneet turisteina etelään tai lähteneet jotain pakoon. Tätä ilmiötä vasten liikkuvuus on luonnollisempi kategoria kuin paikoillaan eläminen. Kun muutamme ajatteluamme maahanmuuttajuus käsitetään melkein uudeksi normaaliksi, eikä ihmisiä enää lokeroida sen mukaan missä he ovat syntyneet, minkä näköisiä he ovat ja sen perusteella oikeassa tai väärässä paikassa. Ei ajatella enää, että joku olisi ikään kuin väärässä paikassa (vrt. Bauman 2020, 177–184).

5 Kulttuuri ja kaksisuuntainen kotoutumisprosessi?

Kotoutuminen liittyy myös maahanmuuttajuuteen, ja kun siitä puhutaan, leimataan ihminen tahattomasti. Superdiversifikaation on kuitenkin pysyvä globaali ilmiö, joten liikkuminen on määriteltävissä jostain näkökulmasta uudeksi normaaliksi. Tarvitaan keskustelua (Mazzucato & Schapendonk 2025) julkaisuja, joissa asenteen kautta voidaan muuttaa puhuntaa, vaikka tiedetään, että asennemuutos ei tapahdu nopeasti. Tässä tutkielmassa käytän mahdollisuuksien mukaan uusia termejä, mutta kirjallisuudessani on runsaasti aineistoa vanhoilla käsitteillä, joten niitä on mainittava uusien rinnalla, jotta tiedetään mistä puhun ja kenen ajatuksiin nojaan. Nojaan Eveliina Heino (2018, 26–27) kulttuurin käsitteeseen, sillä hän kietoo sen mielenkiintoisesti epätarkkaan kotoutumisen haastavaan käsitteeseen (Heino 2018, 16). Tarkastelen kaksisuuntaiseen kulttuuriseen kohtaamiseen osallistuvia toimijoita, joiden avulla yhteiskunta tulee osalliseksi kaksisuuntaisista kotoutumisen ja superdiversifioitumisen prosesseista. (Grzymala-Kazłowska ja Phillimore 2018; Heino 2018, 27; Lehtonen 2013; Saukkonen 2022). Heino (2018, 27) mukaan kaksisuuntaisuus tarkoittaa sitä, että valtaväestö sopeutuu moninaisuuteen ja maahan muuttanut säilyttää etnisen identiteettinsä (ks. myös Saukkonen 2013, 92)

Kirjoittajat keskustelevat prosessinomaisesti tapahtuneista ja yhä tapahtumassa olevasta superdiverssistä murroksesta. Kotoutumisen ja kulttuurin käsitteet ovat muuttuneet, sillä yhteiskuntiin kohdistuu kompleksisia ilmiöitä, joita ei voi selittää enää vanhoilla käsitteillä (Heino 2018; Lehtonen 2013; Vertovec 2007; 2017; 2019). Kulttuurin määritelmä on kompleksinen ja riippuu tieteenalasta, joka määrittää, mistä perspektiivistä ilmiötä katsellaan. Tässä tutkielmassa kulttuurin määritelmä on etnologinen ja lähestyn sitä myös sosiokulttuurisella termillä. (ks. esim. Hänninen ym. 2022, 45–47) Kulttuurin käsitettä voidaan tarkastella myös 'kulttuuristamisen' kautta, jolla tarkoitetaan esimerkiksi sitä, että ihmisiä peilataan tietyn kulttuurin kautta ja oletetaan stereotyyppisesti, että he jakavat keskenään joitain tiettyjä arvoja ja samoja käyttäytymisen tapoja. (Heino 2018, 27.) Koska kulttuurin voi ymmärtää hyvin moninaisilla tavoilla se tulee tässäkin tutkielmassa määrittää.

5.1.1 Etnologinen ja antropologinen kulttuurientutkimus kulttuuria selittämässä

Kulttuurin voi ymmärtää suppeasti tai laajasti, jolloin se tarkoittaa kaikkea ihmisen yksin tai kollektiivisesti jokapäiväisessä arjessaan tuottamia ilmiöitä, fyysisiä esineitä ja henkistä pääomaa. Kulttuuria voi tarkastella teoreettisena käsitteenä, jolloin sen voi ymmärtää

erilaisina jaettuina tietoina, toimintoina ja symboleina. (Ehn, Löfgren & Wilk 2016, 23; Eriksen 2004, 17). Hänninen ym. (2022, 45–47) toteavat, että etnologia kuuluu empiirisiin ihmistieteisiin, ja on tieteenala, joka etsii kokemusperäistä tietoa. Etnologian ja antropologian merkittävin tutkimuskohde on kulttuuri, joka tutkii ihmisen jokapäiväisiä arkisia elämismaailmoja. Hännisen ym. (2022, 45–47) mukaan etnologinen mielenkiinto kohdistuu kulttuurin perspektiivistä tutkimukseen, joka tarkastelee ihmisen jokapäiväistä elämää ja toimintaa muutoksessa sekä sitä, miten ihminen tulkitsee itseään ja toisia. Etnologia on kiinnostunut ihmisten toiminnasta, ajatuksista, käyttäytymisestä ja ilmiöistä, joita ihminen tuottaa, kuten puheesta, tekstistä ja esineistä, joita tutkimalla tutkija saa enemmän tietoa ja voi pyrkiä ymmärtämään ihmistä. Mainitut tutkimusaiheet yhdistävät etnologian muihin ihmistieteisiin, kuten sosiologiaan, historiaan, psykologiaan ja kielitieteisiin. (Hänninen ym. 2022, 45–47).

Hännisen ym. (2022, 45–47) mukaan kulttuuria voi tarkastella yhteisöllisestä perspektiivistä sekä teoreettisena käsitteenä universaalisti eli yleismaailmallisesti. Kulttuuria voi ymmärtää kategorioihin jaettuina eri kielinä, kykynä valmistaa ja käyttää sekä työkaluja että esineitä. Kulttuurilla voi tarkoittaa verbaalista kommunikointia, jonka kukin ihminen oppii sosiaalisissa suhteissa oman yhteisönsä jäsenenä. Kulttuuri universaalina käsitteenä tarkoittaa esimerkiksi rituaalisia ja uskonnollisia symboleja ja käyttäytymistä. Kulttuuria on mahdollista tarkastella tietyille alueille, yhteisöille tai ryhmille tyypillisten erityisten piirteiden ja ominaisuuksien kautta, joiden perusteella ne erottuvat toisistaan. Tällöin puhutaan erilaisista kansallisista tai alueellisista kulttuureista ja niiden osa-alueista. (Hänninen 2022, 45–47). Kulttuurit voidaan eritellä eri aiheiden mukaan, kuten nuorisokulttuuri, digitaalinen kulttuuri tai yrityskulttuuri. Etnologia tai antropologia tutkii näitä erityisiä kulttuuri-ilmiöitä rajaten niitä ajallisesti, tilallisesti tai paikkaan sitoutuvien ilmiöiden mukaan. Kulttuuri ei kuitenkaan tarkoita jotain tiettyä ihmisryhmää ja heidän muodostamiansa yhtenäiskulttuureja. Kulttuurin käsitystä haastaa superdiversifioituvissa yhteiskunnissa monikulttuurisuuteen liittyvät ilmiöt, kuten muuttoliike ja globalisaatio (Hänninen ym. 2022, 45–47).

5.1.2 Kulttuurisesta murroksesta yhteiskunnalliseen muutokseen

Helsingin yliopiston artikkelissa Reetta Vairimaa (2026) tarkastelee yhteiskunnallisia rakenteita murroksesta muutokseen vanhojen töiden katoamisen ja uusien syntymisen perspektiivistä. Vairimaa katsoo, että vuonna 2026 Suomessa eletään palveluyhteiskunnassa, koska suurin osa ihmisistä työskentelee palveluammattissa, jotka lisääntyvät samalla kun

teollisuusammatit ovat katoamassa ja maaseudut tyhjentyvät. Vairimaa toteaa kulttuuriseen muutokseen viitaten, että joissakin tutkimuksissa todetaan, että nuorilla on tahtotila ja valmius muuttaa maaseudulle. Tekoäly ja robotiikka muuttavat yhteiskuntia, vanhat ammatit katoavat ja uusia syntyy, mutta sellaiset ammatit säilyvät, joissa tarvitaan ihmisiä. Vairimaa (2026) katsoo myös, että koulutuksen tulisi tarjota turvaa ja kykyä muuttua ja tuottaa innovaatioita, koska sen avulla työn murrokseen ja muutokseen liittyvää resilienssiä voidaan vahvistaa. Artikkelissa ehdotetaan, että tarvitaan maahanmuuttajia, jotta maaseudun elinvoimaisuus säilyy, sillä länsimaalaiset nuoret eivät synnytä lapsia ja demografinen tasapaino on järkkynyt.

5.2 Käsityksiä kulttuurista ja kotoutumisesta

Tässä luvussa pohdin kulttuuria etnologiatieteiden perspektiivistä teoreettisena käsitteenä, vaikka kulttuuri ei ole tutkimukseni kohteena, vaan ilmiö, joita kulttuurisessa kontekstissa on syntynyt. Kulttuurikäsite määrittää kulttuuritulkin ammattiryhmää, jonka avulla tuotetaan kotoutumiseen liittyviä palveluja. Tässä pro gradu-tutkielmassa käsitän kulttuurin laajasti siten, että se käsittää kaiken inhimillisen ei vain toimintoja, tekoja, tuotoksia, ympäristöön liittyvää ja toimintaa, kuten työtä, taidetta, tieteen tekemistä, vaan niitä kaikkia ja sosiaalisissa suhteissa syntyviä ilmiöitä kuten kieltä (Heino 2018; Hietanen & Siivonen 2003; Pitkänen 2011, 7–11; Saukkonen 2013, 81, 90–93). Kulttuuritulkkaustoiminta liittyy kotoutumisen edistämiseen, mutta kulttuuritulkin tehtävänä ei ammattinimekkeestä huolimatta ole edustaa jotain tiettyä kulttuuria ja toimia sen asiantuntijana. Sen sijaan nimekkeen tarkoituksena on erottaa kulttuuritulkin ammattiryhmä asioimistulkista, joka tulkkaa vain kieltä (Martin & Phelan 2009, 11–17; Pitkänen 2011, 10).

Kotoutuminen ei tapahdu tyhjiössä, vaan sosiokulttuurisessa prosessissa suhteessa ihmisten kanssa. (Hietanen & Siivonen 2003, 7–12; ks. myös Saukkonen 2013, 81–97). Tällä tarkoitan kaksisuuntaista eli rakenteellista kotoutumista, jolla on selkeät tavoitteet, jotka yhteiskunnassa määritellään poliittisesti Valtion kotoutumisen edistämishjelmassa (Finlex 681/2023, kohdat 1–9.). Vuoden 1999 uusi perustuslaki 731/1999, 17§ takaa kaikille suomalaisille oikeuden omaan kieleen ja kulttuuriin, ei vain saamelaisille alkuperäiskansalle. Vuodesta 1996 saamelaisilla on ollut kieleensä ja kulttuuriinsa perustuva itsehallinto omalla alueellaan saamenmaalla. Kieleen ja kulttuuriin liittyvät oikeudet kuuluvat myös eri syistä Suomeen muuttaville ihmisille. (esim. Saukkonen 2013, 90–91). Samana vuonna 1996 romaneille kirjattiin perustuslakiin oikeus ylläpitää ja kehittää kieltään ja kulttuuriaan Suomessa. (ibid.: 2013, 91) Edellä mainitut kieltä ja kulttuuria määrittävät esimerkit osoittavat, että

suomalainen yhteiskunta, kielimaisema ja kulttuuri ei koskaan ole koostunut homogeenisistä etnisyyks-, kieli- ja kulttuurirakenteista. Jos joku on ajatellut siten, hän on harhautunut uskomaan illuusioon, jota jonkun puolueen puhunta on halunnut jostain syystä luoda (ks. esim. Saukkonen 2013, 89). Euroopan neuvoston eurooppalainen peruskirja määrittää, että Suomessa kansallista kieliä ovat suomi, ruotsi, meänkieli, romanikieli, sekä inarin-, pohjois- ja koltansaamen lisäksi jiddis, tataarikieli-, viittomakieli, karjalan kieli ja venäjän kieli (Tilastokeskus 2009, 17–35) Oikeuksien ohella maahanmuuttajia velvoittaa kotoutumista aktiivisesti edistävät toimet. Lisäksi Suomen poliittinen järjestelmä on velvoitettu kehittämään Suomalaista yhteiskuntaa siten, että se huomioi pysyvän rakennemuutoksen. Tämä tarkoittaa sitä, että väestöä tulee auttaa tiedon avulla hyväksymään sen, että Suomi ei ole koskaan ollut homogeeninen maa. Suomalainen kuviteltu kansakunta ei perustu tosiasioihin, sellaista niin kutsuttua ”lintukotoa” ei ole koskaan ollut olemassa vaan lukuisten kansallisuuksien yhteinen koti. He eivät tule poistumaan milloinkaan Suomesta (Saukkonen 2013, 90 – 91)

5.3 Kaksisuuntaisen kotoutumisen dynamiikka – autettu kotoutuminen?

Suomalaista kotoutumispolitiikkaa kuvataan periaatteiltaan monikulttuurisuutta tukevaksi, koska se korostaa kotoutumisen kaksisuuntaista luonnetta, mikä tarkoittaa sitä, että prosessi on kaksisuuntainen. Niin kutsutun valtaväestön oletetaan sopeutuvan moninaisuuteen ja maahan muuttaneilla on oikeus säilyttää oma identiteettinsä samalla kun hän oppii suomalaista kulttuuria ja kielen. (Heino 2018, 27; Saukkonen 2013, 92 -93; vrt. Uusi laki kotoutumisen edistämisestä 681/2023, 1§, 1–9). Kulttuuritulkin toimijuusmalli on dynaamisen kaksisuuntaisen kotoutumisprosessin keskiössä, sillä kulttuuritulkin avulla voi poistaa kotoutumisen esteitä, koska hänen läsnäolonsa ja toimijuutensa voi poistaa syrjintää ja rasisia käytäntöjä (Akhavan 2009) Kulttuuritulkin edistää kaksisuuntaisen kotoutumisen toteutumista vastavuoroisissa suhteissa (vrt. Heino ym. 2014, 9, 27–31; Saukkonen 2013, 92 - 93; vrt. Szazs 2001, 1–19; ks. myös Vasankari 2026).

Kaksisuuntaisuus tarkoittaa sitä, että kukaan ei ole kotoutumisen asiantuntija ja prosessissa kaikki pyrkivät toimimaan siten, että mitään syrjiviä käytänteitä ei synny. Prosessissa kaikki vaikuttavat kodikkuuden tunteiden syntymiseen ja edistää kaikkien hyvinvointia, eikä määritä toisten prosessia mitenkään (Hammar-Suutari 2011, 18–19). Kulttuurisissa kohtaamisissa voi syntyä konfliktitilanteita (Heino ym, 2014), jos niissä ei löydetä yhteistä kieltä, tai jos paikalla ei ole kulttuuritulkkia, joka saa keskustella. Konflikteja voi syntyä myös siitä, jos ei ole motivaatiota keskustella tai asioille ei saada tarkkaa selitystä (Rautavuoma 2018, 345).

Konflikteja voi syntyä siitä, jos ei tunneta kulttuurisesti erilaisia tapoja. (Martin & Phelan 2009, 1–14). Joissain konteksteissa on todettu, että edes saman kielen hallinta (ks. Vasankari 2026) tai kielitulkin etäännyttävä rooli (Akhavan 2009; Haugaard 2020; Heino ym. 2014, 9, 27–31) eivät riitä ehkäisemään konflikteja (Szasz 2001, 1–19).

5.3.1 Vastakohtaparivertailu-metodilla piirtyy kaksi eri ammattiryhmää

Vaikka asioimistulkin koulutuksella ja kokemuksella voi saada riittävän taidon toimia myös kulttuuritulkkeina, sen kieltää heidän koulutuksensa (Asioimistulkin ammattitutkinto-TAIKK) ja ammattieettinen säännöstönsä (SKTL 2013). Irlantilaisessa kontekstissa asia on ratkaistu siten, että mukana on aina kulttuuritulkki eli *Cultural Mediator*. (Martin & Phelan 2009). Kulttuuritulkki voi toimia – useimmiten toimiikin – yksin kaksoistoimijana, jolloin hänen toimijuuteensa kuuluu kaikki se, mitä asioimistulkki ei tee ja rajoituksetta kykyjensä ja tilaajan tarpeiden mukaan ja joustavammin. (Abrahamsson 2007; Akhavan 2009; Haugaard 2020; Heino & Kärmeniemi 2013a, 53; Heino ym. 2014, 9, 27–31; Kielland 2020; Saehle 2022; Wikman 2019). Koska kulttuuritulkkeja ei Suomessa kouluteta, on välttämätöntä löytää laajasti tunnettu (Kurki & Tomperi 2011) vertailukohde. Analysoin tässä mielessä selvästi havaittavia kulttuuritulkin ja asioimistulkin välisiä eroja. (Kajander & Tuovinen 2022, 356)

Asioimistulkki (Koskinen ym. 2018) tulkkaa ainoastaan kieltä ja etäännyttää itsensä aina tulkkauksilanteesta, joten ainakin ensimmäisissä kulttuurisissa kohtaamisissa (ks. esim. Heino ym. 2014; vrt. Korpilähde 2015, 3–4) tulisi joustavasti toimivan kulttuuritulkin olla mukana irlantilaisen kansallisen kulttuurienvälisen terveys-strategian suosituksen mukaan (Martin & Phelan 2009, 1–4, 11–17) Affektiivisilta vaikuttavista tunnekokemuksista (Haanpää, Ethnos-toimite 22: 5–27), kulttuurisidonnaisia merkityksenantoja (Povrzanovic, Ethnos-toimite 22: 36) ja keskustelua tulkaava kulttuuritulkki voi ottaa myös psykologin roolin (Martin & Phelan 2009, 11–17). Suomalaisen asioimistulkin tulee välttämättä ottaa performatiivisesti etäännytetty rooli (vrt. Zandkarimi 2019). Kulttuuritulkin kaksoistoimijuuteen (Marcus 2018, 40) voi kuulua kaikkien tilassa olevien osallistujien tukihenkilönä toimiminen.

Kulttuuritulkin toimijuuden vahvuus on joustavuuden lisäksi affektiivisuudessa ja tunteiden hallinnassa, sillä ruotsalaisessa (Akhavan 2009; Bing ym. 2020) norjalaisessa (Haugaard 2020; Kielland 2020) ja irlantilaisessa kontekstissa *Cultural Mediator* (CM) on saanut siihen valmennuksen (Martin & Phelan 2009, 1–4, 11–17.) Kulttuuritulkki tulkkaa tunteita, kääntää käsityksiä, selittää, sovittelee ja tarkistaa potilaalta, onko tämä ymmärtänyt lääkärin asettaman diagnoosin ja hoito-ohjeet (Martin & Phelan 2009). *Medical Interpreter* (MI) on saanut

lääketieteellisen sanasto- ja diagnoosikoulutuksen eikä tee mitään muuta kuin tulkkaa, eli toimii ikään kuin kone siten, kuin suomalaiset asioimistulkit (Koskinen ym. 2018). Medical Interpreter ei seuraa tunteita, tapahtumia eikä anna minkään häiritä keskittymistään, tämä johtuu muun muassa tulkkauksen tarkkuusvaatimuksesta (Mäntyranta 2018, 286–291.) Hän ei kysy eikä selitä (Rautavuoma 2018, 335) mitään, vaan sen kaiken tekee samaan aikaan vastaanotolla toimiva kulttuuritulkki. Irlannissa molempia sitoo *'Code of Conduct'* (vrt. Mäntyranta 2018, 290–291) ja kumpikin pitääytyy omassa roolissaan toisiaan täydentäen. (Martin & Phelan 2009, 1–17). Kulttuurisuuteen kuuluu jotkut ilmiöt myös asioimistulkkien kanssa työskenneltäessä, sellainen termi on kulttuurinen kitka. Asiantuntija kokee, että tulkki-välitteinen työskentely aiheuttaa *kulttuurista kitkaa*. Sen sijaan, tuttuus luo turvallisuutta ja myös vähentää aiemmin koettuja rasittavia tilanteita. ”Tuttuus voi toimia tulkin affektiivisena ja ruumiillisena pääomana”, jolla Kaisa Koskinen (2018, 176) viittaa erilaiseen etniseen ja kielelliseen eroon tai vastaavuuteen. ”Tunteilla ja affekteilla on ihmiseen merkittäviä vaikutuksia ohjatessaan ajatteluamme, valintojamme ja toiminnan tapojamme.

5.4 Kulttuuri käsitteenä

Kulttuurin ymmärtäminen käsitteenä tai kulttuurin henkilökohtainen eläminen ovat erilaisia ilmiöitä, joiden merkitys tässä tutkielmassa keskittyy ammattiryhmien roolin ja tarkoituksen käsitteellistämiseen ja ymmärtämiseen. Tämän tutkielman kontekstissa ymmärrän kulttuurin kokonaisvaltaisena, holistisena ihmisen elämään kokonaisvaltaisena asenteisiin, arvoihin ja kokemuksiin vaikuttavana fyysisenä ja psyykkisenä ilmiönä. Katson että kaikki mitä ihminen tekee ja tuottaa ollessaan suhteessa ympäristöönsä ja sosiaalisiin suhteisiin on kulttuuria. Henkinen ja fyysinen tuotos on kulttuuria samoin fyysinen niin konkreettinen kuin aineellinen ja aineeton ihmisen tuotos. (Heino 2018, 22–25). Kulttuurin merkitystä voidaan analysoida ja käsittää kulttuuritulkin toimijuuden määrittäjänä verrattuna kielen tulkkaukseen myös ammatillinen toimijuus on osa ihmisen luomaa kulttuurista pääomaa.

Kulttuurit eivät ole irrallaan ajasta ja paikasta eikä ihmisen työstä, toisaalta kulttuuri muuttuu yhteistoiminnassa toisten ihmisten kanssa. Kulttuuri ei ole paikallaan pysyvä muuttumaton mutta sitä ei voi määrittää eksaktisti, koska se on sidoksissa siihen aikaan ja paikkaan, jossa ihminen kulloinkin elää suhteessa toisiin. Kulttuuri vaikuttaa kaikkeen siihen, mitä ihminen tekee ja ihminen vaikuttaa kulttuuriin. Näin ihminen on jossain määrin kulttuuristen tekijöiden tuote ja ikään kuin suhteessa siihen. Kulttuureja sinänsä ei voi tulkata, mutta ihmisen kulttuurikosketuksessa oppimia tapoja voidaan ymmärtää, tulkita ja opettaa toisille.

(Pitkänen 2011, 95–96). Joskus kuulee puhuttavan, että ”kulttuurien välistä yhteistyötä voivat vaikeuttaa erilaiset hierarkiakäsitykset, aikakäsitysten erilaisuus, hygieniäkäsitysten erot tai erilaiset kohteliaisuuskäytännöt”. (Pitkänen 2011, 97) Hoivatyössä tiedetään olevan kulttuurispesifejä tarpeita (Haugaard 2020; Kielland 2020), joita ei aina huomioida, kun kohdataan maahanmuuttaja taustainen henkilö (Akhavan 2009). Hoivatyön piirissä vaikuttava ilmiö näyttäisi olevan ylijäräinen, sillä syrjintää raportoidaan primääriaineistossani (ks. esim. Akhavan 2009) ja kirjallisuudessa (Pitkänen 2011, 96–97; Saukkonen 2013).

”Työvoiman ylijäräinen liikkuvuus muuttaa väistämättä terveydenhuollon toimintaympäristöjä... Suomessa...” (Pitkänen 2011, 97.) Kansainvälistä liikkuvuutta kohtaan suunnataan negatiivisia tunteita ja johtaa rasistisiin kohtaamisiin niin suomalaisen kuin ruotsalaisen terveydenhuollon alalla (Akhavan 2009). Maahanmuuttajuus herättää usein affektiivisia tunnekokemuksia ja vaikuttaa yhteiskunnan rakenteissa vastustusta. Esimerkiksi se ilmiö on huolestuttava, että ulkomailla syntyneitä sairaanhoitajia ei työllistetä sairaaloihin, joissa on vakava työvoimapula. (Pitkänen 2011, 95; Pitkänen 2011, 95) (ks. Mazzucato & Schapendonk 2025, 1–3) Abrahamsson (2007) kysyy, miten on mahdollista, että Ruotsia vaivaa rakenteellinen demografinen kriisi ja työvoimapula, eikä maahan muuttaneita, jotka haluavat tehdä työtä, suostuta työllistämään. Mazzucato & Schapendonk (2025, 8) vaativat, että ajattelutavan ja asenteiden tulisi muuttua, ja uskovat, että jos liikkuvuus olisi uusi normaali ihmisiä ei enää kategorisoitaisi ja nimettäisi sen mukaan liikkuvatko he rajojen yli, vai pysyvätkö paikoillaan.

Kaksisuuntaisen kotoutumisen onnistuminen edellyttää koko väestöltä ja kaikilta yhteiskunnan rakenteilta hyvää tahtoa, tunneälykkyyttä ja itsensä johtamista. Asenteilla on suuri vaikutus kaikkien hyvinvoinnille (Pitkänen 2011, 96). ”-- harjaantuminen kulttuurien välisen yhteistyön ja vuorovaikutuksen taitoihin on tärkeää paitsi maahan muuttaville myös kantäväestöön kuuluville” (Pitkänen 2011, 97.) Tunteita voidaan tulkita, kun opitaan tuntemaan symboliset merkityksenannot, esimerkiksi saako tervehtiessä kätellä, katsoa silmiin, hymyillä sekä eleitä, ilmeitä ja puhetyylejä, äänen käyttöä ja pukeutumista koskevia sääntöjä eri konteksteissa. Kulttuurit ovat sopimuksenvaraisia ja siksi niitä voi sopia aina uudestaan ja muuttaa tarpeen mukaan (Bauman 2020, 177–199). Pirkko Pitkänen (2011, 96–97) esittää ajatuksen kulttuurista tutkielmani aiheen perspektiivistä:

”Monikulttuurisen työyhteisön arjessa on monia asioita, joiden ymmärtäminen edellyttää paitsi kulttuurien tuntemusta myös kulttuurien välistä dialogia... Kulttuurien

välistä yhteistyötä voivat vaikeuttaa erilaiset hierarkiakäsitykset, aikakäsitysten erilaisuus, hygieniakäsitysten erot tai erilaiset kohteliaisuuskäytännöt.” (Pitkänen 2011, 97).

Kulttuuristen taitojen koulutuksen tarve on parhaillaan keskustelun aiheena terveyden huollon sektorilla (Akhavan 2009; Pitkänen 2011), ilmiöt osoittavat ”että: *terveydenhuollon areenalla tarvittaisiin panostusta kulttuurikoulutukseen*”. (Pitkänen 2011, 97).

5.5 Tulkatut tunteet – käännettyt käsitykset

Irlantilaisessa (Martin & Phelan 2009, 1–19) kontekstissa kulttuuritulkki saa koulutuksen toimia sovittelijan roolissa ikään kuin asianajajana. Irlantilaisessa kontekstissa kulttuuritulkki saa käyttää tulkattavan äidinkieltä, mutta kulttuuritulkki ei voi toimia kulttuuri- ja kielisiltojen rakentajana samanaikaisesti. Sitä vastoin kieltä tulkkaa lääketieteelliseen termistöön ja diagnoosi -sanastoon koulutettu lääketieteen tulkki eli ’Medical Interpreter’. (Martin & Phelan 2009, 1–19) Irlantilaisessa kontekstissa kyse on ’Code of Conduct’ – säännöstöstä eli suomalaisessa kontekstissa ’asioimistulkin ammattieettinen säännöstö’, jonka on määrittänyt Suomen Kääntäjien ja Tulkkien Liitto (SKTL 2013).

Suomalaisessa (Baanalla-hanke 2019; Heino & Kärmeniemi 2014, 9, 27–31) ja venäläisessä (Atabekova ym. 2017) kontekstissa kulttuuritulkillä on resursseja toimia yllättävissä tilanteissa, sillä heitä ei sido tiukat, rajoittavat ammattieettiset (SKTL2013) säännöstöt. Suomalaiset, ruotsalaiset ja venäläiset kulttuuritulkit voivat toimia – toisin kuin asioimistulkit – kielisiltojen ja kulttuurisiltojen rakentajina sekä kulttuurien välisinä sovittelijoina (Koskinen ym. 2018; Choroszewich 2018; SKTL2013; Zandkarimi 2019). On ymmärrettävää, että kulttuurishokki voi aiheuttaa haasteita kulttuurisissa kohtaamisissa, erityisesti ainakin lääkärin vastaanotolla (ks. esim. Atabekova 2017; ks. myös Martin & Phelan 2009, 1–19).

Konfliktitilanteissa ei riitä, että joku osaa tulkata kieltä, vaan tarvitaan myös kulttuurisia tapoja tuntevan, empaattisuuteen pystyvän tai sopivan koulutuksen saaneen kulttuuritulkin palveluja (ks. esim. Heino ym. 2014, 9, 27–31; ks. myös Martin & Phelan 2009, 1–19.)

Tulkaten tunteita, kääntäen käsityksiä ja joskus kieltä kaksoistoimijan roolissa kulttuuritulkki voinee laukaista väärinymmärryksistä syntyneitä pattitilanteita (Heino ym. 2014, 9, 27–31; vrt. Martin & Phelan 2009, 1–19). Kulttuuritulkki rakentaa sosiokulttuurisista tapaoista ja eri kielistä johtuvien esteiden voittamiseksi kieli- ja kulttuurisiltoja. (ks. esim. Atabekova &

al. 2017). Anneli Eteläpelto ym. (2014, 16–20) ovat kirjoittaneet ammatillisen toimijuuden tavoista ja luoneet seitsemän ammatillisen toimijuuden teesiä, joiden avulla toimijat erottuvat toisistaan. Leena Kurki ja Tuukka Tomperi (2011, 62–63) esittävät erilaisia, ilmaisukeinoja, joiden avulla kehitellään, perustellaan ja puolustetaan käsityksiä ja argumentteja. Väitteiden vahvuutta voidaan analysoida esimerkiksi lausumien eli teesien (ibid. 2011, 48–51) avulla. Kuten mainittua, omassa tutkielmassani olen yhdistellyt teesejä (Kurki & Tomperi 2011, 48–51) nojaten Eteläpellon ym. (2014, 16–20) ammatillisen toimijuuden käsitteeseen. Näiden teesien avulla kulttuuri- ja asioimistulkit voidaan jakaa eri pääkategorioihin (vrt. Kurki & Tomperi 2011, 63) sekä jäsenkategorioihin (Välimaa 2021).

Teeseillä voi tunnistaa tunteita ja kulttuurisia tapoja sekä jossain määrin kielen tulkkaamista harjoittavia kulttuuritulkkkeja ja tiukasti kielen tulkkaamiseen keskittyvät suomalaiset asioimistulkit, ja heitä muistuttavat irlantilaiset Medical Interpreter (MI)- toimijat. Edellä mainittujen teosten ohella vertailen ja analysoin kulttuuritulkin kaksoistoimijuutta kuvaavia teoksia. Kulttuuritulkin monialainen toimijuus erottuu merkittävästi kieli- eli asioimistulkin säännöin rajoitetusta tulkkitoimijoista. Kulttuuritulkki voi käyttää maahan muuttaneen kanssa yhteisesti opittua kieltä – ei aina äidinkieltä – eli 'lingua francaa' sovittelemalla toteuttaessaan.

Analyysini osoittaa, että jo varhaiset 1600-luvulla amerikkalaiset kolonialistiset kulttuuritulkit olivat toimineet kaksoistoimijuusroolissa monialaisesti ja joustavasti konflikteja sovitellen sekä kieli- että kulttuurisilta rakentaen. Kielikulttuuritulkki-toimijat nimesin tutkimuksessa kaksoistoimijoiksi erotuksena yhteistoimijoille. Lähdeaineistoni perusteella kolonialistinen kielikulttuuritulkki (Szasz 2001) sopii kaksoistoimijuus- ja yhteistoimijuusmallien mukaan toimiville kulttuuritulkeille ja asioimistulkeille esikuvaksi.

Mikko Kokkonen (2018) toteaa SEMPRE-hanketta käsittelevässä kotoutumista edistävissä hankkeissa, että kulttuurien välinen kohtaaminen edellyttää inhimillistä ymmärtävää ja erilaisuutta hyväksyvää suhtautumista. Kokkotyö-säätiön pioneeri-hankkeessa (Kamila 2018) omakielentulkki ja kulttuuritulkki toimivat yhteistoimijoina. Kokkotyö-säätiössä (ibid) oli tavoitteena edistää pakolaistaustaisten suomen kielen ja kulttuurin oppimista. Ryhmään osallistuivat he joille ei kuulu tukitoimiin ja näin edistää heidän työllistymistensä ja osallisuuttansa suomalaiseen tapakulttuuriin. Näitä tapoja, kuten vapaa-ajanviettotapoja, ruokakulttuuria sidottuna kalendaari- ja vuotuisjuhliin opetettiin käytännön toiminnallisuuden kautta. Lisäksi suomen kieltä opetettiin osallistujille pelillistämisen avulla, jossa käytettiin

sanakuva-pari kortteja, joiden avulla kukin saattoi tunnistaa esineen, nimetä sen äidinkielellään ja verrata suomen kielen sanaan.

Asioimistulkin toimijuutta eli asioimistulkkausta (Koskinen ym. 2018) säätelee Suomen Kääntäjien ja Tulkkien Liiton vahvistama ammattieettinen säännöstö (SKTL 2013), johon sen jäsenet sitoutuvat. Säännöstön (ibid) noudattaminen tuottaa performatiivisen roolin tiukat rajat, Zygmunt Bauman (2020, 99, 104) huomauttaa, että liian tiukkaan muokatut toimijuusroolit ja tavat perustuvat kuviteltuihin ideaaleihin. Ne ovat todellisuudelle vieraita luomuksia ja johtavat koulutettuun kyvyttömyyteen (ibid, 2020, 106.) Bauman (2020, 136–139) viittaa tapojen ohella, weberiläiseen byrokraatiaan, jossa käytetään valtaa, jota (Bauman 2020, 99–104, 136–137) kritisoi seuraavasti:

Taitojensa kapea-alaisuuden vuoksi jäsenillä ei juurikaan ole valmiuksia sopeuttaa rutiinejaan muuttuviin olosuhteisiin ja reagoida uusiin ja outoihin tilanteisiin riittävän nopeasti ja joustavasti. Organisaatio kokonaisuutena joutuu siis itse tavoittelemansa täydellisen rationaalisuuden uhriksi. Siitä tulee jäykkä ja joustamaton, eikä se pysty riittävän nopeasti sopeuttamaan työtapojaan muuttuviin olosuhteisiin. (Bauman 2020, 106).

5.6 Valikoituja kulttuuritulkkitaupauksia analyysissa

5.6.1 Kulttuurisia kohtaamisia arviointihankkeessa: *Brobyggare – Kulturtolkare*

Abrahamsson (2007) esittelee ruotsalaisen kehityshankkeen, jossa oli luotu uusi työskentelymalli. Hankkeessa oli tarkasteltu koulutettua *Brobyggare* -toimijaa, eli maahanmuuttajataustaista sillanrakentajaa, joka edusti ulkomailla syntyneitä. Kehityshankkeessa tutkittiin mahdollisuutta luoda uusi työskentelymalli, jossa on kolme eri toimijaa: *Brobyggare*, eli sillanavaaja, *kulturtolkare* sekä työntekijöitä edustava *Grind-Öppnare*, eli ”portinavaaja”. Hankkeen avulla onnistuttiin osoittamaan, että *Brobyggare* voi parantaa yhteisymmärrystä eri kulttuurien välillä ja helpottaa ryhmien välisiä tapaamisia ja luoda yhteyttä ruotsalaisen yhteiskunnan ja ulkomailla syntyneiden henkilöiden välille. Työskentelymalli osoittaa, että sillanrakentaja voi edistää muualla kuin Ruotsissa syntyneiden henkilöiden tasa-arvoisempaa pääsyä yhteiskunnan palveluihin ja hoitoon. (Abrahamsson 2007)

Kyselyjen mukaan maahanmuuttajataustaisten ihmisten ja heidän kanssaan työskentelevien työntekijöiden välisissä tapaamisissa oli kohdattu erilaisia ihmissuhdeongelmia. Ne olivat

vaihtelevia haasteita ja ristiriitoja, joista kuitenkin kieleen liittyvät ongelmat olivat ilmeisimpiä. Kulttuurisissa kohtaamisissa tuotti ongelmia erilaiset viestintätavat, kuten: äänenkäyttö, tavat ilmaista itseään ja se että tavat käyttäytyä vaihtelevat eri kulttuureissa. Kulttuurien välisiin kohtaamisiin eli tapaamisiin kohdistui erilaisia sosiokulttuurisidonnaisia odotuksia, jotka yhdistyivät maahan muuttaneiden eri syistä johtuvaan puutteelliseen tietoon ruotsalaisesta terveydenhuoltojärjestelmästä. (Abrahamsson 2007). Syitä erilaisten kulttuurien aiheuttamiin ongelmiin, joita kulttuurisissa kohtaamisissa koettiin, olivat esimerkiksi se, että kaikki osapuolet käyttivät sosiokulttuurista taustaansa ja kulttuuri-identiteettiänsä mittapuuna kommunikoinnille. Yhtäältä on täysin ymmärrettävää, että se kulttuuri, jossa kukin meistä on kasvanut, tuntuu luonnolliselta ja itsestään selvältä. Toisaalta vaikka kohtaamisiin osallistuneet henkilöt olisivat olleet tietoisia kulttuurieroista, on vaikea tietää, miten niitä tulisi käsitellä kulloisissakin uusissa tilanteissa. (Abrahamsson 2007).

Abrahamsson (2007) huomauttaa, että erilaiset kulttuurisidonnaisiksi oletetut tavat reagoida, keskustella ja käyttää ääntään sekä käyttäytyä, voivat luoda epävarmuutta ja väärinkäsityksiä. Esimerkiksi ruotsalaiset työntekijät kokevat ulkomaalaistaustaisten henkilöiden voimakkaan tavan ilmaista voimakkaita tunteita ja kokemuksia aggressiivisena. Ulkomailla syntyneet maahan muuttaneet henkilöt taas tulkitsevat, että sellainen ruotsalainen toimintatapa, jossa työntekijä etäännyttää itsensä tapaamisissa, on välinpitämättömyyttä (Abrahamsson 2007).

5.6.2 Pohjoismaalaisia ja irlantilaisia lääketieteen tulkkitoimijoita vertailussa

Kontrastina muihin aineistoihini asioimistulkin toimijuuden riittävyttä puolustaa Jenny Paananen (2018, 29–63) pyrkii osoittamaan, että käyttämällä kielen muita keinoja kuin sanoja, kuten eleitä ja osoittamista, voivat lääkäri ja potilas saavuttaa riittävän ymmärtämisen tason. Paanasen artikkelissa ei kuitenkaan tule esiin se, mikä on potilaan kokemuksellinen subjektiivinen mielipide, eli onko potilas ymmärtänyt hoito-ohjeet ja tietääkö hän saamansa diagnoosin merkityksen ja lääkkeenoton ohjeet. Onko potilas saanut kysyä riittävästi (vrt. Martin & Phelan 2009, 11–17) vai onko hän ainoastaan objekti, jota tutkitaan kliinisin kokein. Paanasen (2018, 29–63) tutkimuksesta ei käy ilmi, onko potilaalle tarjottu mahdollisuus kysyä omalla äidinkielellään kaikki mieltään askarruttavat asiat. Kulttuuritulkki kysyy toimiessaan välittäjänä ja sovittelijana sekä kulttuurisista syistä johtuvien konfliktien murtajana, lukemalla potilaan affektiivisia tunnekokemuksia (ks. Ethnos-toimite 22.: 9 – 10; Martin & Phelan 2009, 1–4, 11–17; vrt. North & Piccardo 2016, 6-7, 29–38; vrt. Szasz 2001, 1–20). Mayté Martin ja Mary Phelan (ibid) keskustelevat artikkelissaan siitä, että on välttämätöntä mahdollistaa

kaikille potilaille heidän omaa hoitoansa koskevien asioiden tarkastelu Cultural Mediator (CM) -tulkkitoimijan avulla, jos näyttää siltä, että heillä on siihen tarvetta (vrt. Paananen 2018, 29–63). Irlantilaisessa kontekstissa ennakoitaan konflikteja kulttuuri-asianajajan kaltaisella menettelyllä heti lääkärin vastaanotolla, jossa pyritään saamaan sovittelu-ratkaisu aikaan. Martin ja Phelan (2009, 11–17), ehdottavat, että kulttuurivälittäjän palveluja käytetään vain siihen asti, kunnes voidaan olettaa, että kielitulkkaus on riittävä tuki.

Tavoitteena on varmistaa, että potilas tiedostaa, mitä lääkäri kysymyksellä tarkoittaa ja mitä ohjeita hän on antanut ja se, että kielitulkki 'Medical Interpreter'(MI) ei ymmärrä väärin potilaan tai lääkärin puheita ja tarkoituksia. Tämä tarkoittaa sitä, että on varmistettava potilasturvallisuus. Joskus potilas kuitenkin reagoi affektiivisesti siten, että syntyy konflikteja ja tarvitaan kulttuuritulkkia siltaamaan lääkäri-potilassuhdetta. MI-tulkki sanoja tulkaavaa henkilöä tarvitaan tulkaamaan kulttuuritulkin ja potilaan välistä keskustelua lääkärille. MI toimii 'Code of Conduct' eli ammattieettisen säännösten (SKTL 2013) mukaan ja pitäytyy vain ja ainoastaan sanojen tulkkina omassa roolissaan. Kulttuuritulkki eli CM sitoutuu omaan rooliinsa, joka on joustavaa ja antaa vapautta toimia tarpeiden suunnassa. CM voi pysäyttää potilaan ja lääkärin välisen keskustelun, jos havaitsee sellaisia affektiivisuuteen viittaavia ulkoisia merkkejä myös häntä velvoittavan 'Code of Conduct' (SKTL 2013; 2021) mukaan. (Martin & Phelan 2009).

CM (ibid) ei sotkeudu MI:n rooliin, vaikka osaisi tulkattavan äidinkielen, vaan hän toimii MI:n roolin täydentäjänä. (Martin & Phelan 2009, 11–17). CM voi ottaa ikään kuin asianajajan roolin ja tehdä lisäkysymyksiä, kuten: onko potilas varmasti ymmärtänyt ja jos on syytä olettaa, että potilas ei tiedosta mitä hänelle sanotaan, tai on pahoittanut mieltä jostain, CM selvittää niitä. Lisäksi CM tehtäviin kuuluu selvittää mahdollisia syitä konfliktille, jos niitä on tapahtunut. Näin irlantilaisessa kontekstissa, toisin kuin Suomessa, huomioidaan potilasturvallisuus-näkökulma huomattavasti tarkemmin. Suomalaisessa kontekstissa – kuten aiemmin myös irlantilaisessa – keskitytään lääkärin vastaanotoilla vain sanojen tulkaamiseen (ks. esim. Paananen 2018, 29–63.) Tällaisesta käytänteestä Suomessa, kun kulttuuritulkki ei ole käytetty yhteistoimijana, on joskus aiheutunut konflikteja sosiaalityön- ja lastensuojelun työntekijöiden keskuudessa (Anis ym. 2018, 20; Heino ym. 2014, 53–70).

5.6.3 Irlantilainen ja suomalainen kulttuuritulkki

Vuonna 2009 (Martin & Phelan 2009, 1–17) julkaistussa artikkelissa, kuvaillaan irlantilaista yhteiskunnallista prosessia, jossa kulttuuritulkki on verrattain uusi ammattiryhmä siten, kuin

kulttuuritulkit tekevät tuloansa parhaillaan Suomessa. On hedelmällistä ja mielenkiintoista tarkastella vastaavanlaista ilmiötä, jossa suomalainen järjestelmä on parhaillaan. Ehkä tämä antaa mahdollisuuden pohtia sitä, mitä Suomi voisi oppia ilmiöstä. Vai voisiko Irlannissa ja Suomessa olla perusteltua tarkastella ensimmäistä ruotsalaista vaikuttavuusraporttia (Akhavan 2009), josta mallia ovat ottaneet muut ruotsalaiset läänit ja Norjassa Oslon yliopistollinen sairaala (Oslo Universitet Sykehus, OUS) (ks. Haugaard 2020; Kielland 2020; Martin & Phelan 2009, 1–17). Tarkastelen pohjoismaisia doula-kulttuuritulkkeja seuraavassa alaluvussa. Doula-kulttuuritulkit toimivat sekä äitien kotona ennen ja synnytyksen aikana sairaalassa ja taas synnytyksen jälkeen he tapaavat äitiä 1–2 kertaa, sillä heille maksetaan vain noin 15–20 tunnin työstä. Lääketieteellinen tulkkaus ja kulttuurienvälitystä tuottava kulttuuritulkki ovat suhteellisen uusia ja vasta nousevia ammatteja Irlannissa, Suomessa ja Norjassa, joissa laajamittainen maahanmuutto on suhteellisen uusi ilmiö, ainakin verrattuna Ruotsiin ja jopa Yhdysvaltoihin. Maahanmuuttoon liittyy ilmiöitä, joiden takia tarvitaan kulttuuritulkkausta, eli välittämistä eli *mediation* -toimintaa ja kielisiltojen rakentamista (ks. North & Piccardo 2016, 5 – 11). Pirkko Pitkänen (2011,96–97) esittää tarvetta ilmentävän ajatuksen:

”Monikulttuurisen työyhteisön arjessa on monia asioita, joiden ymmärtäminen edellyttää paitsi kulttuurien tuntemusta myös kulttuurien välistä dialogia...Kulttuurien välistä yhteistyötä voivat vaikeuttaa erilaiset hierarkiakäsitykset, aikakäsitysten erilaisuus, hygieniakäsitysten erot tai erilaiset kohteliaisuuskäytännöt.” (Pitkänen 2011, 97).

Euroopassa näiden suhteellisen uusien ammattien ja ilmiön vuoksi on ymmärrettävää, että molempien tulkkitoimijoiden roolien rajat ovat olleet epäselviä ja hämmentäviä monille erityyppisille sosiaali- ja terveydenhuollon tarjoajille. Minulle on tullut ilmeiseksi empiiristä tutkimusaineistoani analysoidessani, että kulttuurinvälitystä eli kulttuurien välistä tulkkausta ei tunnisteta tärkeäksi ja tarpeelliseksi palveluksi suomalaisessa kontekstissa. Miksi minusta näyttää tältä, johtuu siitä, että kulttuuritulkit on ohitettu tutkimuksessa, sekä virallisessa keskustelussa ja koulutuksen tarjonnassa. Pohjoismaissa ammattia kutsutaan kulttuuritulkiksi, ja sana on vapaa tulkinta käsitteille *Cultural Mediator* (ks. Ruotsala 2017, 285) ja *Cultural-brokers* (Szasz 2001), joita analyysini mukaan voidaan pitää synonyymeinä kulttuuritulkille, jotka eroavat kielitulkeista. (North & Piccardo2016)

On ymmärrettävää, että myös suomalaiset palveluntarjoajat tarvitsevat uudenlaisen ammatillisen toimijan (Anis ym. 2018, 20; vrt. Sotkasiira 2018), joka pystyy toimimaan joustavasti ja autonomisesti sekä luomaan siltoja erilaisten kulttuuritottumusten yli, jotta voidaan välttää tapaeroista johtuvat konfliktit ja väärinkäsitykset. Suhteellisen uuden kulttuuritulkin ammatin rinnalla toimii asioimistulkki, jonka toiminta rajoittuu kielivälitykseen. Vaikka kielipohjaisten välittäjien käyttöönotto on tapahtunut moderneissa yhteiskunnissa ensin, ne ovat huomanneet, että sanojen tulkkaminen ei yksin riitä. Kulttuuriperustaisten kulttuuritulkki, palvelujen käyttö on ollut hyvin vähäistä, tai ei ole lainkaan Suomessa. Kulttuurisovittelijoiden tarjoamat kulttuurisesti laajemmat palvelut ovat olleet olemassa Irlannissa vuodesta 2003 lähtien, mutta vain muutamilla terveydenhuollon tarjoajilla oli ollut mahdollisuus hyödyntää niitä vuonna 2009. (Martin & Phelan 2009).

Seuraavaksi pohdin norjalaisen doula-kulttuuritulkin mahdollisuuksia auttaa maahan muuttanutta, samaa kieltä puhuvaa odottavaa äitiä löytämään harrastuksia, luomaan sosiaalisia suhteita ja saamaan uusia ystäviä. Kotoutuminen voi onnistua paremmin, kun uudessa maassa voi puhua omaa kieltä ja kohdata toisen naisen, joka ymmärtää, haluaa lohduttaa ja hoivata ja pitää kädestä, kun pelottaa, niin kuin tekevät norjalaiset koulutetut doula-kulttuuritulkit. (Kielland 2020).

5.6.4 Pohjoismaisia doula-kulttuuritulkkeja

Kielland (2020) mainitsee, että Norjassa odottavalle äidille tarjotaan neuvolasta tai terveyskeskuksesta monikielisen ja -kulttuurisen doula-kulttuuritulkin palveluja. Kielland (2020, 1–19) huomauttaa, että doulaksi haluavan tulee olla synnyttänyt vähintään yhden lapsen Norjassa ja puhua samaa äidinkieltä odottavan äidin kanssa. Kielland (2020) osoittaa, että doula ei ole vain kielitulkki, vaan toimii kaksoistoimijan roolissa, hän rakentaa sekä kieli-että kulttuurisiltoja äidin, tulevan isän ja sairaalan henkilökunnan välillä.

Norjalaiset doulat (Haugaard ym. 2020; Kielland 2020) aloittivat sosiaalisen suhteen rakentamisen odottavaan äitiin ja perheeseen jo hyvissä ajoin ennen synnytystapahtumaa. Doulat auttoivat lyhyen ajan Norjassa asuneita ja heikosti norjankieltä puhuvia odottavia äitejä löytämään sosiaalisia suhteita ja osallistumaan yhteiskunnalliseen toimintaan (Kielland 2020). Doulat ovat asuneet pitkään Norjassa ja tuntevat lait, tavat ja olosuhteet Norjassa ja tietävät, millaisia harrastamista mahdollistavia oikeuksia naisten kulttuurissa on. Doula voi ymmärtää, millaisista harrastuksista äiti voisi olla kiinnostunut, ja siksi doulan avulla myös äidin luottamus uuteen kotimaahan kasvoi ja hän sai uusia sosiaalisia kontakteja ja ystäväystyi

doulan kanssa. (Kielland 2020). Raportissa käsitellään ulkomailla syntyneiden kahdeksan naisen henkilökohtaisia kokemuksia käyttämistensä doula-palveluista Norjassa Oslon Yliopistollisen Sairaalan (OUS) kontekstissa. (Haugaard & al. 2020; Kiellandin (2020) raportit ovat tutkimukseni kannalta merkityksellisiä, sillä toisessa raportissa annetaan ääni maahan muuttaneille äideille (Kielland 2020) ja toisessa yhdeksälle doula-kulttuuritulkkeina toimineille maahanmuuttajataustaiselle henkilölle (Haugaard & al. 2020). Muut analysoimani tapaukset kuvailevat toimijuudessa olevia eroja, mutta niissä ei tule kokijan oma ääni esiin muutoin kuin oletuksina.

Kulttuuritulkki toimii sekä kieli- että kulttuurierojen välillä siltoja rakentavana avustajana. Tämä tarkoittaa, että hän silloittaa eri maissa syntyneiden henkilöiden välisiä ymmärtämistä häiritseviä haasteita. Kyse ei ole vain sanojen ymmärtämistä edistävästä kielen tulkkauksesta vaan myös siitä, että hän auttaa lievittämään kulttuuristen tapojen aiheuttamaa pelkoa ja ahdistusta (Haugaard & al. 2020; Kielland 2020, 1). Kielland (2020) ja Haugaard & al. (2020) paljastavat haastatteluraporttiansa analyysissä, mistä kulttuuritulkin toimijuusroolissa on kyse, eli mitä kulttuuritulkki tekee verrattuna asioimis- tai kielitulkkiin? (ks. myös Martin & Phelan 2009, 1–17; ks. myös Paananen 2018, 29–63.) Viestinnälliset symbolit käsittävät myös kulttuurisia merkityksenantoja ja tapoja, joita kukin oppii sosiaalistumalla oman perheensä ja yhteiskuntansa jäseniksi. Norjalaisessa kontekstissa on havaittu, että doula-kulttuuritulkki ei voi tulkata lääketieteellistä sanastoa ja määritelmiä, koska ei tiedä mitä vastineita eri kielissä voi olla (Haugaard & al. 2020.) Tutkimuksessa (Haugaard 2020) on esitetty, että doula-kulttuuritulkkille tulisi antaa lisäkoulutusta voidakseen toimia kulttuurikielitulkkina synnytyssairaalassa. Arviointiraportin mukaan doula-kulttuuritulkki ei ole ammattimainen kielitulkki ja että tarvitaan sekä kieli- että kulttuuritulkkia. Toisaalta Norjassa on ymmärretty, että resurssit ovat rajalliset sairaaloissa tällaisen koulutuksen järjestämiseksi. On kallista ja aikaa vievää kouluttaa lääketieteen ja kulttuurisen kompetenssin hallitsevia tulkkitoimijoita (Haugaard ym. 2020.) Ruotsalaisessa kontekstissa työyhteisössä koettujen kulttuureista johtuvien haasteiden ratkaisemiseksi on saatu lupaavia tuloksia rekrytoinnin avulla.

Kulttuuristen taitojen koulutuksen tarve on parhaillaan keskustelun aiheena terveyden huollon sektorilla (Akhavan 2009; Pitkänen 2011), ilmiöt osoittavat että *”terveydenhuollon areenalla tarvittaisiin panostusta kulttuurikoulutukseen”*. (Pitkänen 2011, 97.

5.6.5 Ruotsissa Suomikodissa osaston esimies kulttuuritulkkina

Aino Vasankari (HS. 2.1.2026) on haastatellut Ruotsissa Suomikodissa muistisairaiden yksikönjohtajana ja esimiehenä toimivaa Taina Andréevia. Häntä on tarvittu työyhteisössä siltojen rakentajana kahden eri työkulttuurin välillä. Suomikodissa on havaittu merkittäviä sosiaalisia eroja ruotsalaisen ja suomalaisen työkulttuurin välillä, jotka ovat aiheuttaneet hankalia konflikteja. Andréev mainitsee antamassaan kulttuuritulkkaustoimintaa koskevassa haastattelussa, että kyse on ristiriidoista, jotka johtuvat suomalaisten ja ruotsalaisten erilaisista tavoista. Andréev tulkitsee ongelmaa sovitteluvoimalla todeten, että kukaan ei halua olla ilkeä tai puhua loukkaavasti, mutta väärinkäsityksiä syntyy johtuen erilaisista kulttuurisista tavoista. Andréev selittää myös, että ruotsalaiseen työkulttuuriin kuuluu korostetun ystävällinen tapa puhua toisilleen ja käyttää paljon konditionaalia, 'voisitko tehdä', 'haluaisitko hakea'. Suomalaisten tapa puhua kollegoille, koskien työhön liittyvää viestintää, on ruotsalaisten suomalaisista vanhemmista Ruotsissa syntyneiden mutta suomea puhuvien hoitajien mielestä, kestämätön. Suomalaiseen työkulttuuriin tottuneet ovat sitä mieltä, että ruotsalainen malli on tehoton ja vaativat tehostamaan toimintaa: esimerkiksi ruotsalaiset aloittavat työpäivänsä juomalla kahvia ja sopimalla työtehtävien jakamisesta tällaisen sosiaalisen menettelytavan aikana. (Vasankari 2026).

On ymmärrettävää, että maassa syntyneet ja lapsina vanhempiensa mukana liikkuvat ja uudessa maassa syntyvät ja kasvavat sukupolvet omaksuvat sen maan tapoja, joihin muuttavat. Ruotsissa kulttuuritulkkeja on koulutettu ja palvelujaan käytetty jo kauan, sen sijaan Suomessa kulttuuritulkkeja ei tunneta niin hyvin kuin asioimistulkkeja (Asioimistulkin ammattitutkinnon e-Perusteet 2018; Koskinen ym. 2018). Suomessa työelämän edistämiseksi on kokeiltu kulttuuritulkkeja kahdessa hankkeessa (Baanalla-hanke 2019; Kamila 2018) ja saatu lupaavia tuloksia. Miten suomalaisessa kontekstissa kulttuuritulkkeja voidaan kouluttaa, kun heistä ei ole kovin paljon tutkimustietoa? Tämän tutkimuksen tehtävänä on tunnistaa ja määrittää kulttuuritulkin ammattiryhmä (ks. esim. Anis ym. 2018, 20; ks. Choroszewicz 2018, 267), jotta heitä ei enää sekoitettaisi asioimistulkkeihin. (ks. myös Vuori 2018, 312–314, 330). Suomikodin (Vasankari 2026) rooli on monista aspekteista merkittävä, ja siellä on tarvetta myös kaksikielisistä eli ruotsin ja suomen kielen taitoisista työntekijöistä. Muistisairaana omaiselle, joka ei osaa suomea voi tulla yllätyksenä se, että he eivät pysty enää keskustelemaan vanhempiensa kanssa. He tarvitsevat tulkkia, jotta voivat keskustella oman äitinsä kanssa. Tällöin tarvitaan kahden kulttuurin ja kahden kielen taitoja, koska muistisairas unohtaa sen ajan, kun hän on asunut uudessa maassa ja palaa takaisin lapsuuden aikaan.

Muistisairas unohtaa muiden asioiden ohella myös aikuisiässä saadun perheen, puolisonsa ja lapsensa. Andréev (ibid. 2026) mainitsee myös, että muistisaira ”omainen kääntyy huolissaan meidän puoleemme, kun äiti ei enää puhu ruotsia.

5.7 Tulevaisuuden tulkkitoimijoita demografisessa murroksessa

Suomikodin haastattelun perusteella oletan, että myös Suomessa tarvitaan eri kieliä puhuvien siirtolaisten omia palvelukoteja, vanhainkoteja, sairaskoteja, saattokoteja ja dementiakoteja. Tarvitaan kahden kulttuurin välisiä kulttuuritulkkeja, jotka hallitsevat tai ainakin ymmärtävät eroja suomalaisen ja asukkaan lähtömaan sosiokulttuurisia tapoja, sanattomia signaaleja, eleitä, ja merkityksenantoja ja osaavat tulkita affektiivisia reaktioita. Ei ole samantekevää, miten ikääntynyttä ihmistä hoidetaan, sillä kaikki ihmiset vanhenevat ja kaikilla tulee olla turvallinen ja hyvä elämä loppuun asti. Suomikodin kokemukset kertovat myös siitä, että kansallisvaltiot superdiversifioituvat globaalitasolla eikä ilmiö ole ohimenevä. Lisäksi eurooppalaisen väestön demografisesta rakenteesta johtuu, että tarve lisääntyy nopeasti ja tarvitaan tekoja, jotta nykyiset haasteet voitetaan. Tämän artikkelin analyysi herättää kysymyksiä siitä, että onko sittenkin niin, että kielitaito ei ole kaikista tärkein työelämätaito, vaan kyky hallita omia ja toisten affektiivisia tunneilmauksia ja ilmaista itseään ystävällisesti. (Vasankari 2026). Tarkoitin, että tarvitaan kykyä luovia erilaisten kulttuuristen tapojen viidakossa siten, kuin Andréev on huomauttanut. (Vasankari 2026)

Sosiokulttuurinen lukutaito, jolla tarkoitan kykyä tulkita ihmisen affektiivisia signaaleja: halua ymmärtää ja resilienssiä kohdata erilaisia tunnereaktioita; kykyä kohdata erilaisuutta ja luoda luottamuksellisia, ystävällisiä suhteita ja interpersonaalisen eli keskinäisviestinnällisen kohtaamisen tilan ja ympäristön, saattavat olla tulevaisuuden ja jo tämän päivän tärkeimpiä – ainakin kulttuuritulkin – työelämätaitoja. Nähdäkseni kulttuuritulkkina voi toimia kunkin alan ammattitaidon hankkinut henkilö, joka hallitsee monikulttuurisen viestinnän ja edellä mainitut sosiaaliset kohtaamistaidot (ks. esim. Heino ym. 2014; ks. myös Heino ym. 2013; vrt. Korpilähde 2015, 1–4.)

6 Tulkkitoimijat vastakohtaparivertailussa

6.1 Vastakohtaparivertailu: kaksoistoimijoita vai yhteistoimijoita

Kontrastiteoriaan (Ehn & Löfgren 1982; 2007; 2015) ja sekä Outi Välimaan (2011) samankaltaiseen jäsenkategorisointi-teoriaan nojaten tuotan kategoria-analyyttisen vastakohtaparivertailumethodin (Kajander & Tuovinen 2022, 356) avulla eri rooleissa toimivia kulttuuritulkkien ja kielitulkkitoimijoiden ammattiryhmiä. Kategoria-analyyttisen vastakohtaparivertailumethodin avulla ammattiryhmiä voidaan vertailla ja segmentoida yhdessä ammatillisen toimijuuskäsitteen (Eteläpelto ym. 2014) avulla. Kategoria-analyyttisen vastakohtaparivertailun ja ammatillisen toimijuuskäsitteen avulla tarkastelen mahdollisia samankaltaisia piirteitä ja eroja. Yhdessä näiden työkalujen avulla voi tuottaa erilaisia rooleja, joita verrattaessa voidaan tunnistaa vastakohtapareja (ks. Kamila 2018; ks. Martin & Phelan 2009). Kulttuuritulkeista erottuu (Eteläpelto ym. 2014) kaksi erilaista pääkategoriaa, ja kaksi erilaista jäsenkategoriaa eli yhteistoimijat ja kaksoistoimijat. (ks. esim. Välimaa 2021). Kulttuuritulkin tehtävänä on edistää kaksisuuntaisen eli rakenteellisen kotoutumisprosessin onnistumista, jonka hän yleensä toteuttaa useassa roolissa samanaikaisesti autonomisesti toimijuuttaan säädellen ja yksin toimien. (ks. esim. Alitolppa-Niitamo ym. 2019a; 2019b). Yhteistoimijana kulttuuritulkki toimii omakielen tulkin (Kamila 2018) tai asioimistulkin (Martin & Phelan 2009) kanssa (vrt. Vuori 2018, 312–314, 330).

Asioimistulkkien ammatillisen performanssin määrittää ammattieettinen säännöstö, jonka Suomen Kääntäjien ja Tulkkien Liitto (SKTL 2013) on vahvistanut ja johon sitoutuvat kaikki liittoon kuuluvat asioimistulkit. Choroszewicz ym. (2018, 257–280) ovat kuvailleet eksplisiittisesti asioimistulkin ammattitutkinnon sisältöjä ja performatiivisesti rajoitettua ammatillista toimijuutta (Eteläpelto ym. 2014) ja roolia (Bauman 2020, 99, 104.) Koska asioimistulkki keskittyy ammattisanastoa vilisevän kielen tulkkaukseen, on ymmärrettävää, että hän ei voi toimia kulttuuritulkin roolissa. Kulttuuritulkki osaa irlantilaisessa kontekstissa ulkomailla syntyneen kanssa jotain yhteistä lingua franca-kieltä ja isäntämaan kieltä äidinkielenomaisesti, ja on koulutettu toimimaan tunteiden tulkkina. (Martin & Phelan 2009, 1–4, 11–17.) . Kaksoistoimijana kieli- ja kulttuurisiltojen rakentajana toimivan kulttuuritulkin tehtäviin kuuluu sovittaa kulttuurisista tavoista johtuvia konflikteja ja toimia neuvonantajana. Kulttuuritulkki kääntää kulttuurisia käsityksiä ja hänelle kokemusasiantuntijan kaltaisessa roolissa (Akhavan 2009) riittää kyky tehdä havaintoja ja tulkata tunteita. Irlantilaisessa

kontekstissa hän varmistaa, onko maahan muuttanut ymmärtänyt lääkärin asettamia diagnooseja ja hoito-ohjeita (Martin & Phelan 2009; vrt. Paananen 2018, 29–53).

Kulttuuritulkki näyttää suomalaisessa kontekstissa olevan uudempi ammattiryhmä, eikä ole virallisesti määritetty, koska sitä ei vielä tunneta laajasti eikä hänelle ole olemassa mitään virallisia koulutuksia, jotka johtaisivat johonkin näyttötutkintoon (ks. Asioimistulkkausammattitutkinto TAIKK) johtavaa koulutusta. Kulttuuritulkkeja tarvitaan kuitenkin muiden Pohjoismaiden tavoin myös Suomessa, joka väite on analyysini tulosta (ks. Martin & Phelan 2009, 1–4; vrt. Vuori 2018, 312–314, 330) Koska kulttuuritulkkeja ei ole asioimistulkeille on seurannut haasteita (Anis ym. 2018, 20; Choroszewicz 2018, 267; Zandkarimi 2019.) On kiinnostavaa todeta, että kulttuuritulkin ammatillinen toimijuus oli kaksoistoimijuus-mallin kaltaista jo kolonialistisessa Amerikassa 1600–1800-luvuilla ja toimivat yksin sekä kielen että kulttuuristen ristiriitojen sovittelijoina välittäjinä sosiokulttuurisissa kohtaamisissa. (Szasz 2001, 1–20.)

Modernissa ajassa kaksoistoimijuudestaan tunnettu kulttuuritulkkkaus jaettiin kulttuuri- ja asioimistulkin yhteistoimijarooleihin irlantilaisessa kontekstissa (Martin & Phelan 2009, 1–19). Suomessa omakielen- ja kulttuuritulkin roolijakoa testattiin (Kamila 2018) Kokkotyö-säätiön Kotouttavat kontaktit -hankkeessa, SEMPRE-osahankkeessa. Suomalaisessa kontekstissa kulttuuritulkin määrittäminen (Martin & Phelan 2010, 1–19) on haasteellista, koska heille ei ole määritetty koulutusta Suomessa. Käytän eri artikkeleita, hankkeita ja arviointiraportteja kulttuuritulkeista (ks. esim. Atabekova 2017; ks. myös Martin & Phelan 2009; ks. myös Szasz 2001). Tuotan vastakohtapareja asioimistulkin avulla (Koskinen ym. 2018), joita vertaan kulttuuritulkkeihin. (ks. Baana-hanke 2019; ks. Heino ym. 2014; ks. Kamila 2018).

Asioimistulkki (Koskinen ym. 2018) on todennettavissa – toisin kuin kulttuuritulkki – tiukan, performatiivisesti (SKTL 2013) ja eksplisiittisesti (Zandkarimi 2019) määritellyn toimijuusroolinsa (vrt. Bauman 2020 99–104) perusteella. Suomessa on mahdollista valmistua asioimistulkin ammattiin (Choroszewicz 2018, 357–361). Asioimistulkit ovat Suomessa yleisesti tunnettuja ja siksi he sopivat vastakohtapariksi tuntemattomamman kulttuuritulkin tunnistamiseksi ja määrittämiseksi (ks. Kurki & Tomperi 2011, 63). Kulttuuritulkeille ei ole näyttötutkintoa, mistä seuraa haasteita sekä asioimis- että kulttuuritulkeille (esim. Anis ym. 2018, 20). Superdiversseissä yhteiskunnissa kieli- ja kulttuuritulkkauksista tarvitaan kulttuurien välisissä kohtaamistilanteissa, joissa sovitellaan konflikteja ja on tarve erilaisten kulttuuristen

tapojen selittämiseen ja kielten tulkkaamiseen. Suomessa tulkkitoimijoista erottuu ainakin kahdella eri tavalla toimivaa ammatillista pääkategoriaa. Ammattiryhmät jaotellaan toimijuutensa (Kajander & Tuovinen 2022) tai rooliensa perusteella kategorioihin ja jäsenkategorioihin (ks. Vähämäki 2021).

Kulttuuritulkki toimii yleensä ammatillisen kaksoistoimijan (vrt. Marcus 2018, 40) roolissa samanaikaisesti kielitulkin ja kulttuurisovittelijan (Atabekova ym. 2019; Szasz 2001, 18–19) tehtävässä – toisin kuin asioimistulkki – jonka toimijuusrooli on performatiivista (ks. esim. Bauman 2020, 99–104) ja rajoittuu tiukasti ammattieettisen säännösten (2013) vaatimuksesta vain sanojen tulkkausrooliin. Kulttuuritulkki on toiminut satoja vuosia sitten kolonialistisessa ajassa kulttuurien välillä sovittelijana ja kielisiltojen rakentajana (Szasz 2001.) Kulttuuritulkit auttavat, tukevat ja edistävät ulkomailla syntyneiden heikosti valtakielisiä puhuvien henkilöiden työllistymistä (Baana-kymppi 2019; Kamila 2018, 34–36); asioimista lääkäreiden vastaanotoilla (Akhavan 2009; Atabekova ym. 2019; Haugaard 2020; Martin & Phelan 2010, 1–19) sekä viranomaisissa (Heino & Kärmeniemi 2014, 9, 27–31; Sotkasiira 2018, 40–46).

Tutkimuksessani on havaittavissa kulttuuritulkeista ja asioimistulkeista erottuvat ad hoc- tai perhetulkit, joko palkattuina (Meyer ym. 2010) tai vapaaehtoistoiminnan pohjalta (ks. Korpilähde 2015, 3–4; ks. Lappi 2017, 124; Ruotsala 2017, 385). En kuitenkaan käsittele ad hoc-tulkkitoimijoita mainintaa enempää. Ad hoc- ja perhetulkkien mainitseminen on kuitenkin välttämätöntä, koska heidät voi tunnistaa, ja voidaan tunnistaa, etteivät he sijoitu mihinkään kategoriaan, joita tässä tutkielmassa olen esittänyt. Tästä seuraa, että ad hoc ja perhetulkkien tunnistamiseen tarvitaan erilaisia työkaluja kuin kulttuuritulkkien ja asioimistulkkien kategorioiden jäsentämisessä.

6.2 Kulttuuritulkki ei ole asioimistulkki

Asioimistulkki on määritelty Suomessa vuonna 1996 ja ensimmäinen näyttötutkinto toteutettiin vuonna 1998. Suomen Kääntäjien ja Tulkkien Liitto (SKTL 2013) on määrittänyt toimijuuden raamit eli säännösten, joilla asetetaan tiukat rajat asioimistulkeille. Tiukkoihin rajoihin on pakko sitoutua, jos liittyy ammattiliittoon. Asioimistulkin ammattieettiseen (SKTL 2013) toimijuuteen sitoutuvat ihmiset erottuvat muista tulkkitoimijoista. Koska kulttuuritulkki ei sitoudu mihinkään toimijuutensa rajoittaviin määräyksiin, hänen (ks. Heino & Kärmeniemi 2013, 53–70) toimijuutensa erottuu asioimistulkeista. Kulttuuritulkki toimii kulttuureista johtuvien ristiriitojen sovittelijana, kulttuurikielisillan rakentajana, eli kaksoistoimijana (Atabekova 2019; Heino ym. 2014; vrt. Martin & Phelan 2009, 1–19; Szasz 2001.) Näin

kulttuuritulkki jakautuu eri jäsenkategoriaan kuin asioimistulkki erilaisen ammatillisen toimijuutensa perusteella. (Koskinen ym. 2018; Zandkarimi 2019). Kulttuuritulkit erottuvat Suomen Kääntäjien ja Tulkkien Liittoon (SKTL 2013) kuuluvista asioimistulkeista, joita sitoo ammattieettisessä säännöstössä määritellyt performatiiviset toimijuusroolit. (Choroszewicz 2018; SKTL 2013; ks. myös Zandkarimi 2019).

Asioimistulkilta on ehdottomasti kielletty (SKTL 2013) kaksoistoimijuus (vrt. Marcus 2018, 40, 56). Kaksoistoimijuudella tarkoitetaan tässä tutkielmassa sellaista toimijuutta, jossa toimitaan samanaikaisesti kieli- ja kulttuuritulkkina, jalkaudutaan asioimisavuksi, tehdään kaikenlaisia palveluksia rajoituksetta. (Heino ym. 2014; Heino 2013a; 2013b) Koulutettu asioimistulkki ja oikeustulkki sekä Väestöliiton monikulttuurisuusasiantuntija, Mina Zandkarimi (2019) vaatii, että asioimistulkilta ei ehdottomasti saa vaatia mitään muuta toimijuutta kuin sanojen tulkkausta. Zandkarimi painottaa vahvasti, että asioimistulkki ei ole kulttuuritulkki. Mayté Martin ja Mary Phelan (2009, 11–17) ovat esittäneet, että asioimis- ja kulttuuritulkin toimijuudet ovat erilaisia mutta toisiaan täydentäviä rooleja. Asioimistulkkien tiukkaan rooliin sitoutuvat rajoitukset ovat aiheuttaneet konflikteja (Anis ym. 2018, 20; vrt. Bauman 2020, 100–107) valtaa käyttävien byrokraattien välille. Pohdin ammattiryhmien välisiä eroja ja sitä, voidaanko suomalaisia (Baana-hanke 2019; Heino & Kärmeniemi 2014; Heino ym. 2013a; 2013b), ruotsalaisia (Akhavan 2009), norjalaisia (Haugaard ym. 2020; Kielland 2020), venäläisiä (Atabekova 2019) ja amerikkalaisia (Szazs 2001) kulttuuritulkkeja määrittää kaksoistoimijoiksi (vrt. Martin & Phelan 2010, 1–2) vai onko kyse asioimistulkista (Zandkarimi 2019), joka on alkanut toimia kulttuuritulkkina siten, kuin on joskus oletettu.

”A multicultural doula is not intended to replace an interpreter in situation where medical information needs to be translated. They may translate conversation for the midwife, but they are not trained in medical words and expressions...the doula is a facilitator in contrast to an interpreter. A doula encourages, assists and supports women when they give birth.” (Haugaard & al.” (2020, 13)

6.3 Yhteiskuntaetnologinen tutkimusperspektiivi

Tutkimus on merkityksellinen ja ajankohtainen, sillä tutkimustehtävän avulla ymmärrys heikosti tai ei lainkaan tunnetusta suomalaisesta kulttuuritulkista lisääntyy (ks. Heino ym. 2014, 9, 27–31; ks. Kamila 2018, 34–38). Yhteiskuntaetnologista perspektiiviä (Fingerroos ym. 2017) yhteiskunnallista, kulttuurista ja sosiaalista ja ajankohtaista merkitystä tulee esimerkiksi siitä, että tutkimus sijoittuu kotoutumisen edistämistä koskevan uuden lain

ytimeen *Uusi laki kotoutumisen edistämisestä 681/2023* kohtiin 1§, 1–9. Laki tulee yllättäen määrittäneeksi kulttuuritulkin tarpeen ja kuvailleeksi joidenkin kulttuuritulkkien toimijuutta (ks. esim. Baana-hanke 2019; vrt. Heino ym. 2014, 9, 27–31; ks. Kamila 2018, 34–36; vrt. Vasankari 2026).

Lisäksi tutkimus on merkityksellistä siksi, että asioimistulkeilta on vaadittu vastoin heidän ammattieettistä säännöstöänsä (SKTL 2013) muutakin toimijuutta kuin kielitulkausta (Anis ym. 2018, 20.) Tämä tulisi nähdäkseni ymmärtää viestiksi siitä, että kulttuurien välistä tulkausta tarvitaan (Szasz 2001; Vasankari 2026) myös Suomessa (Anis ym. 2018, 20) ja ettei pelkkä sanojen ja eleiden tulkkkaus aina riitä, toisin kuin Paananen (2018, 29–63) on esittänyt. Asioimistulkkkeihin (Anis ym. 2018, 20) kohdistuva vaatimus osoittaa nähdäkseni myös sen, että kyse on kahdesta eri ammattiryhmästä (Martin & Phelan 2009, 1–4.) Kulttuuritulkki toimii lähes aina yksin, kaksoistoimijana (Vasankari 2026.) Asioimistulkki toimii yhteistoimijana yhdessä tapauksessa kulttuuritulkin kanssa (Martin & Phelan 2009).

Kumpikin tulkkitoimija jakaantuu erilaisiin ammatillisiin rooleihin (Choroszewicz 2018, 267) tai toimijuus-kategorioihin (Eteläpelto ym. 2014), joita voidaan myös kutsua jäsenkategorioiksi (Vähämaa 2019.) Tutkielmassa teoriat ja metodologiat kietoutuvat ammatilliseen toimijuus -käsitteeseen, josta Eteläpelto ym. (2013) ovat tuottaneet ammatillisen toimijuuden seitsemän teesiä, joita käytän soveltaen. Suomalaisessa kontekstissa asioimistulkausta (Koskinen ym. 2018) käsittelevässä teoksessa ja videossa (Zandkarimi 2019), on tehty selkeä erottelu tulkkitoimijoista, lukuun ottamatta yhtä artikkelia (Vuori 2018), jossa kulttuuritulkki halutaan nähdä asioimistulkista kehittyneenä toimijana (vrt. Szasz 2001, 1–23). Tämä on ymmärrettävää, sillä toimijat näyttävät samankaltaisilta Jaana Vuori (ibid) ei kuvaile kulttuuritulkin ja asioimistulkkkeja vertailevalla otteella, joissa hän (Vuori 2018, 312–314, 330) olisi ehkä saanut päinvastaisen määritelmän (ks. Akhavan 2009; ks. Haugaard & al. 2020; ks. Kielland 2020; Szasz 2001).

6.4 Kulttuuritulkki kaksoistoimijana

Kaksoistoimijuuskäsitteen lainaan George E. Marcusilta (2018, 40) ja muotoilen sitä soveltuvin osin sopivammaksi tutkielmaani. Marcusin mukaan tutkijoilla on ambivalentti suhde tekemäänsä tutkimukseen ja sen yleisöön, sillä eräästä näkökulmasta heillä on tiettyyn pisteeseen saakka pakko miellyttää mahdollisia tutkimuksensa rahoittajia. Lisäksi he haluavat kirjoittaa tutkimustaan suurelle yleisölle, mutta heidän tulee hyväksyttää tutkimuksensa myös vertaisarvioitsijoilla. (ibid.) Miten sitten voidaan varmistaa, että suomalaisessa kontekstissa

saadaan riittävän hyvää kieli- ja kulttuurisillan rakentajien palveluja, jos niitä ei saa vaatia Suomessa asioimistulkeilta, joita suomessa koulutetaan, mutta kulttuuritulkkeja ei (ks. Anis 2018, 20; Abrahamsson 2007) ? Asioimistulkkeja ei enää käytetä laajasti ruotsalaisessa ja norjalaisessa äitiyshuollossa ja he alkavat saada seurakseen muita toimijoita, sen sijaan, kulttuuritulkit ovat laajasti tunnettuja ja hyödynnetty ammattiryhmä kaksoistoimijoina. (Abrahamsson 2007; Atabekova 2017; Heino ym. 2014; Martin & Phelan 2009; Szasz 2001).

Suomessa on testattu kulttuuritulkkeja kunnan ja ESR- rahoituksella viimeisten 20 vuoden kuluessa pioneerihankkeissa (Baana-hanke 2019; Heino ym. 2014; Kamila 2018). Tulokset ovat lupaavia ja niistä saatiin hyviä kokemuksia, mutta hankkeet eivät ole jatkuneet, eikä kulttuuritulkit ole laajasti käytetty ammattiryhmä suomalaisessa kontekstissa. Ruotsissa ja Norjassa 'doula-kulturtolkar' (vrt. Abrahamsson 2007; Akhavan 2009; Haugaard 2020; Kielland 2020) ovat laajasti käytössä naistenklinikoissa. He eivät ole kielitulkkeja, vaikka he puhuvat samaa äidinkieltä maahan muuttaneen kanssa ja myös valtaväestön kieltä ja hallitsevat molemmat kulttuuriset tavat. Heitä on koulutettu sekä Ruotsissa että Norjassa, mutta Suomessa ei ole vastaavaa koulutusta saatavilla. (ks. esim. Korpilähde 2015, 3–4; vrt. Ruotsala 2017, 385).

6.5 Miksi asioimistulkki ei saa toimia kulttuuritulkkina?

Mitä tapahtui Jabbar Arefille (Nadja Mikkonen Yle 2017), kun hän auttoi, mutta purskahti traumaattiseen itkuun tulkatessaan terapeutin vastaanotolla henkilöä, joka oli kokenut samoja traumoja kuin hän itse ennen Suomeen tuloaan? Tästä puhutaan sijaistraumakokemuksena asioimistulkin koulutuksessa. Näitä haasteita syntyy, jos tulkki ei noudata ammattieettisiä säännöstöjä (SKTL 2013), joissa asioimistulkilta kielletään kaikki muu toimijuus paitsi kielen tulkkaus. Asioimistulkin roolia määrittää performanssi, johon kuuluu minättömyys ja etäännyttäminen näkymättömyys ja se, että tulkki kääntää vain sanoja eikä kommentoin, selitä, keskustele tai vastaa mihinkään kysymyksiin tai anna neuvoja. Hammar & Suutari (2011, 35) esittävät yhteiskunnan näyttämönä, jossa ihmisillä on erilaisia rooleja. Näyttämöt voivat olla mitä tahansa rajattuja tiloja, kuten työpaikkoja, kouluja, tai harrastuspaikkoja, joissa täytyy tietää roolinsa.

Tässä toiminnassa puhutaan kasvojen säilyttämisestä tai menettämisestä, eli kasvotyöstä, jota säätelee roolisuorituksen onnistuminen tai epäonnistuminen. Tämä menetys liittyy siihen, että joku ei osaa roolisuoritustaan ja aiheuttaa itselleen ja muille haasteita. (Hammar & Suutari 2011, 65). Asioimistulkin toimijuusroolia määrittää kollektiivinen vaatimus toimia ennalta

annettujen roolisuoritusten mukaisesti. Jabbar Aref (Mikkonen 2017) poikkesi asioimistulkin roolista eikä hän etäännyttänyt itseään terapeutin vastaanotolla, ja sairastui affektiivisen tunnereaktion kautta sijaistraumaan. (Hammar-Suutari 2019, 35) Asioimistulkki ei saa osallistua omalla persoonallaan tulkkaamiseen siksi, jotta ei tapahtuisi sitä mikä tapahtui Jabbar Arefille (Mikkonen 2017).

Esimerkiksi irlantilaisessa kontekstissa (Martin & Phelan 2009) kulttuuritulkit puhuvat valtakieltä ja voivat käyttää maahan muuttaneen kanssa yhteistä kieltä, lingua francaa, mutta ei rajoiteta mahdollisen yhteisen äidinkielenkään käyttöä. Kulttuuritulkki on koulutettu keskeyttämään tarvittaessa keskustelun lääkärinvastaanotolla. Jos maahanmuuttajataustainen ei oletetusti ole ymmärtänyt tai kulttuuritulkki arvioi, että valtakieltä heikosti puhuva on saattanut pahoittaa mielensä jostain. Tutkielmassa kyse on kaksoistoimijuudesta, sillä jos paikalla ei ole asioimistulkkiä, joiden on pakko noudattaa eettisen säännösten valvontaa ja ohjausta (SKTL 2013.) Asioimistulkin koulutus vaatii pitäytymään säännöstyössä koska näin voidaan varmistaa, ettei heille tule ongelmia, koska kielten tulkkaaminen on henkisesti kuormittavaa ja sen aikana ei voi pohtia mitään muuta. Jabbar Arefin (Mikkonen 2017) tapaus osoittaa, että sijaistrauman kokemus on nopea ennalta arvaamaton tapahtuma. Se voi tulla jokaiselle trauma ja kokeneelle, josta syystä etäännyttämisen menetelmät tulee hallita ja niiden käyttöä ei tule estää. (ks. Anis 2018, 20; ks. myös Zandkarimi 2019.)

6.6 Miten superdiverssi kieleily muuttaa tulkkitoimijoiden rooleja

Kieleily (Lehtonen 2013) superdiversifioitumisen yhtenä ilmiönä voi tehdä kotoutumisen käsitteestä sekä asioimistulkin ja kulttuuritulkin ammattiryhmistä tarpeettoman, sellaisena kuin heidät nyt tunnustetaan (Hammar-Suutari 2011, 32 – 33; Pitkänen 2011; Pöyhönen & Saukkonen 2023; Saukkonen 2013.) On todennäköistä, että ilmiö ei poista tai vähennä eri kieliä tulkkaavien ja kulttuurien välisen osaamisen tarvetta, mutta tehtävät muuttuvat parhaillaan kasvavan ja *kieleilemistä* harjoittavan sukupolven myötä. Kotoutuminen on prosessi ja viittaa kulttuuriin, jonka ihmiset itse luovat kulloisissakin yhteiskunnissa (ks. Bauman 2018, 177–199). Kulttuuriin kohdistuu jatkuvaa muutosvoimaa. Kulttuuri on vuorovaikutussuhteessa superdiversseihin ilmiöihin ja muuttuu sosiokulttuurisen kohtaamisen konteksteissa. Viranomainen ei osaa vastapuolen kieltä, eikä ole saanut koulutusta kulttuuri- ja kielitulkin kanssa työskentelemiseen. Kulttuurien välisissä kohtaamisissa syntyy ja tarvitaan uusia toimijoita, esimerkiksi kulttuuritulkkieja, jotka auttavat ylittämään yhteiskunnissa superdiversifikaation vaikutuksessa syntyviä uudenlaisia haasteita. (Grzymala-

Kazlowska & Phillimore 2018; Hammar-Suutari ym. 2011, 32–33; Heino 2018, 15–28; Martikainen & Pöyhönen 2023;).

Miten superdiverssi kieleily on näkynyt suomalaisessa jokapäiväisessä arjessa, on kiinnostava kysymys. Helena Ruotsala (2017, 177) on nähnyt superdiverssiä kieleilyä Haaparannassa aloittaessaan tutkimuksensa ensin yllärajoituksesta ja muutoksista, mutta tutkimus vaihtui kiinnostukseen eri kielten käyttötavoista ja merkityksestä. Ruotsalan (2017, 272–278, 281) tutkimusartikkeliä oman tutkielmani näkökulmasta analysoidessani nousee yllättävästi esiin se, että Haaparannan kaksoiskaupungissa on harjoitettu – ainakin 1800-luvulta lähtien – superdiverssiä kieleilyä Heini Lehtosen (2013, 1–3) esittämällä tavalla. Pohdin Ruotsalan (2017) artikkeliin ja kieleilyyn peilaten, voiko suomenkielen rinnalle syntyä eri variaatioita meänkielen tavoin. Suomen kieli on kieleily-suhteessa kymmenien, jopa satojen eri kielten kanssa. Ruotsala (2017, 277–278) ei kirjoita superdiverssifikaatiota koskevista ilmiöistä, mutta oman tutkielmani perspektiivistä ilmiö on nähtävissä siten, kuin Lehtonen (2013) esittää: ”*Kieleilyä monietnisessä yläkoulussa*” -artikkelissa. Lehtonen (ibid.) toteaa että kieleilyssä kyse on siitä, että yksi kieleilyä harjoittava voi käyttää samassa keskustelussa monia eri kieliä. Vaikka kielitaito ei olisi moitteeton ja kustakin kielestä käytettäisiin vain muutamia sanoja, on kyse superdiverssistä kieleilystä. (Lehtonen 2017, 1–3; ks. myös Ruotsala 2017, 282).

6.6.1 Kriittistä tarkastelua kulttuuritulkin ja asioimistulkin välisistä eroista

Tulkkitoimijoiden roolia selkeyttävä tutkimus on ajankohtaisuudessaan tärkeä siksi, että asioimistulkilta on vaadittu kulttuuritulkin toimijuutta (ks. esim. Anis 2018, 20.) Jaana Vuori (2018, 312–314, 330) näyttäisi analysoineen Nadezda Kärmeniemen (Heino ym. 2018) toteuttamaa kulttuuritulkin toimijuutta käsittelevää toimintatutkimusta, performatiivisesti toimivan asioimistulkin silmälasien läpi. Vuori (2018) ei ole etsinyt ammatillisen toimijuuden perspektiivistä tulkkitoimijoiden eroja ja yhtäläisiä rooleja eikä verrannut lukuisia toimijoita, joita kutsutaan ruotsalaisessa, norjalaisessa, venäläisessä, ja suomalaisessa kontekstissa kulttuuritulkeiksi. Vuori ei ole analysoinut kansainvälisesti toimivia doula-kulttuuritulkkeja eikä irlantilaisia ja slovenialaisia lääkärinvastaanotolla toimivia kulttuuritulkkeja, eikä kolonialistisessa Amerikassa toimivia *Cultural Brokers*, jotka irlantilainen essee nimeää synonymiksi *Cultural Mediator* -kulttuuritulkkaustoimijoille. (Martin & Phelan 2009, 1–17)

Esseessään Mayté Martin & Mary Phelan ehdottavatt irlantilaisen terveysstrategian nojalla, että irlantilaisessa kontekstissa lääkärin vastaanotoilla kielentulkkaukseen keskittyvät ’*code of conduct*’ eli ammattieettiseen säännöstyön sitoutuvat *Medical Interpreter*, lääketieteentulkki

on vastine suomalaiselle asioimistulkille. Tämä on täysin erilainen ammattiryhmä kuin *Cultural Mediator*, joka on vastine norjalaiselle ja ruotsalaiselle *kulturtolk*-toimijalle ja suomalaiselle *kulttuuritulkkille*. Nimeke tulee kaikilla toimijoilla heidän ammatillisten päätoimijuusrooliensa perusteella. Lääketieteen sektorilla kulttuuritulkki ja ”kulttuurivälittäjä” harjoittaa kulttuurista sovittelua, kulttuurista välitystä ja kulttuurista asianajajan kaltaista toimintaa eli toisiaan täydentävissä rooleissa.

Irlantilaiset tulkkitoimijat rekrytoidaan lääkärin vastaanotolle samanaikaisesti, silloin kun potilas on ulkomailla syntynyt tai ei puhu paikallista kieltä eikä tunne paikallisia tapoja ja kulttuuria sekä lääkärin käytänteitä. Kulttuuritulkki on vastaanotolla mukana siltä varalta, jos syntyisi konfliktitilanteita sosiokulttuurisista syistä. Nämä tulkkitoimijat toimivat yhdessä ja käytän siitä ilmaisu yhteistoimijuus, ja kun kulttuuritulkki tai kulturtolk toimii yksin, käytän siitä ilmaisu kaksoistoimijuus. On olemassa myös slovenialainen Intercultural Mediator, joka myös kuvastaa toimijuutta. He ovat uusi virallistettu ammattiryhmä Sloveniassa ja vastine kaksoistoimijoina toimiville kulttuuritulkeille. Sloveniassa heitä kohdellaan samalla tavalla kuin maahan muuttaneita. Analyysini perusteella malli ei toimi moitteettomasti Sloveniassa, sillä heillä ei virallisesta asemasta huolimatta ole mitään työntekijän oikeuksia. He eivät myöskään saa vaikuttaa omaan toimijuuteensa, kuten länsimaissa yleensä, ja he kohtaavat rakenteellista syrjintää työsuhteessaan.

Irlantilaisessa kontekstissa kumpikin työskentelee lääkärin ja potilaan välisinä viestinnän tulkkeina, mutta toinen eli kulttuuritulkki tulkkaa merkityksenantoja ja seuraa tarkasti affektiivisilta vaikuttavilta reaktioita (Ethnos-toimite 22). Lääketieteen sanasto ja diagnoosit poikkeavat arkikielisestä sanastosta ja puheilmaisuudesta, eikä edes äidinkieltä puhuva henkilö aina tiedosta niiden merkityksiä niin on katsottu. Tästä seuraa, että kieltä tulkkava Medical Interpreter -tulkin tulee saada, virheitä välttääkseen ja potilasturvallisuuden toteutumiseksi keskittyä ainoastaan vain sanojen ja diagnoosien tulkkaukseen. Kieltä tulkkava tulkki erottautuu tilasta kuuntelijan ja tulkkauksen tehtävään, ja seuraa kulttuurisia merkkejä ja signaaleja, jotta voi ottaa ne huomioon tulkkauksen kuluessa. Näin ulkomailla syntynyt potilas saa kuulla lääkärin ohjeet ja diagnoosit omalla äidinkielellään.

Koska sosiokulttuuriset erot voivat vaihdella eri kulttuureissa esimerkiksi erilaisten affekti ja tunneilmauksien ja kokemusten osalta, kielessä nämä tulkkauksen osa-alueet eivät kuulu. Sen sijaan ne antavat signaaleja, joita tulee osata sijoittaa kulttuuriseen kontekstiin, vaikka sekään ei aina takaa ehdottomasti oikeaa tulkintaa. On potentiaalisesti hyvät mahdollisuudet saada

paras mahdollinen kohtaaminen lääkärin vastaanotolla kulttuuritulkin avulla, jos potilas ei puhu lääkärin kieltä eikä tunne uuden kulttuurin tapoja, merkkejä ja signaaleja. Toisaalta kulttuuriset tavat voivat olla erilaisia, vaikka olisi yhteinen kieli, jos puhuja on eri maasta ja kielimurteesta. On saatu hyviä tuloksia kahden eri tulkkitoimijan yhteistyöstä (Martin & Phelan 2009, 1, 11–17.)

Terveysthuoltopalvelujen toimeenpaneva kansallinen kulttuurienvälinen terveysstrategian (2007–2012) ⁵, mukaan kulttuurivälityksen tai -sovittelun (cultural mediation) avulla voi saavuttaa niin kutsuttuja ”kulttuurienvälisyyden edistämiseen” (interculturalism) liittyviä tavoitteita:

Terveysthuoltopalvelun toimeenpaneva kansallinen (Irlanti) kulttuurienvälinen terveysstrategia (2007–2012) on todennut, että kulttuurivälitys (cultural mediation) tai sovittelu on potentiaalinen ammatillinen rooli *kulttuurienvälisyyden edistämässä terveydenhuollossa* ja että tulisi harkita tapoja käyttää kulttuurisia sovittelijoita optimaalisesti yhteisötasolla (2008: 98)” (Martin & Phelan 2009)

Tulkitsen tämän siten, että kulttuuritulkin ja asioimistulkin avulla voidaan edistää parempaa kotoutumiskokemusta ja siten kotoutumista voisi edistää, kun käytetään avustajia. Ruotsissa ja Norjassa on saatu kulttuuritulkeista (doula-kultturitolk) samansuuntaisia tuloksia, joissa on haastateltu äitejä ja kättilöitä sekä doulia. (Abrahamsson 2007; Akhavan 2009; Haugaard 2020; Kielland 2020)

Myös Vuori myöntää, että interkulttuurisuuteen liittyvät tavoitteet ovat tärkeitä ja tarpeellisia, mutta samalla toteaa, että asioimistulkki ei voi tarjota sellaista tukea. Kyse on interpersonallisessa keskinäisviestinnällisessä kohtaamisessa sosiokulttuurista eli kulttuurisidonnaista sosiaalista tulkintatukea

Jaana Vuoren artikkeli osoittaa myös eittämättä, että on olemassa kahdenlaista viestinnällistä tarvetta (ks. North & Piccardo 2016, 1 – 11, 29 – 38) vaikka hän eiesitä,ä että kulttuuritulkki voisi toimia välittäjän roolissa, vaan toteaa, että viranomaisen oman taitonsa tai taipumuksensa mukaan voi toimia välittäjälle kuuluvassa roolissa. Merja Anis ym. (2018, 20) ovat eri mieltä ja osoittavat että viranomaiset vaativat sellaista toimijuutta asioimistulkeilta

⁵ The Health service Executive National Intercultural Health Strategy 2007–2012 (Martin & Phelan 2009, 1–17.) “The health service Executive National Intercultural Health Strategy 2007 - 2012, found that 'cultural mediation has a role in promoting interculturalism in the health service' and that consideration should be given to ways of optimally using cultural mediators at community level (2008: 98)”

viitaten Jaana Vuoren aiempiin teksteihin. Lisäksi Vuori katsoo, että kulttuuritulkin rooli olisi vain kansallisen tiedon jakamista ja ohittaa sen, minkä kulttuuritulkin ja asioimistulkkaa vastaavien kielitoimijoiden rooleja arvioivat ovat sanoneet, että kyse on medioimisesta. Mediator -nimeke ja Brokers -nimeke Cultural etuliitteen jälkeen osoittaa toimijuuden. Suomalainen kulttuuritulkki ja sitä vastaava ruotsalainen ja norjalainen *kulturtolk* -nimeke viittaa samaan. Sitä vastoin Choroszewicz (2018, 267) on Väestöliiton monikulttuurisuusasiantuntija Mina Zandkarimin (2019) ohella huomattavasti selkeämpi

6.6.2 Kilpailevia vai täydentäviä rooleja?

Vuori (2018) näyttää havainneen kaikissa kulttuuri- ja kielitulkkauksista toteuttavissa tulkkitoimijoissa asioimistulkin toimijuutta. Tämä on siinä mielessä oman tutkielmani perspektiivistä mukaista ajattelua, että kielipainotteisen asioimistulkin ohella, myös kulttuuritulkki toimii asiointiapuna. Lisäksi kaksoistoimijoina he tulkkavat kulttuuristen erojen selittämisen ohella myös kieltä. Brian North'in ja Eerika Piccardon (2016, 5–11) tulkintaa lingual mediation (ibid. 2016, 29 – 38) -tulkkaustoiminnasta, seuraten ajattelen, että kulttuurisissa kohtaamisissa tarvitaan sanojen tulkkauksen ohella myös kulttuurivälittäjiä eli kulttuuritulkkia. Kulttuuritulkki tai ”kulttuurivälittäjä” tulkkaa keskustelua havainnoiden merkkejä siitä, onko ulkomailla syntynyt ymmärtänyt lääkärin vastaanotolla puhutut asiat. Kulttuuritulkki tai kulttuurivälittäjä tarkkaillee merkkejä ja signaaleja siitä, miten tulkattava siirtolainen reagoi tilanteessa. Ajatuksena se, että miten tämä on mahdollisesti affektiivisesti vaikuttanut sosiaali- ja terveydenhuoltoalan kohtaamisissa. Usein kaikki muut tilassa olevat henkilöt ymmärtävät puhuttua kieltä, mutta äskettäin maahan muuttanut on haavoittuvassa asemassa, koska tarvitse tukea eikä ymmärrä mitä muut hänestä puhuvat (ks. Rinne ym., Ethnos-Toimite 22: 5–28). Tutkimukseni kontekstissa on myös kiinnostavaa pohtia sitä, että vaikka kieli ja sitä koskevat kulttuuriset ilmiöt muuttuvat usein hitaasti, niin kieleily saattaa muuttaa ammattiryhmiä edelleen.

Olen pohtinut tämän tutkimuksen innoittamana sitä, miksi Suomessa kulttuuritulkkia ei kouluteta, asioimistulkkien ohella. Katson, että asioimistulkeille voisi tarjota mahdollisuutta erikoistua kulttuuritulkeiksi, sillä tutkimukseni perusteella on syytä olettaa, että vaikka kulttuuritulkkia ei kouluteta nyt, heidän ammattiryhmänsä tulee samalla tavalla muuttamaan tulkkitoimijoiden käyttöä suomalaisessakin kontekstissa kuin on tapahtunut Irlannissa (Martin & Phelan 2009, 1–3, 11–17) ja Ruotsissa sekä Norjassa (ks. esim. Akhavan 2009; ks. Haugaard 2020 ja Sloveniassa (Lipovec & Škraban 2022). Tämä kysymys perustuu siihen,

että on vakuuttavaa näyttöä siitä, että globaalitasolla kulttuuritulkkien tarjoamansa palvelu on joissain konteksteissa (Akhavan 2009, 15–28; Haugaard 2020; Heino 2014; Kielland 2020; Sæhle 2025) joustavuutensa ja edullisuutensa tai maksuttomuutensa takia koettu paremmaksi kuin vain ainoastaan sanoja tulkkavien tulkkitoimijoiden.

Irlantilaisessa kontekstissa kansallisella tasolla tehdyssä ”kansainvälisen terveydenhuollon strategiassa⁶ on todettu, että kulttuurisen välitystoimijuuden (*cultural mediation*) avulla on potentiaalia lisätä kulttuurienvälisyyttä (interculturalism). (ks. myös esim. North & Piccardo 2016, 29–38.) Tämän perusteella on todettu, että molempia toimijoita tarvitaan (Martin & Phelan 2009) Martin ja Phelan (2009) pohtivat kuitenkin sitä, miten paljon kulttuuritulkin toimijuutta tulisi lisätä ja milloin he poistuvat lääkärinvastaanottoiloista. Saman kaltainen nouseva trendi on ruotsalaisessa ja norjalaisessa sairaalaympäristössä asioimistulkin kaltaisia kielitulkkeja ei enää käytetä: ruotsalaisissa (Akhavan 2009, 15–28) ja norjalaisissa (Haugaard 2020; Kielland 2020; Sæhle 2025) synnytyssairaaloissa, vaan heidät on korvattu kulttuuritulkeilla, jotka tuottavat palvelujaan kaksoistoimijoina. Norjalaisessa kontekstissa ehdotetaan, että kulttuuritulkki saisi Medical Interpreter koulutusta, joita on koulutettu Norjan yliopistollisessa sairaalassa (OUS). (Haugaard 2020).

Kulttuuritulkki jalkautuu siirtolaisena suomeen muuttaneiden tukihenkilöiksi työpaikoille, lääkäreiden ja eri viranomaisten vastaanotoille (ks. Baana-hanke 2019; ks. Heino 2014; ks. Kamila 2018). Itä-Suomalaisessa toimintatutkimuksessa venäläistaustainen psykologi Nadezda Kärmeniemi (Heino ym. 2014) jalkautui asiointiavuksi venäläistaustaisen äidin mukaan ja tutki samalla, miten kulttuuritulkki voi voimaannuttaa ja tukea äidin kotoutumista. Kärmeniemi totesi, että Suomesta puuttuu tyystin kulttuuritulkin käsikirja ja tuotti sen osana toimintatutkimustaan. Käsikirja on kirjoitettu lastensuojelutyöntekijän tarpeisiin, mutta Kärmeniemi arvioi käsikirjan soveltuvan laajempaan ammatilliseen käyttöön. Kulttuuritulkin käsikirjaa (Heino ym. 2014) on käytetty toimintaa ohjaavana mallina Työväen Sivistysliiton (Kumpulainen (TSL 1–33)) järjestämällä kurssilla. Koulutus oli suunniteltu vapaaehtoisiksi kulttuuritulkeiksi aikoville ja toiminnasta kiinnostuneille, syystä tai toisesta Suomeen muuttaneille ihmisille. Koulutuksen kuluessa tuotettiin selkokielineen kulttuuritulkki-opas. TSL-kulttuuritulkki-opas on tuotettu kaikille vapaaehtoisille vertaistukea tarjoaville siirtolaistaustaisille kulttuuritulkeille. Kärmeniemi (Heino 2013a; Heino ym. 2014) totesi

⁶ The Health service Executive National Intercultural Health Strategy 2007–2012 (Martin & Phelan 2009, 1–17.)

toimintatutkimuksensa analyysissa, että kulttuuritulkki ei ole asioimistulkki (vrt. Vuori 2018, 330.)

On ymmärrettävää, että Jaana Vuori (2018, 312–314, 320, 322, 324–326) on oletanut, että kulttuuritulkkina toimineet henkilöt ovat ehkä saaneet asioimistulkin koulutuksen, koska Suomessa kulttuuritulkeilla ei ole koulutuspolkua (Asioimistulkkauksen ammattitutkinto e-Perusteet 2018; Asioimistulkkauksen ammattitutkinto-TAKK.) Toisekseen tämä käsitys voi johtua tutkimusasetelmasta (Vuori 2018, 297–298). Oma tutkimusasetelmani puolestaan vertailee kulttuuritulkkia asioimistulkkiin ja kysyy, miten kulttuuritulkki erottuu asioimistulkista ja, mitä samanlaista heissä ehkä on. Asioimistulkkia koulutetaan ja toimijuusroolinsa (SKTL2013) on määritelty – toisin kuin kulttuuritulkin – ja on tunnetumpi tulkkitoimija suomalaisessa kontekstissa (Kurki & Tomperi 2011, 267). Kulttuuritulkeista erottuu kaksoistoimijoiden kategoria (Akhavan 2009, 15–28; Heino ym. 2013a, 53; 2013b; Heino ym. 2014.)

7 Kulttuuritulkin ammattiryhmä tulkkaa tunteita ja kääntää käsityksiä

Tutkimus onnistui osoittamaan, että kyse on kahdesta eri ammattiryhmästä, eli autonomisesti toimiva kulttuuritulkki ei ole kollektiivisesti toimiva asioimistulkki tai päinvastoin. Tähän lopputulemaan päädyin lähdeaineistojeni analyysin avulla ja nojaten kulttuurianalyttiseen kontrasti-teoriaan ja kategoria-analyttiseen vastakohtaparivertailu-metodiin, joita käytin ammatillisen toimijuus-käsitteen kanssa. Näin erottui erilaisia toimijoita, kuten autonomisesti toimijuuttansa sääteleviä itseohjautuvia monialaisia tulkkitoimijoita sekä tiukasti kieltä tulkkavia performatiivisia rooleja. Tämä auttoi analysoimaan keräämääni lähdeaineistoa ja luomaan kaksi uutta ammattiryhmien pääkategoriaa. Toiseen sijoitan kulttuuritulkit ja toiseen asioimistulkit. Lisäksi kulttuuritulkeista erottuu kaksi jäsenkategoriaa eli kaksoistoimijat ja yhteistoimijat, joista jälkimmäisiä olen löytänyt vain kaksi tapausta. Yhteistoimijuusmalli vaikuttaisi ideaalilta, mutta sen resurssit ovat ehkä rajatumpia, ja kysymys kuuluu, riittäisikö osaajia ja kuka maksaisi heidän palkkaukseensa liittyvät kulut.

Kulttuuritulkeista erottuu kaksoistoimijuus, joita on globaalitasolla ylivoimaisesti eniten, kun heitä verrataan asioimistulkkeihin. Kulttuuritulkki toimii yksin ja erikoistuu johonkin tiettyyn toimijuuteen. Joskus heillä on jokin ammatillinen tutkinto tai korkeakoulututkinto, jonka perusteella he voivat toimia sillä alalla myös kulttuuritulkkeina. Heidän ammattinimekkeensä kuvaa omaa päätoimialaansa, mutta sivurooleja voi olla useita. Kulttuuritulkki jalkautuu tukeaan tarvitsevan henkilön mukaan asioimisavuksi pankkiin, kelaan ja muihin sellaisiin paikkoihin, jossa voi tarvita kulttuurista tukea. Kaksoistoimijana kulttuuritulkki erottuu asioimistulkin toimijuusroolista, eikä niitä voi sekoittaa toisiinsa. Kulttuuritulkki toimii autonomisesti eikä mikään säännöstö rajoita toimijuuttaan. Kulttuuritulkki päättää itse toimijuutensa rajat ja ajat. Hän voi tulkata kieltä ja tunteita, kääntää käsityksiä, selittää, sovittelee ristiriitoja ja pyrkii estämään konflikteja ja hän edistää kulttuurienvälistä ymmärrystä. Kun kulttuuritulkki toimii kaksoistoimijana, hän puhuu maahan muuttaneen äidinkieltä tai jotain yhteisesti opittua sellaista kieltä, joka ei ole kummankaan äidinkieli, eli *Lingua francaa*. Kulttuuritulkillä on erinomainen valtakielen ja äidinkielenomainen kielitaito maahan muuttaneen kanssa ja tuntee molemmat kulttuuriset tavat. Kulttuuritulkillä on yleensä kokemusta maahan muuttajuudesta.

Asioimistulkki toimii päinvastoin, hän puhuu äidinkielenään tulkattavan kieltä ja suomea erinomaisesti, mutta ei välttämättä äidinkielenomaisesti.

Toisessa kulttuuritulkin kategoriassa toimivat yhteistoimijat, jotka tekevät parityötä yhdessä asioimistulkin tai omakielentulkin kanssa. Irlantilaisessa kontekstissa sekä kulttuuritulkit että asioimistulkit pysyvät omissa rooleissaan. Vaikka irlantilainen kulttuuritulkki ja lääketieteen eli asioimistulkki toimivat yhdessä samassa tilassa ja saman toimeksiannon aikana, heillä on eri roolit. Yhteistoimijoita olen löytänyt vain kahdesta eri maasta Suomessa yhden hankkeen, ja Irlannissa heitä toimii. Irlannissa kansallisessa kulttuurien välisen terveysstrategian puitteissa todettiin että tarvitaan molempia tulkkitoimijoita.

Asioimistulkki on suomalainen nimeke koulutetulle kielitulkkitoimijalle, jota ruotsalaisessa kontekstissa vastaa *kontakttolk*. Nimekettä ei kuitenkaan ole suojattu, jonka näen yhtäältä ymmärrettävänä, sillä useat asioimistulkit ja lähes kaikki kulttuuritulkit ovat vailla tulkkitoimijan koulutusta. Jos nimeke olisi suojattu kukaan ei voisi enää käyttää sitä, eikä vahvan kokemuksen käytännössä työelämässä hankkineet saisi enää toimia alalla. Sellainen ei olisi järkevää työllisyyspolitiikkaa, sillä jokaista toimijaa tarvitaan. Alalla on enemmän pulaa osaajista kuin liikatarjontaa. Asioimistulkkien toimialaan kuuluu ainoastaan kieltä tulkkavat tulkkitoimijat, jotka sitoutuvat kollektiivisesti ja vertaistoimijoiden avulla suunniteltuun ja vahvistettuun ammattieettiseen säännöstöön, joka on vahvistettu kollektiivisesti.

Suomalaisia asioimistulkkeja ovat myös oikeustulkit, mutta tutkimusartikkelista ei käy ilmi, olivatko SEMPRE-hankkeen osahankkeessa Kokkotyösäätiössä Integra-hankkeessa käytetyt omakielentulkit koulutettuja asioimistulkkeja vai eivät. He kuitenkin toimivat irlantilaisen mallin tavoin yhteistoimijoina kulttuuritulkin kanssa. Baana-hankkeessa (2019) Baanakympin -kulttuuritulkki jalkautui asioimisavuksi ja Integra-hankkeen mallin mukaan työpaikoille työn ohjaajan rooliaan. Kokkotyö-säätiön kulttuuritulkki kertoi viikon etukäteen henkilökunnalle työkokeiluun tulevan henkilön kielitaidoista ja osaamisesta ja loi näin yhteistyökontaktin. Integra- ja Baana-hankkeessa kulttuuritulkki tutustui yksin, ennen työkokeilun aloittamista henkilökuntaan ja työtehtäviin. Sen jälkeen hän jalkautui sinne työntekijän mukana työhön ohjaajan roolissa. Hän kulki harjoittelijan kanssa ensimmäisen viikon (Integra-hankkeessa).

Baana-kymppi -kulttuuritulkki opetettiin ensin työtehtäviin ja sitten hänelle annettiin 10 maahan muuttaneista koostuvan työharjoitteluun tulevien henkilöiden ryhmä, joita hän valmensi. Baana-kymppi varmisti, että valmennettava ymmärsi, millaista suoritusta häneltä odotetaan. Kokkotyö-säätiön hankkeeseen osallistunut, kieltä heikosti osannut sai olla aina yhteydessä samaan kulttuuritulkkiin, koska tuttuuden nähtiin tuovan turvallisuutta. Ennen työharjoittelujakson alkua Kokkotyö-säätiössä opiskeltiin intensiivisesti ensimmäisessä

työkokeilupaiikassa tarvittavaa työelämälähtöistä matematiikkaa, työpaikka-sanastoa ”leikin varjolla” pelillistämisen metodilla, jotta hän voisi toimia esimerkiksi myymälässä tai kassalla.

Jatkotutkimusten näkökulmasta minua kiinnostaisi tarkastella uusien ammattiryhmien eli asioimistulkkien ja kulttuuritulkkien tulevaisuutta yhteiskunnallisen murroksen yhä jatkuessa. Esimerkiksi seuraavat kysymykset ovat kiinnostavia: Miltä kulttuuritulkin ja asioimistulkin ammatilliset toimijuudet voisivat näyttää tulevaisuudessa? Onko heitä olemassa ja voidaanko heidät tunnistaa, Superdiverssin kielirepertuaarin ja kieleilyn lisääntyessä, samoiksi ammattiryhmiksi?

Esimerkiksi Onikki Rantajääskö⁷ on tutkinut suomenkielen asemaa suhteessa uusiin vähemmistökieliin. Tarvitaanko uusien kieleilevien sukupolvien siirtyessä työelämään asioimistulkkia tai kulttuuritulkkia, jos niin miten? Tulkkitoimijoissa on kolmaskin kategoria vapaaehtoistoimijat, kuten ad hoc- kulttuuritulkit, joista saatu tieto voi antaa ymmärrystä kulttuuritulkkien uudesta ammattiryhmästä. Kiinnostavaa olisi ymmärtää, miten kulttuuritulkit ovat alun perin syntyneet muualla, kolonialistisista kulttuuritulkeista on löydettävissä jonkin verran tietoa. Heidän yhteyttänsä modernin aikamme tulkkitoimijoihin olisi mielekästä tarkastella seuraavissa tutkimuksissa.

Kiinnostavaa olisi myös jatkossa pohtia suomenkieleen kohdistuvaa tulevaisuusajattelua, esimerkiksi siitä perspektiivistä, miten superdiverssi kieleily voi vaikuttaa muutospaineita⁸ uusiin kulttuuritulkin ja asioimistulkin toimenkuviiin. Olisi kiinnostavaa tarkastella sitä, miten toinen poistuu tarpeettomana tai toisaalta ehkä niiden toimijuus tai roolit liudentuvat ja sulautuvat jälleen uudeksi ammattiryhmäksi. On vaikeaa olettaa, että nykyisessä maailmanajassa, jossa resursseja karsitaan, että sekä kulttuuri- että kielitulkki toimisivat aina samaan aikaan samassa toimeksiannossa. Nähdäkseni hiljaista muutostrendiä on näkyvissä, sillä muualla Euroopassa on suomalaisesta kontekstista poikkeavia kahdenlaisia toimijuusmalleja. Kulttuuritulkkien ammattiryhmässä aineistoni analyysin perusteella kaikki ovat kaksoistoimijoita ja vain pieni osa toimivat yhteistoimijoina. Suomalaisessa kontekstissa on löytynyt vain yksi irlantilaisista yhteistoimijuusroolia muistuttava pioneerihanke, joka ei

⁷ ”Suomen kielen seuraavat sata vuotta” Helsingin yliopiston Suomen kielen professori Onikki Rantajääskö pohtii sitä, miten suomen kieli selviää nykyisessä superdiversifioituvassa globaalissa murroksessa. <https://areena.yle.fi/1-72179228>

⁸ Ks. Emerita professori Helena Ruotsalan (2017) tutkimusartikkeli, jossa hän tulee pohtineeksi superdiverssiä kieleen ja kulttuuriin kohdistuvaa murrosta varsinaisen aiheensa ohella. Ruotsala kirjoittaa suomen kieleen satoja vuosia kohdistuneesta ruotsalaistamispolitiikasta, jonka seurauksena suomen kielen selviytymiskamppailussa syntyi meänkieli. Myös suomen kieli säilyi, mutta ruotsinkielen vaikutus oli vahva.

kuitenkaan hankkeen rahoituksen loputtua jatkunut missään muodossa Suomessa. Sitä vastoin suomalaisessa kontekstissa on alettu kouluttaa asioimistulkkia, jotka eivät tee mitään muuta kuin tulkkaavat kieltä ja tämä on aiheuttanut konflikteja. Konfliktit voivat syntyä ehkä siitä, että asioimistulkin koulutuksen sisällöt ja näyttötutkintojen kuvaukset lupaavat kulttuurista kompetenssia niille, jotka tilaavat koulutetun asioimistulkin palveluja. Tämä kulttuurikompetenssi ei ole toiminnassa näkyvää.

En ole löytänyt Pohjoismaista enkä Irlannista tai amerikkalaisesta kontekstissa yksinomaan kieltä tulkkaavaa ammatillista toimijuusroolia. Jos heitä on niin ovat harventuneet, sillä uusi nouseva kulttuuritulkkien moniammatillinen ammattiryhmä on joko syrjäyttänyt tai tullut yhteistyöpariksi kielitulkin kanssa, muualla paitsi Suomessa. Edellä mainituissa konteksteissa kulttuuri- ja kielitulkkiauspalveluja tarjotaan samanaikaisesti eli kulttuuritulkki tulkitsee eri kulttuurien tapoja ja kieliä sekä sovittelee konflikteja kaksoistoimijana. Useassa eri roolissa toimivia kutsutaan joskus kulttuurikieli- tai kielikulttuuritulkeiksi, sillä tulkkitoimijoiden nimekkeelle tyypillistä on kutsua heitä toimintansa painotuksen mukaan. Irlannissa toimii lääkäriinvastaanotoilla kahdessa eri rooleissa toisiaan täydentäen kulttuuri- ja kielitulkkina, jota kutsun yhteistoimijuudeksi. Asioimistulkkia muistuttavaa toimijaa kutsutaan Irlannissa lääketieteelliseksi tulkiksi 'Medical Interpreter', koska hän erikoistuu sekä lääketieteen että diagnooseja kuvaavien sanastojen hallintaan.

Suomalainen kulttuuritulkin kaksoistoimijuusmalli on yleinen Pohjoismaissa, Yhdysvalloissa ja paikoin muuallakin Euroopassa. Ruotsissa synnytyssairaaloissa on lopetettu kielen tulkkausta harjoittava, eli asioimistulkkausta muistuttava tulkkaus ja tilalle on yleistynyt kaksoistoimijuusmalli. On hämmästyttävää, että affekteja ja tunteita selittäviä kulttuuritulkkia ei kuitenkaan Suomessa kouluteta. Kieleily ei nähdäkseni ole vuosikymmenien aikana päättymässä oleva ilmiö, joten kulttuuritulkin koulutus voi tulla välttämättömäksi myös Suomessa. Kulttuuristen tapojen ymmärtäjiä, selittäjiä, tulkkausta ja niistä johtuvien konfliktien sovittamista tarvitaan. Ihmisten erilaiset kulttuuriset tavat aiheuttavat konflikteja sosiokulttuurisissa kohtaamisissa viranomaisten ja muiden toimijoiden välillä. Viranomaiset eivät ehdi opiskella kaikkien eri kulttuurien tapoja, joten on luonnollista, että konflikteja syntyy.

Voidaan nähdäkseni olettaa, että yhteiskuntien *superdiversifioituessa* globalisaation myötä rajojen yli muuttaa yhä enemmän eri kieliä puhuvia ihmisiä, jotka ovat oppineet erilaisia kulttuurisia tapoja. Nähdäkseni eri kielten välinen kieleily lisääntyy ja toisaalta aikaisemmin

maahan muuttaneet ihmiset oppivat myös maan valtakielen. Tästä seurannee muutoksia kulttuuritulkkien toimijuudessa ja asioimistulkkien rooleissa ja viimeistään silloin on uudistettava ja kehitettävä tulkkaukoulutusta.

Kriittisesti tarkastellen, pohdin sitä, olisiko syytä tarkastella uudelleen asioimistulkkien ammattieettistä säännöstöä, joka sanelee kollektiivisesti tiukkoja ehtoja toimijuusrooliansa rajoittaen. Autonominen toimijuus takaisi, että asioimistulkki voisi säädellä itse joustavasti omaa toimijuuttansa samalla tavalla kuin kulttuuritulkki, jonka toimijuutta ei mikään rajoita. Autonomisen toimijuuden salliminen voi potentiaalisesti ehkäistä konflikteja viranomaisten ja maahan muuttaneiden välisissä kohtaamisissa, joissa tarvitaan asioimistulkin palveluja, mutta joita he eivät saa tarjota. Byrokraattisesti toimivat viranomaiset eivät voi hallita kaikkien eri kulttuurien tapoja. Näin on nähdäkseni ymmärrettävää, että kun sosiaaliviranomainen tilaa asioimistulkin palveluja, että hän olettaa saavansa sekä kieli että kulttuuritulkkauspalveluja. Koska asioimistulkin toimijuus on kollektiivisesti säädettyä hänellä ei ole oikeuksia määrittää toimijuuttansa. Tästä roolista seuraa haasteita, joita sosiologi Zygmunt Bauman kritisoi liian tiukkarajaiseksi ja ihmisen toimijuudelle luonnottomaksi.

Asioimistulkin koulutus sisältää – ainakin väitetysti – kielikoulutuksen ohella kulttuurisen kompetenssin hallinnan. Itsestään selvää on myös nähdäkseni se, että jokainen ihminen on sosiaalistunut lapsuuden kasvuympäristössä enemmän tai vähemmän joko perheensä, sukunsa ja kohorttinsa tapoihin sekä kaikkien muiden tapaamiensa ihmisten kautta yhteiskuntaan. Siksi on ymmärrettävää, että kun sosiaalityöntekijä ostaa asioimistulkin palveluja, hän olettaa saavansa kokonaisvaltaisesti kyseisen kielen- ja kulttuurin taidot hallitsevan avustajan omaan ja maahan muuttaneen tarpeisiin. Näin ei kuitenkaan ole siksi, että asioimistulkki ei saa tehdä mitään muuta kuin tulkata kuulemansa sanat. Saavuttuaan paikalle, asioimistulkki selvittää ennen työsuorituksensa alkamista, miten hän toimii. Selvityksen jälkeen osallistujien tulee tietää ja hyväksyä, että asioimistulkilta ei saa kysyä mitään eikä edes yrittää keskustella. Toimeksiannon aikana asioimistulkki poistuu henkisesti tilasta. Hän tulkkaa minä-muodossa kaikkia muita keskustelijoita mutta, jos joku puhuu asioimistulkista, hän esiintyy kolmannessa persoonassa. Asioimistulkin tulisi tulkata kaikki kuulemansa sanat suodattamatta lähes kuin kone, sillä hän ei osallistu keskusteluihin eikä selitä mitään. Asioimistulkki ei saa osallistua keskusteluihin, kysyä, eikä selittää mitään, vaan hänen tulee tehdä affektiivista tunteidensa hallintatyötä ja hallita reaktioitaan. Asioimistulkin roolia määrittää performatiivisuus, eli hän toimii ikään kuin näyttelijänä, joka suorittaa käsikirjoituksessa ennalta laadittua rooliansa.

Tästä seuraa, että autonomisesti toimiva kulttuuritulkki on syrjäyttänyt naistenklinikan synnytyssairaaloissa Ruotsissa ja Norjassa kielentulkkaukseen rajoittuvan asioimis- eli *kontakttolk*-toimijan. Kulttuuritulkki on autonominen toimija, eikä häntä sido, estä tai rajoita mitkään säännöt Suomessa, joten hän voi tuottaa sellaisia palveluja, joita häneltä pyydetään. Kulttuuritulkille ei suomalaisessa kontekstissa olla määritelty koulutusohjelmaa.

Tutkielman tuloksena onnistuin määrittämään kulttuuritulkin ammattiryhmän, tuottamalla ammatillisen toimijuuden kuvan jakamalla tulkkitoimijat eri kategorioihin. Muodostin useasta teoreettisesta ajattelumallista sekä kulttuuritulkin että asioimistulkin ammatillista toimijuutta määrittävät teesit. Onnistuin tuottamaan autonomisesti toimivan kulttuuritulkin ammatillisen toimijuus- ja asioimistulkin kollektiivisesti määritetyn roolin. Tuottamieni viitekehysten avulla osoitin, että tulkkitoimijoista muodostuu kaksi eri pääkategoriaa. Kulttuuritulkin ammattiryhmässä on lisäksi kaksi jäsenkategoriaa kaksois- ja yhteistoimijuus-mallit, joilla hän erottuu asioimistulkista. Asioimistulkilla on yksi määritelty ja valvottu kielipainotteinen rooli. Irlantilaisessa kontekstissa asioimistulkkia vastaa *Medical Interpreter* ja kulttuuritulkkia Cultural Mediator ja Ruotsissa kulttuuritulkkia vastaa *kulturtolk* ja asioimistulkin vastine on *kontakttolk*.

Suomessa kulttuuritulkki on uusi autonomisesti toimiva ammattiryhmä, jonka juuret palaavat 1600–1800-lukujen kolonialistisen Amerikan kaksoistoimijuus-malliin. Kulttuuritulkkia määrittää vastakohtaparierottelun menetelmä, eli kaikki se, mitä asioimistulkki ei saa tehdä kulttuuri tekee. Näin voidaan osoittaa, että kyse on kahdesta eri ammattiryhmästä.

Lähteet

Tutkimusaineisto

- Abrahamsson, A. 2007: *Brobyggare: Kulturtolkare mellan invandrare/flyktingar och det svenska samhället – en utvärdering: Collaborative and integrated approaches to health 2007:3*. Högskolan Kristianstad Institutionen för Hälsovetenskap. Från <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:202474/FULLTEXT01.pdf>. (Haettu 10.10.2025)
- Akhavan, S. 2009: *Utvärdering av projektet Utlandsfödda kvinnor som doulor och kulturtolkar*. (VGR) Västra Götalandsregionen. Från http://www.vgregion.se/upload/Folkh%C3%A4lsa/rapporter/dolautv%C3%A4rdering_rapport_nov2009.pdf (Haettu 1.11.2025)
- Baana-Hanke 2019: Töissä täällä, Baana-hanke 2016-2019. Saatavissa <https://baanalla.fi/>
- Bing, V.; Frey, B. & Eckerbrant, E. 2022: *Att kommunisera med hjälp av kulturtolk: En Metodhandbok*. Föreningen Tidigt Föräldrastöd. Fra <https://tidigtforaldrastod.se/wp-content/uploads/2023/09/Metodhandbok-kulturtolkar.pdf>. (Haettu 7.1.2026)
- Haugaard, A.; Henriksen, L.; Severinsen, M., S. & Tvedte, S., L. 2020: *Norwegian multicultural doulas' experiences of supporting newly-arrived migrant women during pregnancy and childbirth: A qualitative study*. Sexual & Reproductive Healthcare. Vol. 26. Available at. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1877575620301786> (Haettu 8.10.2026)
- Heino, E. & Kärmeniemi, N. 2013b: Cultural interpretation as an empowering method in social work with immigrant families: Kulttuuritulkkaus voimaannuttavana menetelmänä sosiaalityössä maahanmuuttajien kanssa. In Törrönen, M.; Borodkina, O.; Samoylova, V. & Heino, E. (Eds.) *Empowering Social work: Research and Practice* (p.p. 88-117). Koulutus- ja kehittämiskeskus Palmenia, Kotkan yksikkö. <http://hdl.handle.net/10138/41105> (Haettu 10.5.2026)
- Heino, E. & Kärmeniemi, N. 2013a: Kulttuuritulkki lastensuojelun työntekijöiden ja venäläistaustaisten perheiden tukena (53–67) (Haettu 12.9.2025)
- Heino, E.; Kärmeniemi, N. & Veistilä, M. (Toim.) 2014: *Kulttuuritulkki: Toimintamallin kuvaus*. Helsinki: Helsingin yliopisto, Koulutus- ja kehittämiskeskus Palmenia, Kotkan yksikkö. Saatavissa

- <https://helda.helsinki.fi/server/api/core/bitstreams/3cbe8fee-af9b-4e79-9bb6-022ec9813b8b/content>. (Haettu 1.10.2025)
- Kamila, M. 2018: Kokemuksia Kokkotyö-säätiön Integra-hankkeesta. Teoksessa Kokkonen, T. (Toim.) *Kotouttavat kontaktit–Puheenvuoroja maahanmuuttajien kotoutumisesta ja hyvinvoinnista*. (34–38.) Jyväskylä: Kokkolan yliopistokeskus Chydenius. Saatavissa <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/60153/978-951-39-7611-8.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (Haettu 1.10.2025).
- Kielland, M., G. 2020: “*Hun holdt hendene mine og var akkurat som en mor*”: Rapport fra intervjuer med brukere av tilbudet flerkulturell doula. (pp. 1–20) Avdeling for samhandling, helsekompetanse og likeverdige helsetjenester. Oslo: Universitets Sykehus. Fra <https://www.oslo-universitetssykehus.no/49f53f/contentassets/1f01f30f402445cc803d66fee97f4607/rapport-fra-brukerundersokelse-flerkulturell-doula.pdf> (Haettu 15.9.2025)
- Sæhle, K., Ø. 2025: *Flerkulturell doula er ikke bare et psykososialt tiltak for å trygge innvandrerkvinner i fødsel. Det øker også pasientsikkerheten*. Tidsskr Nor Legeforen 2025, Vol. 145. Fra <https://tidsskriftet.no/2025/03/debatt/flerkulturell-doula>. (Haettu 10.2.2026).
- Szasz, M. C. 2001: *Between Indian and White Worlds–The Cultural Broker*. University of Oklahoma Press: Norman. Red River Books. In <https://www.oupres.com/9780806133850/between-indian-and-white-worlds/Introduction>. (Haettu 12.3.2025).

Kirjallisuus

- Alitolppa-Niitamo, A.; Kaihovaara, A. & Kazi, V. (Toim.) 2019a: *Kotoutumisen kokonaiskatsaus 2019*. (TEM). Helsinki: Työ ja Elinkeinoministeriö.
- Alitolppa-Niitamo, A. Kaihovaara, A. & Kazi, V. (Toim.) 2019b: *Kotoutumisen kokonaiskatsaus 2019–Kotoutumisen indikaattorit*. (TEM). Helsinki: Työ ja Elinkeinoministeriö.
- Anis, M.; Hiitola, J., & Turtiainen, K. (Toim.) 2018: *Maahanmuutto, palvelut ja hyvinvointi: Kohtaamisissa kehittyviä käytäntöjä*. Tampere: Vastapaino.
- Aromaa, J. & Tiili, M.-L. 2018: Empatia ja ruumiillinen tieto etnografisessa tutkimuksessa. Teoksessa Hämeenaho P. & Koskinen-Koivisto, E. (Toim.) *Moniulotteinen etnografia*. (258–287) Ethnos-toimite 17. Helsinki: Ethnos ry.

- Asioimistulkkauksen ammattitutkinto TAKK. Asioimistulkkauksen ammattitutkinnon sisältö. Tampereen Aikuiskoulutuskeskus. Saatavissa <https://www.takk.fi/fi/koulutus/asioimistulkkauksen-ammattitutkinto> (Haettu 10.1.2026).
- Asioimistulkkauksen ammattitutkinto e-Perusteet. 2018. Saatavissa <https://eperusteet.opintopolku.fi/#/fi/amatillinen/3689870/tiedot> (Haettu 15.1.2026)
- Atabekova, A.; Gorbatenko, O.; Kalashnikova, E.; Lutskovskaia, L. & Zvereva, E. (Eds.) 2019: A pilot study of language and culture mediation in medical interpreting at border crossing points in Moscow, Russia. *Society and Politics. Heliyon* Vol. 5 (2). Available at <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2405844018345389>. (Haettu 1.10.2025).
- Bauman, Z. 2020: *Sosiologinen ajattelu*. (Suom.) Vainonen, J. alkup. teos: 'Thinking Sociologically'. (Blackwell 1990). Tampere: Vastapaino .
- Bruun, A. 2025: *Valtion kotoutumisen edistämishjelma 2024–2027: Valtioneuvoston periaatepäätös. 2025-01-15*.
- Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 2026: Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisut kotoutumisesta, pakolaisten vastaanotosta ja maahanmuutosta. TEM. Työ- ja elinkeinoministeriö. Saatavissa <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-722-9>. (Haettu 10.4.2026).
- Choroszewicz, M.; Hilden, T.; & Tsavro, E. 2018: Asioimistulkkien koulutus ammatillisena sosialisena. Koskinen, K.; Leminen, A.-K. & Vuori, J. (Toim.) *Asioimistulkkaus: Monikielisen yhteiskunnan arkea*. (257–280) Tampere: Kustannusosakeyhtiö Vastapaino Oy.
- Ehn, B. 2018: Arjen yllätyksiä–Huomaamattoman etnografia ja kulttuurianalyysi. Teoksessa Hämeenaho, P. & Koskinen-Koivisto, E. (Toim.). *Moniulotteinen etnografia*. (pp. 59–78) Ethnos-toimite 17. Helsinki: Ethnos ry.
- Ehn, B. & Löfgren, O. 1982: *Kulturanalytiska Ett etnologiskt perspektiv*. Stockholm: LiberFörlag.
- Ehn, B. & Löfgren, O. 2015: *Kulturanalytiska verktyg*. Malmö: Gleerups Utbildning AB.
- Ehn, B. & Löfgren, O. 2007: *När ingenting särskilt händer Nya kulturanalyser*. Stockholm/Stehag: Brutus Östlings Bokförlag Symposion
- Ehn, B.; Löfgren, O. & Wilk, R. 2016: *Exploring everyday life. Strategies for ethnography and cultural analysis*. (5) Lanham: Rowman & Littlefield

- Eteläpelto, A., Vähäsantanen, K., Hökkä, P., & Paloniemi, S. 2014: Miten käsitteellistä ammatillista toimijuutta työssä?. *Aikuiskasvatus*, 34(3), 202–214.
<https://doi.org/10.33336/aik.94100>
- EU Strategy, 2021: *EU Strategy on Combating Antisemitism and Fostering Jewish Life (2021-2030)*. Available at <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52021DC0615>. (Haettu 12.8.2025)
- EU report, 2024: *EU report 2024 from the Commission to the European Parliament and the Council EU – First progress report of the EU Strategy on combating antisemitism and fostering Jewish life* COM/2024/476 final. Available at <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52024DC0476> (Haettu 12.8.2025)
- Fingerroos, O.; Kajander, K. & Lappi, T.-R. (Toim.) 2022: *Kulttuurien tutkimuksen menetelmät*. SKS. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Saatavissa <https://doi.org/10.21435/tl.274> (Haettu 1.6.2025)
- Fingerroos, O.; Koskihaara, N.; Lillbroända-Annala, S. & Lundgren, M. 2017: Yhteiskuntaetnologia–arkinen mutta kriittinen katse maailmaan. Teoksessa Fingerroos, O.; Koskihaara, N.; Lillbroända-Annala, S. & Lundgren, M. (Toim.) *Yhteiskuntaetnologia*. (7–26) Tietolipas 255. SKS. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura
- Fingerroos, O. & Jouhki, J. 2018: Etnologinen kenttätyö ja tutkimus: Metodien monimuotoisuuden pohdintaa ja esimerkkitapauksia. Teoksessa Hämeenaho, P. & Koskinen-Koivisto, E. (Toim.) *Moniulotteinen etnografia*. (pp. 79–108). Ethnos-toimite 17. Helsinki: Ethnos ry.
- Finlex 681/2023, 1§, 1 – 9. Uusi laki kotoutumisen edistämisestä,
- Forsander, A. 2013: Maahanmuuttajien sijoittuminen työelämään. Teoksessa Martikainen, T.; Saukkonen, P. & Säävälä, M. (Toim.) *Muuttajat Kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta*. (220–246). Helsinki: Gaudeamus Oy HYY-yhtymä.
- Geertz, C. 1973: *The interpretation of Cultures selected essays by Clifford, Geertz*. New York: Basic Books. Inc. Publishers. Available at <https://cdn.angcordatabase.asia/libs/docs/clifford-geertz-the-interpretation-of-cultures.pdf> (Haettu 1.1.2026)
- Grzymala-Kazłowska, A. & Phillimore, J. (Eds.) 2018: Introduction: rethinking integration. New perspectives on adaptation and settlement in the era of super-diversity. *Journal of Ethnic and Migration Studies* 44 (2). (pp. 179–196). Available at <https://doi.org/10.1080/1369183X.2017.1341706>. (Haettu 15.10.2025).

- Haanpää, R.; Kajander, A. & Rinne, J. (toim.) *Affektit ja tunteet kulttuurien tutkimuksessa*.
Ethnos toimitte 22. Ethnos. Helsinki: Suomen kansatieteilijöiden yhdistys ry.
- Hammar-Suutari, S. 2011: Kulttuuria monikulttuurisesti. Teoksessa Pitkänen, P. (Toim.)
2011: *Kulttuurien kohtaamisia arjessa*. (pp. 141–164) Tampere: Osuuskunta
Vastapaino.
- Hammar-Suutari, S.; Pitkänen, P.; Raunio, M. & Säävälä, M. 2011: Monikulttuurisuus
Kulttuurien välisen vuorovaikutuksen areenat. Teoksessa Pitkänen, P. (Toim.)
Kulttuurien kohtaamisia arjessa. (pp. 17–50) Tampere: Osuuskunta Vastapaino.
- Heino, E. 2018: *Yhteiskunnan jäsenyyden ehdot: Arjen kansalaisuuden rakentaminen ja
peruspalvelukokemukset venäläistaustaisten perheiden kertomuksissa*.
Valtiotieteellinen tiedekunta. Helsinki: Helsingin yliopisto. Saatavissa
<https://helda.helsinki.fi/items/3b5bd0ac-76ea-4e47-8575-0864958a4d38> (Haettu
15.9.2025).
- Hietanen, O. & Siivonen, K. & Tulevaisuuden tutkimuskeskus 2003: *Tietoyhteiskunta kestävä
kehitys ja kulttuuri*. TUTU-julkaisuja 3/2003. Varsinais-Suomen kulttuuritoimen
tutkimus-, arvioimis- ja kehittämishankkeen (KULTAKE) loppuraportti. E-Tieto.
Tulevaisuuden tutkimuskeskus, Turun Kauppakorkeakoulu. Turku. [https://fileserver-
az.core.ac.uk/download/199936558.pdf](https://fileserver-az.core.ac.uk/download/199936558.pdf)
- Huttunen, L. (Toim.) 2012: *Liisa Malkki: Kulttuuri, paikka ja muuttoliike*. Tampere:
Osuuskunta Vastapaino.
- Hämeenaho, P. & Koskinen-Koivisto, E. (2.p.) 2018: Etnologian ulottuvuudet ja
mahdollisuudet. Teoksessa Hämeenaho, P., & Koskinen-Koivisto, E. (Toim.)
Moniulotteinen etnografia. (7–31) Ethnos-toimite 17. Helsinki: Ethnos ry.
- Hänninen, R.; Kajander, K. & Lappi, T.-R. 2022 Teoksessa Fingerroos, O.; Kajander, K. &
Lappi, T.-R. (Toim.) *Kulttuurien tutkimuksen menetelmät*. Tietolipas 274. Saatavissa
<https://oa.finlit.fi/books/e/10.21435/tl.274> . (11.11.2025).
- Intercultural Health Strategy 2012: *The Health Service Executive National Intercultural
Health Strategy 2007–2012*. In
https://www.tusla.ie/uploads/content/Publication_Intercultural_Health_Strategy.pdf
- Kajander, J. & Tuovinen, M. 2022: Katteoria-analyysi kulttuurien tutkimuksessa. Teoksessa
Fingerroos, O.; Kajander, K. & Lappi, T.-R. (Toim.) *Kulttuurien tutkimuksen
menetelmät*. (355–378) Tietolipas 274. SKS. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden
Seura. Saatavissa <https://doi.org/10.21435/tl.274>. (Haettu 1.6.2025).

- Korpilähde, O. 2015: *Kun pohjoisen matkasta tuli elämän mittainen: Suomalaisvaimot saamelaisyhteisössä*. Kasvatustieteiden tiedekunta. Rovaniemi: Lapin yliopisto. Acta Electronica Universitatis Lapponiensis 172.
[https://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/62153/Korpil%
 c3%a4hde_Outi_Acta_E_172_pdfA.pdf?sequence=2&isAllowed=y](https://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/62153/Korpil%c3%a4hde_Outi_Acta_E_172_pdfA.pdf?sequence=2&isAllowed=y)
- Koskinen, K.; Leminen, A.-K. & Vuori, J. (Toim.) 2018: *Asioimistulkkaus: Monikielisen yhteiskunnan arkea*. Tampere: Kustannusosakeyhtiö Vastapaino Oy.
- Kumpulainen, P. (TSL 1–33): *Materiaalipankki-kulttuuritulkkiopas*. Saatavissa: <https://www.tsl.fi/media/koulutus/materiaalit/kulttuuritulkki-selko.pdf> (Haettu 30.8.2025)
- Kurki, L. & Tomperi, T. (Toim.) 2011: *Väittely opetusmenetelmänä. Kriittisen ajattelun, argumentaation ja retoriikan taidot käytännössä*. Tampere: Eurooppalaisen filosofian seura ry. Niin & näin. Saatavissa [https://netn.fi/sites/www.netn.fi/files/KurkiTomperi_V%
 C3%A4ittely_n%C3%A4ytesivu.pdf](https://netn.fi/sites/www.netn.fi/files/KurkiTomperi_V%C3%A4ittely_n%C3%A4ytesivu.pdf). (Haettu 12.11.2025).
- Lehtonen, H. 2013: Kieleilyä monietnisessä yläkoulussa. *Kieli, koulutus ja yhteiskunta*. 4(3). Saatavissa <https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-syyskuu-2013/kieleilya-monietnisessa-ylakoulussa>. (Haettu 1.8.2025).
- Lindqvist, S. 1998: *Rasismen vastustajia–Ihmisiä ja argumentteja taistelussa rotuennakkoluuloja vastaan 1750–1900*. (Suom.) Salojärvi, H. Antirasister. Människor och argument i kampen mot rasismen 1750–1900 Stockholm: Albert Bonniers Förlag (1995.) Vantaa: Pequod Oy.
- Lipovec, Č., U. & Škraban, J. 2022: Intercultural Mediation and its Conflicting Allegiances in Slovenia. *Ethnologia Europaea* 52(2), (pp. 1–23.) at <https://doi.org/10.16995/ee.3103>. (Haettu 15.9.2025).
- Marcus, G., E. 2018: Etnografian uudet haasteet Writing Culture -liikkeen jälkeen. Teoksessa Hämeenaho, P. & Koskinen-Koivisto, E. (Toim.) *Moniulotteinen etnografia*. (32–58) Ethnos-toimite 17. Helsinki: Ethnos ry.
- Martikainen, T. & Pöyhönen, S. 2023: Johdantoa superdiversiteettiin teoksessa Martikainen, T. & Pöyhönen, S. (Toim.) *Superdiversiteetti : näkökulmia maahanmuuton monimuotoisuuteen*. (11–42) (SKS). *Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1489*. Saatavissa <https://oa.finlit.fi/books/140/files/e4637d4c-7e87-42d5-8d4a-046e810d45e4.pdf> (Haettu 1.1.2025).

- Martikainen, T.; Saukkonen, P. & Säävälä, M. (Toim.) 2013: Suomi muuttuu, kun Suomeen muutetaan. Teoksessa Martikainen, T.; P., Saukkonen & M., Säävälä. (Toim.) *Muuttajat: Kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta.* (13–15). *Sociologia*, 52(3). Helsinki: Gaudeamus HYY-yhtymä.
- Martin, M., C. & Phelan, M. 2009: Medical Interpreters & Cultural Mediators—different but complementary roles. *Translocations: Migration and Social Change.* (1–19). In https://doras.dcu.ie/16481/1/Martin_and_Phelan_Translocations.pdf (Haettu 1.5.2025)
- Marttila, A. 2018: Tutkijan positiot etnografisessa tutkimuksessa—Kentän ja kokemuksen dialoginen rakentuminen. Teoksessa Hämeenaho, P. & Koskinen-Koivisto, E. (Toim.) *Moniulotteinen etnografia.* (362–392) *Ethnos-toimite* 17. Helsinki: Ethnos ry
- Mazzucato, V. & Schapendonk, J. 2025: *Migration through a mobilities lens: considerations for a future research agenda.* *CMS* 13, 42. at. <https://doi.org/10.1186/s40878-025-00463-x>. (Haettu 15.9.2025).
- Meyer, B.; Pawlack, B. & Kliche, O. 2010: “*Family interpreters in hospitals: Good reasons for bad practice?*”. *mediAzioni* 10. In <http://mediazioni.sitlec.unibo.it>. ISSN 1974-4382.
- Mikkonen, N. 2017: *Jabbar Aref: "Olen usein nähnyt painajaisia kääntämistäni asioista" – Tulkki kääntää asiakkaansa kielen ja tunteet terapeutille.* YLE: Mielenterveys. 28.8.2017, klo 6:00. Saatavissa <https://yle.fi/a/3-9776423> (Haettu 17.12.2025).
- Mäntyranta, H. 2018: Asioimistulkki ammattitutkinnon arvioiminen. Teoksessa Koskinen, K.; Leminen, A.-K. & Vuori, J. (Toim.) *Asioimistulkkaus: Monikielisen yhteiskunnan arkea.* (281–296) Tampere: Kustannusosakeyhtiö Vastapaino Oy.
- Niemi, J. 2018: Kun tutkijasta tuli sosiaalityöntekijä. Teoksessa Lähde, V. & Vehkoo, J. (Toim.) *Jakautuuko Suomi? Eriarvoisuus tutkijoiden, toimittajien ja taiteilijoiden silmin.* Into. 25–30.
- North, B. & Piccardo, E. 2016: Developing illustrative descriptors of aspects of mediation for the Common European Framework of Reference (CEFR)
- Näsfeldt, M. 2016: DOULA/KULTURTOLK i nordöstra Göteborg – en utvärdering av avtalet mellan ANS och Födelsehuset. Masterprogrammet i folkhälsa, Sahlgrenska akademien, Göteborgs universitet
- Onikki Rantajääskö 2024: Yle areenan teema- haastattelussa ”Suomen kielen seuraavat sata vuotta” miten suomen kieli selviää superdiversifioituvassa globaalissa murroksessa. <https://areena.yle.fi/1-72179228>

- Pitkänen, P. 2011: *Johdanto*. Teoksessa Pitkänen, P. (Toim.) *Kulttuurien kohtaamisia arjessa*. (9–15) Tampere: Osuuskunta Vastapaino.
- Pöyhönen, S. & Saukkonen, P. 2023: *Superdiversiteetti: Näkökulmia maahanmuuton monimuotoisuuteen*. SKS. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1489. Saatavissa DOI <https://doi.org/10.21435/skst.1489>. (Haettu 15.8.2025).
- Rautavuoma, V. 2018: Kohtauksia erästä tulkikeskuksesta. Teoksessa Koskinen, K.; Leminen, A.-K. & Vuori, J. (Toim.) *Asioimistulkkkaus: Monikielisen yhteiskunnan arkea*. (335–346) Tampere: Kustannusosakeyhtiö Vastapaino Oy.
- Ruotsala, H. 2021: Ilmar Talve ja moderni kansatiede. Teoksessa Hämäläinen, N. & Kauppi, P. (Toim.) *PARADIGMA: Näkökulmia tieteen periaatteisiin ja käsityksiin. Kalevalaseuran vuosikirja 100*. (275–297) SKS. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden Seura. At <https://doi.org/10.21435/ksvk.100> (haettu 12.1.2025).
- Ruotsala, H. 2017: Meän kieli herättää tunteita: mistä kentän kielivalinnat kertovat? teoksessa Fingerroos, O.; Koskihaara, N.; Lillbroända-Annala, S. & Lundgren, M. (Toim.) *Yhteiskuntaetnologia. Tietolipas 255*. (265–287). SKS. Suomen Kirjallisuuden Seura.
- Saukkonen, P. 2013: Maahanmuutto- ja kotouttamispolitiikka. Teoksessa Martikainen, T.; Saukkonen, P. & Säävälä, M. (Toim.) *Muuttajat Kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta*. (81–97). Helsinki: Gaudeamus Oy HYY-yhtymä.
- SKTL 2013: *Asioimistulkin ammattisäännöstö -2013*. SKTL Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto. Saatavissa https://sktl.fi/@Bin/280271/Asioimistulkin_ammattiss%C3%A4%C3%A4nn%C3%B6st%C3%B6.pdf.
- Steel, T. Mentoroinnin affektiivisuus. Affektiivisiä kuvioita ulkomaalaistaustaisille korkeasti koulutetuille naisille suunnatussa työuramentoroinnissa. Teoksessa Haanpää, R.; Kajander, A. & Rinne, J. *Affektit ja tunteet kulttuurien tutkimuksessa*. Ethnos toimitte 22. (244–274). Helsinki: Ethnos.
- Steinbacher, S. 2008 (2.p): *Auschwitz Lyhyt historia*. Alkuperäisteos (suom.) Kauko, T. & S. Steinbacher. *Auschwitz–Geschichte und Nachgeschichte*. Like Pokkari. Pystykorvakirja. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Sotkasiira, T. 2018: Kotoutumista vai hyvinvointia? Metafora-analyysi syrjäseutujen kotopalveluista. Teoksessa Anis, M.; Hiitola, J. & Turtiainen, K. (toim.): *Maahanmuutto, palvelut ja hyvinvointi: Kohtaamisissa kehittyviä käytäntöjä*. (30–52) Tampere: Vastapaino.

- Torvinen, T. 1988: *Pakolaiset Suomessa Hitlerin valtakaudella*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava
- Tuan, Yi-Fu. 1974: *Topophilia: A Study Of Environmental Perception Attitudes, And Values*. University of Minnesota. Prentice-Hall, INC., Englewood Cliffs, New Jersey
- Vairimaa, R. 2026: *Vanhoja töitä katoaa ja uusia syntyy, kun yhteiskunta luo nahkaansa*. Uutiset, Yhteiskunta ja oppiminen. Helsinki: Helsingin yliopisto.
<https://www.helsinki.fi/fi/uutiset/yhteiskunta-ja-oppiminen/vanhoja-toita-katoaa-ja-uusia-syntyy-kun-yhteiskunta-luo-nahkaansa>. (Haettu 1.4.2026)
- VM-2023: *Valtionavustustoiminnan sanasto 2. laajennettu laitos: Valtionavustustoiminnan kehittäminen ja digitalisointi-hanke(VM-2023:33)*. Sanastokeskus, Käsitetyöryhmä. Valtiovarainministeriön julkaisuja. Helsinki: Valtiovarainministeriö.
<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/server/api/core/bitstreams/748041f4-5c32-4d07-993a-48f08429190a/content>. (Haettu 10.4.2026)
- Vasankari, A. 2026. *HS Tukholmassa. Tukholman suomenkielisen hoivakodin yksikköjohtaja Taina Andréev toimii tulkkina kahden työkuulttuurin välillä. Erot näkyvät kaikessa aamukahveista päätöksentekoon*. HS-Artikkeli. Saatavilla <https://www.hs.fi/alueet/art-2000011698889.html>. (Haettu 2.1.2026).
- Vertovec, S. 2007: Superdiversity and its implications. *Ethnic and Racial Studies*. Vol. 30(6). (1024–1054). In <https://www.taylorfrancis.com/chapters/oa-mono/10.4324/9780203503577-2/super-diversity-implications-2007-steven-vertovec>. (Haettu 14.4.2025).
- Vertovec, S. 2023: *SUPERDIVERSITY Migration and Social Complexity*. Routledge In https://www.researchgate.net/publication/365094087_Superdiversity_Migration_and_Social_Complexity. (Haettu 14.5.2025).
- Vertovec, S. 2019: Talking around Super-diversity. Vol.42(1). (pp. 125–139.) *Special-Issue: Super-diversity in Everyday-Life*. In <https://doi.org/10.1080/01419870.2017.1406128>
- Vuori J. 2018: Joskus näkyy joskus ei. Teoksessa Koskinen, K.; Leminen, A.-K. & Vuori, J. (Toim.) *Asioimistulkkkaus. Monikulttuurisen yhteiskunnan arkea*. Tampere: Vastapaino Oy.
- Välimaa, O. 2011. *Kategoriat ongelman selontekoina. Pitkäaikaistyöttömyydestä neuvottelemisen ja sen rakentumisen haastattelupuheessa*. Acta Universitatis Tamperensis 1589.
- Wikman, A. 2019: *Kulturtolksdoulor stöder invandrarkvinnor som föder*. Kättilölehti 124 (3). 27–29. Novia, yrkeshögskolan. Från

https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/333491/Katilolehti_3_2019.pdf?sequence=1&isAllowed=y. (Haettu 15.8.2025.)

Yliopistolaki 2009: *Yliopistolaki 558/2009, 1 luku 2§. Suomen Säädöskokoelma.*

<https://www.finlex.fi/api/assets/extra/statute-book-of-finland-pdf/fin/2009/20090087.pdf>. (Haettu 7.11.2025)

Zandkarimi, M. 2019. *PALOMA-koulutus osa 4: Tulkkivälitteinen työskentely.* Terveiden ja hyvinvoinninlaitos. Saatavissa <https://www.youtube.com/watch?v=2ZnySwSYvX0> (Haettu 1.10.2025).